

Maanpuolustus-
korkeakoulu

Johtamisen laitoksen tutkimusohje

Jami Virta

Johtamisen
laitos

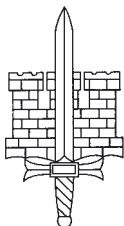
*Julkaisusarja 1
Tutkimuksia Nro 36*

JOHTAMISEN LAITOKSEN TUTKIMUSOHJE

Jami Virta

Maanpuolustuskorkeakoulu
Helsinki

Julkaisusarja 1
Tutkimuksia 36

ISSN 1455-7495
ISBN 978-951-25-1852-4

Edita Prima Oy
Helsinki

MITEN JOHTAMINEN ON?

Kun pohdimme, miten johtaminen on, joudumme kysymään, missä, milloin, miten ja miksi johtaminen ylipäänsä on olemassa. Onko sotilasjohtaminen kiinnittynyt aikaan ja paikkaan vai onko kyseessä enemmänkin abstrakti käsite tai käsitteiden, sanojen ja olioiden merkityskolmio? Onko johtaminen ihmisessä, hänen ajatuksissaan, teoissaan vai sanoissaan? Vai onko johtaminen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, arkisessa aherruksessa, ihmisryhmissä tai -joukoissa? Onko johtaminen koneissa tai toimintaympäristöissä?

Kuten huomamme, johtaminen on kaikkialla ja ei välttämättä missään. Kyseessä on siis ilmiö tai asia, joka vaatii aina tutkimuksen alkaessa johtamisen olemisen määrittelyn ja rajaamisen. Tämän jälkeen voimme keskustella siitä, miten rajattua tutkimuskohdetta nimeltä johtaminen voitaisiin lähestyä. Välineet tutkimukseen määräytyvät pitkälti sen mukaan, millaisen aseman annamme tutkimuskohteelle. Jos kohteemme nähdään luonnonkappaleena tai oliona, on selvää, että kohdetta voidaan tutkia matemaattis-luonnontieteellisin menetelmin. Kohde voidaan objektivoida ja määrällistää laskennallisia operaatioita varten. Kun saamme määrällisiä tuloksia, emme kuitenkaan voi sanoa niistä mitään laadullista ilman laadullisen teorian tai mallin tukea.

Jos taas kohteemme on itsessään elävä ja arvokas, kuten ihminen, piilee hänen objektiivoinnissaan riski: saatamme menettää tutkimuskohteen ainutkertaisesta olemisesta jostakin, mikä lopulta avaisi ymmärryksen kohteemme todelliseen luonteeseen. Siksi ihmiskeskeisessä tutkimuksessa usein päädytään käyttämään laadullisia menetelmiä. Näiden menetelmien haasteena on niiden toistettavuuden ja yleispätevyyden kriteerien suhteellisuus verrattuna määrällisiin menetelmiin.

Olipa kohteemme määritelty kuinka tahansa ja lähestyimmepä sitä määrällisin tai laadullisin menetelmin, on johtamisen tutkimuksen kenttä erittäin laaja ja kirjava. Monenlaiset kukat kukkivat niin johtamisen yliopistotason opetuksessa ja tutkimuksessa kuin kaupallisissa konsulttimalleissakin. Johtaminen on melko uusi ala tieteiden kentässä, vaikka johtamisen käytännöt ovat yhtä vanhoja kuin ihminen itse.

Johtaminen tieteenä ja tieteellisen tutkimuksen kohteena on tullut käytännöllisen johtamistaidon jälkeen. Erityisesti sotilasjohtamisessa pitää varoa liikaa pelkistämästä rikasta ja moniulotteista sotilasjohtamisen käytännöllistä perinnettä. Suomalaisen sotilasjohtamisen perinne lepää juuri sotien opeissa ja kokemuksissa, jotka ovat siirtyneet sotilasopetuksen kautta aina seuraaville sukupolville. Johtamisen oleminen on aina tekemisissä myös taidon käsitteen kanssa, jota on vaikea objektivoida.

Vaikka johtamisen tutkimus on tärkeää, haluan lopuksi todeta, että ilman korkeatasoista johtamisen opetusta ei ole korkeatasoisia johtamisen tutkijoitakaan. Opetus ja tutkimus ovat erottamattomia. Johtaminen on käytännöllinen taito, joka ilmenee erityisesti sellaisissa ammateissa kuin sotilaat, lääkärit ja lakimiehet. Näissä ammateissa joudutaan aika soveltamaan periaatteita käytännön tilanteissa usein vajavaisen tai riittämättömän tiedon varassa.

Professori Aki-Mauri Huhtinen
Johtamisen laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET	10
2.1	JOHTAMISEN OPINTOJEN TAVOITTEET	10
2.2	TUTKINTOTASOJEN OPINNÄYTTEIDEN TAVOITTEET	11
2.3	TUTKIVA OPPIMINEN JA TYÖOTE	12
2.4	OPETUSMENETELMÄT TUKEVAT OPINNÄYTEPROSESSIA	13
2.5	TUTKIMUSEETTINEN NÄKÖKULMA	16
3	SOTILASJOHTAMISEEN LIITTYVÄ TUTKIMUS.....	18
3.1	TAVOITTEENA KOKONAISUUDEN HAAMOTTAMINEN SEN OSIEN KAUTTA.....	18
3.2	JOHTAMISEN TUTKIMUS SUOMESSA.....	19
3.3	SOTILASJOHTAMISEN TUTKIMUS.....	20
3.3.1	SOTILASJOHTAMISEN KOKONAISUUS	21
3.3.2	OSA-ALUEIDEN TARKASTELU ERI TOIMINTAYMPÄRISTÖISSÄ	23
4	SOTILASJOHTAMISEN TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	25
4.1	USKALLATKO TARTTUA HAASTEeseen?	25
4.2	KVALITATIIVINEN ELI LAADULLINEN TUTKIMUS	26
4.2.1	ENNEN MENETELMÄLLISIÄ VALINTOJA SELVITETTÄVÄ ITSELLEEN	26
4.2.2	TUTKIMUSAINESTON HANKKIMINEN	28
4.2.3	AINEISTON ANALYSOINTI.....	32
4.3	KVANTITATIIVINEN TUTKIMUS ELI MÄÄRÄLLINEN TUTKIMUS.....	33
4.3.1	AINEISTON HANKINTA	33
4.3.2	MÄÄRÄLLISEN AINEISTON ANALYSOINTI	34
4.4	TRIANGULAATIO.....	35
5	LÄHTEIDEN KÄYTTÖ.....	36
5.1	LÄHTEET	36
5.2	LÄHDEKRITIIKKI.....	37
5.3	LÄHTEISIIN VIITTAAMINEN	39
5.4	LÄHDELUETTELO	41
6	TUTKIMUSPROSESSI	43
6.1	AIHEEN VALINTA.....	44
6.2	TUTKIMUSSUUNNITELMA.....	44
6.2.1	AIEMPAAN TUTKIMUKSEEN PEREHTYMINEN	44
6.2.2	TUTKIMUSONGELMIEN MÄÄRITTÄMINEN.....	45
6.2.3	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TEKEMINEN	46
6.3	TUTKIMUSLUPA.....	47
6.4	TUTKIMUKSEN OHJAAMINEN	48
6.4.1	TUTKIJAN VELVOLLISUUDET	48

6.4.2	OHJEET OHJAAJILLE	49
6.4.3	OHJAAJIEN VASTUUNJAKO JA YLEISIMMÄT TOIMINTATAVAT	50
6.5	SEMINAARI	52
6.5.1	TYÖSKENTELYN TAVOITTEET.....	52
6.5.2	OPPONOINTI	52
6.5.3	RESPONDENTIN TEHTÄVÄT.....	55
6.6	PROSEMINAARITYÖSKENTELY AINEOPINNOISSA	55
7	RAPORTIN LAATIMINEN JA VIIMEISTELY	58
7.1	OPINNÄYTTEEN RAKENNE	58
7.2	TIIVISTELMÄ.....	58
7.3	MITEN HERÄTTÄÄ LUKIJAN KIINNOSTUS?– JOHDANTOLUKU	60
7.4	KÄSITTELYLUVUT	61
7.5	TULOSTEN KOKOAMINEN JA ESITTÄMINEN.....	61
7.6	RAPORTIN KIRJOITUSASUN HIOMINEN	63
8	OPINNÄYTTEEN ARVOSTELU	65
8.1	YHTEISTYÖTÄ – YKSIN.....	65
8.2	AIKA ANTAA AJATTELUAIKAA	66
8.3	KANDIDAATIN TUTKIELMAN ARVOSTELU.....	68
8.4	PRO GRADU -TUTKIELMAN ARVOSTELU	69
8.5	ESIUPSEERIKURSSIN TUTKIELMAN ARVOSTELU	69
8.6	KYPSYYSNÄYTE	70
9	LOPPUSANAT	72
10	LÄHTEET	73
	LIITE: Tutkimuksen teossa esille tulevia käsitteitä	74

TUTKIMUSOHJEEN KUVA- JA TAULUKKOLUETTELO

1. KUVAT

Kuva 1: Johtamisen laitoksen tutkimusohjeen asema asiakirjahierarkiassa.

Kuva 2: Opinnäytteellä on oma erityinen osansa tutkinnossa.

Kuva 3: Tutkimustehtävän, tutkimusstrategian, aineiston hankinnan ja analysoinnin käsitteelliset suhteet.

Kuva 4: Johtamisen kokonaisuuden neljä eri osa-aluetta Aallon (2005) mukaan.

Kuva 5: Yksinkertaistettu esimerkki lähdekritiikin toteuttamisesta.

Kuva 6: Opinnäytteen arvostelun vaiheistus ja arvostelussa huomioon otettavat asiakokonaisuudet.

2. TAULUKOT

Taulukko 1: Esimerkki työjärjestyksestä, jota voi noudattaa laatiessaan opponointia.

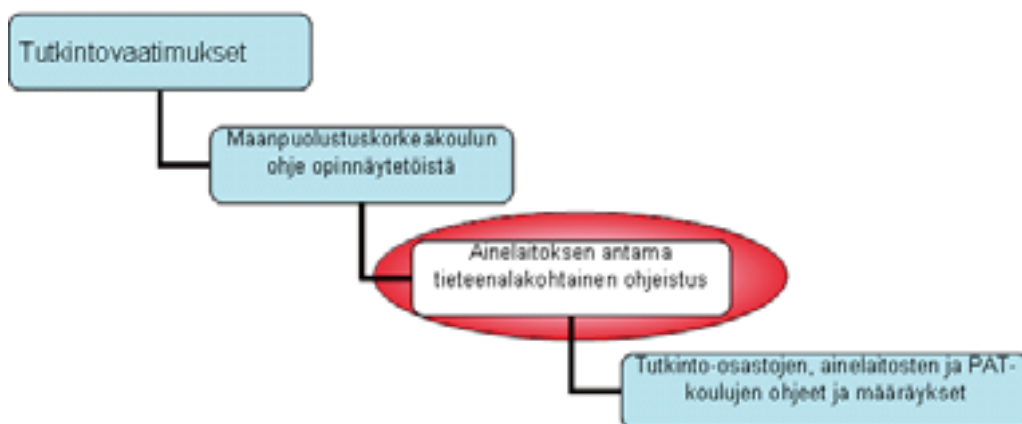
Taulukko 2. Asiakokonaisuudet, joita hyväksytyltä proseminaarin käsikirjoitukselta edellytetään.

JOHTAMISEN LAITOKSEN TUTKIMUSOHJE

1 JOHDANTO

Ohje Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytteistä toimii tämän laitospohjaisen ohjeen perusteet antavana asiakirjana. Koko Maanpuolustuskorkeakoulua (MPKK) koskevaan ohjeeseen on siis jokaisen tutustuttava tutkimusprosessin alkuvaiheessa. Ohje sisältää eri tutkintotasojen opinnäytetöiden tavoitteet ja antaa suuntaa arviointikriteereille. Näistä voi jo vähän päätellä, mitä tuleman pitää ja millaista jälkeä tutkimusprosessilta raportteineen odotetaan. Ohjeessa annetaan edellisten lisäksi ohjeet kypsyysnäytteiden toteuttamiseen sekä tietoa opinnäytteeseen liittyvistä ohjaus- ja seminaarikäytännöistä.

Kuva 1. Johtamisen laitoksen tutkimusohjeen asema asiakirjahierarkiassa.

Johtamisen laitoksen opinnäyteohjeen tarkoituksena on täydentää MPKK:n ohjetta. Laitoksen ohjeessa käsitellään opinnäytteen laatimista johtamisen tutkimuksen näkökulmasta siten, että siinä on otettu huomioon tieteenalan erityispiirteet. Samalla esitetään niitä tarpeellisiksi katsottuja näkökulmia, jotka laitoksen opinnäyteprosessissa edellyttävät kehittämistä. Laitoksen ohjeen tarkoituksena on myös olla tutkimuskoulutuksen opetusmateriaalia.

Tämän ohjeen laatimisessa on pyritty ottamaan huomioon perustutkinnon tutkintorakenteen uudistustyön myötä tulevia muutoksia ja uudistuksia. Kaikilta osin tähän ei kuitenkaan pystytä, koska menettelytavat vakiintuvat vasta kokemuksen kautta. Esimerkiksi kypsyysnäytteen osalta on ennakoitu tulevia muutoksia tiedostaen, että ne eivät ehkä koskaan tule voimaan. Samalla tavalla esimerkiksi MPKK:n yleiseen ohjeeseen voi tulla muutoksia, jotka kumoavat tässä esitettyjä toteuttamistapoja. Siksi korostan erityisesti, että ohjeita on luettava rinnan ja viimekädessä määräävä on MPKK:n ohje.

Ohje on suunnattu erityisesti perustutkinnon opiskelijoille, jotka ovat aloittaneet yliopistotasoisesta opiskelusta ja laativat tutkintoonsa liittyen opinnäytteen. Ohjetta voidaan käyttää myös opintojen myöhemmissä vaiheissa, jolloin katson tarpeelliseksi kerrata keskeisiä tutkimukseen liittyviä asioita.

Ohjeessa käsitellään opinnäytteen tekemiseen liittyviä asioita ”miksi”-näkökulmasta. Tällä tarkoitan sitä, että ”miten”-vastauksien sijaan pyrin kertomaan opiskelijalle tehtävien valintojen perusteita. Esimerkiksi lähdeluettelon voi laatia usealla erilaisella tavalla, joita on hyvin yksityiskohtaisesti esitelty eri tieteenalojen tutkimuskirjallisuudessa. Tällaisen tarkan esittelyn sijaan olen pyrkinyt kertomaan, mitä opiskelijan tulee ottaa huomioon tehdessään valintaa eri vaihtojen välillä.

Ohje tarjoaa paikoin myös opinnäytteen tekemiseen liittyviä yksityiskohtaisia esimerkkejä, mutta niitä ei tule ymmärtää ainoiksi vaihtoehtoiksi. Laitoksen ohjetta ei siis tule käsittää liian kokonaisvaltaiseksi. Opiskelijan edellytetään esimerkiksi perehtyvän itse riittävästi tutkimusmenetelmien käyttöön. Tässä ohjeessa ei käsitellä opinnäytteelle edellytettävällä tavalla erilaisia aineiston hankintaan ja analysointiin liittyviä menetelmiä, koska se ei ole tehtävissä järkevän sivumäärän puitteissa. Näiltä osin on runsaasti muuta kirjallisuutta tarjolla. Toivottavasti tämä ohje kuitenkin tukee oppimistasi tutkinnon haastavimman tehtävän äärellä.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

2.1 Johtamisen opintojen tavoitteet

Maanpuolustuskorkeakoulussa tehtävän opinnäytteen tarkoituksena on osoittaa perehtyneisyyttä johonkin koulussa harjoitettavaan tieteenalaan. Opinnäytteen tavoitteena on siis paljon muutakin kuin opintojen lopulla raporttina luovutettava tutkimustyö. Luonnos ohjeesta Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytetöistä määrittelee tavoitteet siten, että kokonaisuuden myötä opiskelija harjaantuu tieteelliseen työtapaan, tieteelliseen ilmaisuun ja itsenäiseen ajatteluun sekä syventää osaamistaan omalla alallaan. (Ohje Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytetöistä [luonnos], Helsinki 2006.)

Edellä mainitulla ohjeella annetaan perusteet tutkimuskoulutuksesta, jotka ovat kaikille laitoksille yhteisiä. Laitokset määrittelevät tarkemmin omissa ohjeissaan tieteenalalleen tyypillisiä ja toivottuja lähestymistapoja ja tutkimusmenetelmiä. Miksi sitten on erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa tutkimusta? Sotilasjohtamisen ja sen tutkimisen määrittäminen vain yhdestä näkökulmasta ei ole järkevää. Kun sotilasjohtamisen tietoperustasta kysytään esimerkiksi yhteiskuntatieteilijältä, saadaan eri asioita painottava vastaus kuin kysyttäessä asiaa kasvatustieteilijältä. Olisi tyhmää väittää, että toinen olisi väärässä. Kysymys on lähtökohtaeroista, tavoista nähdä asiat eri tavalla merkityksellisinä. (ks. Krogars, 1997)

Sotilasjohtamisen tutkimus on ollut varsin sirpaleista. Viime vuosina tutkimus on keskittynyt informaatiosodankäynnin, turvallisuuden ja johtajuuden osa-alueisiin. Tämä on ollut erittäin merkityksellistä sotilasjohtamisen tiedon kohteiden kartoittamisessa ja kehittämisessä. Tulevaisuudessa tutkimuksen painopiste on osin strategisen johtamisen kokonaisuudessa, kriisinhallintaan liittyvässä tarkastelussa ja arvojen sekä asenteiden tutkimuksessa. Tutkimuksella pyritään tuottamaan muun muassa tietoa strategisen tason suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Luonnollisesti opinnäytteiden osalta pyritään hyödyntämään opiskelijoiden henkilökohtaisen mielenkiinnon kohteita laaja-alaisuuden säilyttämiseksi ja myös opiskelijoiden motivaation ylläpitämiseksi.

Tutkintorakenteen uudistyön myötä opintojen jaksottelu muuttuu vastaamana yleiseurooppalaista käytäntöä. Näin johtamisen oppiaineen sisällöt jaetaan perus- ja aineopin-toihin sekä syventäviin opintoihin. Aineopintojen tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää johtamisen teoreettisen perustan ja tuntee erilaisten mallien soveltamisen erilaisissa toimintaympäristöissä. Lisäksi hänen tulee ymmärtää etiikan ja eettisten toimintatapojen merkitys johtajana toimimisen näkökulmasta. Tutkimukseen liittyen opiskelija hankkii riittävän perehtyneisyyden johtamisen tutkimusmenetelmiin. Samalla hän kehittää valmiuksiaan tieteelliseen ajatteluun sekä johtamiseen liittyvien alojen kehityksen seuraamiseen. Organisaatiotasolla syvennetään tietämystä rauhan ajan perusyksiköstä (vast.) johtamisympäristönä ja hallinnollisena kokonaisuutena joukkueen kouluttajan ja varapäällikön näkökulmasta. Näin valmistuneen upseerin tulee ymmärtää sodan ja rauhan

ajan yksikön johtamisen perusteet varapäällikön (vast.) tehtävän näkökulmasta. Opiskelijan tehtävänä on kehittää itsetuntemustaan ja johtajuuttaan palautteeseen ja itsearviointiin perustuen. Johtamisen aineopinnot ovat samat sekä pää- että sivuaineopiskelijoille. Kandidaatin tutkielman sijaan sivuaineopiskelijat tekevät käytäntöön liittyvän harjoitustyön.

Johtamisen syventävien opintojen tavoitteena on, että opiskelija syventää tietämystään johtamisen osa-alueista ja johtamisesta erilaisissa toimintaympäristöissä. Näin maisteriksi valmistuvalla tulee olla valmiudet oman alansa johtamiskäytäntöjen kehittämiseen ja johtamisteorioiden soveltamiseen käytännössä. Opiskelija syventää tietämystään johtamiseen liittyvistä tieteenaloista ja hallitsee tieteelliset kriteerit täyttävän tutkimuksen laatimisen. Lisäksi hän oppii puolustushaaransa ja aselajinsa rauhan ajan perusyksikön (vast.) johtamisen sekä ymmärtää sodan ajan joukkoyksikön (vast.) taistelun johtamisen perusteet.

Esiupseerikurssin johtamisen opintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia esikuntatasoisiin johtotehtäviin. Samalla opiskelijat kertaavat itsetuntemukseen ja johtajuuden kehittämiseen liittyviä asiakokonaisuuksia. Opinnäytetyön tavoitteena on, että opiskelija syventää tietämystään sotilasjohtamisen tieteenalasta ja samalla kertaansa oppimaansa sekä harjaantuu tieteellisen tutkimuksen tekemiseen.

Johtamisen laitoksen tehtävänä on tutkia ja kehittää sotilasjohtamiseen liittyviä asiakokonaisuuksia. Opiskelijoille sotilasjohtamisen opetuksen merkitys konkretisoituu vasta sitten, kun hän ymmärtää johtamisen osana kokonaisuutta. Toimintaympäristöjen määrittely helpottaa opiskelijaa tunnistamaan eri oppiaineiden väliset yhteydet ja keskinäiset merkityssuhteet. Opintojen sisältöjä on osattava soveltaa vuorovaikutteisesti eri oppiaineiden opetuksen yhteydessä. Vasta tämän myötä koulutusohjelmista valmistuu upseeri, jolla on valmiudet johtamiseen eri toimintaympäristöissä. (Leskinen & Rainio & Virta 2006)

2.2 Tutkintotasojen opinnäytteiden tavoitteet

Kandidaatin tutkielman tarkoituksena on perehtyä johtamisen tieteenalan lähestymistapoihin sekä harjaantua tieteelliseen kirjoittamiseen. Käytännössä opiskelija harjaantuu tutkimustyön suunnitteluun, lähteiden käyttöön ja tutkimukseen liittyvään päätöksentekoon. Samalla opiskelijaa perehdytetään tieteelliseen ajatteluun ja keskusteluun. Tavoitteena on, että opiskelija osaa soveltaa aiempaa tutkimustietoa, tutkimuksissa käytettyjä menetelmiä ja aineistoa omalla, uutta luovalla näkökulmallaan.

Kandidaatin tutkielma on vain 15 opintopisteen laajuinen kokonaisuus, joten sen tekemiseen varattu aika edellyttää aiheen ja tutkimusongelmien riittävää rajaamista. Hyvästä kandidaatin tutkielmasta on paljon hyötyä pro gradu -vaiheessa. Tulee kuitenkin muistaa, että kandidaatin tutkielma on oma kokonaisuutensa. Sen tulee muodostaa sekä rakenteeltaan että sisällöltään ehjä kokonaisuus.

Pro gradu -tutkielma on jo huomattavasti laajempi kuin kandidaatin tutkielman. Käytävissä olevat 49 opintopistettä mahdollistavat sen, että tutkielmalta vaaditaan syvällistä perehtyneisyyttä käsiteltävään aihepiiriin. Gradussa opiskelija osoittaa kykynsä itsenäiseen työskentelyyn, tieteenalalle ominaisen tutkimusmenetelmän hallintaan sekä tieteelliseen esitystapaan ja sujuvaan kirjalliseen ilmaisuun. Tähän tavoitteeseen päästäkseen opiskelijalta edellytetään kahden vuoden pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työskentelyä. Tulevaisuudessa maisterivaiheessa myös opinnot on valittava siten, että ne tukevat pro gradu -työn laatimista.

Esiupseerikurssin tutkielman tarkoituksena on harjaannuttaa opiskelijaa ammatillisesti soveltavaan, työelämää kehittävään tutkimustyöhön, sen suunnitteluun, lähteiden käyttöön, analyttiseen päättelyyn ja tieteelliseen esitystapaan (Ohje Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytetöistä). Opiskelijalta edellytetään, että hänellä on tutkimustyöhön vaadittava perustietous, jota hyödyntämällä hän käsittelee valitsemaansa aiheita. Tutkimusprosessia tuetaan seminaaritalaisuuksilla ja asiantuntijaluennoilla.

2.3 Tutkiva oppiminen ja työote

Tutkimusprosessin ymmärtämiseksi ja opinnäytteen tekemisen helpottamiseksi on tarpeellista esitellä opinnäytteen opetusta ja toteutusta ohjaavia oppimiskäsityksiä. Tämä on tärkeää, koska lähestymistavan ymmärtäminen helpottaa työskentelyperiaatteiden hyväksymistä. Useimmilla tutkimustyöhön orientoitumista häiritsee se, että toimintakulttuuri on kovin erilaista aiempiin opintokokonaisuuksiin verrattuna: voidaan puhua jopa hetkellisestä tiedostamattomasta, osin tiedostetusta lamaannuksesta. Edellisessä luvussa esitetyt tavoitteet ovat alkutaipaleella varsin kaukaisia eikä niistä saa tukea omien ajatustensa jäsentämiseksi. Toisaalta opetuksen yhteydessä tulevien asioiden hahmottamisen vaikeus ja alkuvaiheessa useiden kysymyksien jääminen ilman vastausta lisäävät aloittamisen tuskaa. Mielessä pyörii taukoamatta kysymys: ”*miksi minä tätä teen?*”

On luonnollista, että sotilaskulttuuri ohjaa käsitystämme hyvästä opetuksesta ja sitä seuraavasta oppimisesta. Näin tuleekin olla niissä kokonaisuuksissa, joissa tarvitaan esimerkiksi vaistonvaraista reagoimista vähäisten ärsykkeiden perusteella. Esimerkkinä tällaisesta oppimistilanteesta on sulkeiset, joissa tiedon välittäminen ja sitä seuraava oppiminen perustuu yksisuuntaiseen tiedon välittämiseen. Oppimisen fokuksena on refleksio, eli oppija saadaan toistamaan annettua oppisisältöä sellaisenaan. Ymmärrettävästi tällaisella lähestymistavalla ei opinnäytteen tavoitteita saavuteta.

Toinen varsin yleinen oppimiskäsityksellinen lähestymistapa opetuksessa on konstruktivinen oppiminen, jossa metaorientaationa on transaktio. Tavoitteena on, että oppimistapahtumassa tieto kulkee opettajalta oppijalle ja takaisin. Opiskelijan tulisi saamansa opin perusteella rakentaa uusia tietorakenteita aikaisemman tiedon perustalle. Esimerkiksi kandidaatin tutkielmassa opiskelija kerää informaatiota tutkimukseensa liittyen ja sitten seminaarissa esittelee tutkimustaan ja saa palautetta, jolloin tiedon kulku on kaksisuuntaista. Opiskelija joutuu soveltamaan uutta tietoa ja samaansa palautetta ai-

kaisempaan käsitykseensä asiasta. Tämäkin on useille haastavaa alkuvaiheessa, koska yleensä ensimmäiset reaktiot palautteeseen ovat torjuvia ja kielteisiä: ”*Kuvittelin tietäväni riittävästi*”.

Edellä esitetty konstruktivistinen oppiminen on sekin vasta välivaihe opinnäytteen tavoitteissa, koska tutkimuksessa tavoitteena on tiedon analysoinnin lisäksi muodostaa synteisiä käsiteltävästä asiasta. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi opiskelijan itseohjautuvuuden on kehityttävä riittävästi. Siihen päästään kokemuksen kautta. Kokemuksella ei tässä yhteydessä tarkoiteta vuosien työssä oloa, vaikka siitä johtamisen opintojen kannalta onkin merkittävää hyötyä. Kokemuksella sen sijaan tarkoitetaan sitä, että opiskelijan on riittävässä ohjauksessa harjaannuttava oman toimintansa arviointiin ja kriittiseen reflektointiin. Tämä ei tarkoita välttämättä yrityksen ja erehdyksen taktiikkaa vaan sitä, että tekemällä tutkimustyötä kehittyvät sellaiset opiskelunvalmiudet, jotka auttavat tutkimuksen teossa merkittävästi. Metaorientaationa on transaktion lisäksi transformaatio, jolloin tietoa ei vain omaksuta ja sovelleta, vaan sillä on vaikutuksia oppijan persoonaan ja toimintaan. Lisäksi opiskelija pystyy vaikuttamaan toiminnallaan myös ympärillä olevaan toimintaympäristöön.

Pelkkä tiedon siirtäminen opettajalta oppilaalle ei siis riitä. Kandidivaiheessa tavoitteet saavutetaan, jos opiskelija osaa rakentaa hankkimansa tiedon perusteella uutta aikaisempien tietorakenteiden pohjalle. Maisterivaiheessa pro gradu -työltä edellytetään kolmannen vaiheenkin saavuttaminen. Tietoa ei pelkästään jäsennetä uudelleen, vaan sitä on kyettävä itseohjautuvasti teorian, mallin tai käsitteiden perusteella soveltamaan tarkasteltavaan aiheeseen. Näin syntyy myös uutta tietoa käsiteltävästä aiheesta.

Nyt viimeistään toivon lukijan ymmärtävän, että opinnäyteprosessi on kasautuva. Kaikkei ei voi ymmärtää ilman, että on ollut mukana tekemässä ja kokeilemassa, millaista on tutkimuksen tekeminen. Varsin usein kuulen opiskelijan kommentoivan, että ”olisipa tämäkin kerrottu jo heti alussa”. Todennäköisesti asia on ollut esillä, mutta kaikki eivät sisäistä asiaa ennen kuin prosessi on edennyt riittävän pitkälle. Haasteena opetuksen kannalta onkin se, että tutkimusvalmiuksien kehittymisen yksilöllinen etenemisen eriaikaisuus on täysin luonnollista.

2.4 Opetusmenetelmät tukevat opinnäyteprosessia

Opetusmenetelmällinen lähestymistapa toteutetaan Johtamisen laitoksella sen tieteenalan määrittelyyn soveltuena. Menetelmiä pyritään käyttämään siten, että opetuksen sisältöjen ja menetelmien muodostamat toimintaympäristöt vahvistaisivat opiskelijan oppimaan oppimista. Näin pyritään edesauttamaan opetussisällön jäsentämistä annetun tiedon lisäksi opetusympäristöstä syntyvillä mielikuvilla. Käyttämällä toimintaympäristöön soveltuvia menetelmiä painopisteisesti ja sopivasti yhdistellen voimme paremmin luoda oppimisympäristön, jossa jo valmiiksi kuvataan opetettavaa aihealuetta ja autetaan oppijaa rakenteen kehittämässä tiedon vastaanottamiseksi.

Hakkarainen ym. loivat 1990-luvun lopulla tutkivan oppimisen mallin, joka perustuu opiskelijan aktiivisuuden lisäämiseen (Hakkarainen ym., 2004). Opiskelijan toimiessa mallin hengen mukaisesti hän ohjaa itse omaa oppimistaan asettamalla tavoitteita, rakentamalla oppimastaan uusia käsityksiä ja etsimällä uutta tietoa syventääkseen tietämystään. Erittäin suuri merkitys on sillä, että opiskelija itse asettaa kysymykset, joihin hakee vastauksia. Tällöin opiskelija joutuu pohtimaan asettamansa kysymyksen suhdetta saamaansa tietoon. Tällaisen epävarmuuden sietäminen ja asiaa koskevan suuren tietomäärän hallitseminen synnyttää pysyviä muistijälkiä tietorakenteisiin. Samalla opiskelijan ymmärrys asiasta kasvaa ja tuottaa uusia näkemyksiä – parhaimmillaan uutta tietoa.

Kysymys on siis sellaisesta prosessista, jossa täytyy luoda oma malli asiasta. Tällainen työskentelytapa ei ole aivan yksinkertainen. Se on jotain ihan muuta kuin luentosalissa opetuksen kuunteleminen tai tutussa turvallisessa ryhmässä työskentely. Johtamisen laitoksella on analysoitu opetukseen liittyen erilaisten toimintaympäristöjen vaikutusta opettajan ja opiskelijan vuorovaikutussuhteeseen. Samalla on päädytty siihen johtopäätökseen, että erilaiset pedagogiset ratkaisut ja opetusmenetelmät vaikuttavat myös opiskelijalle opetustilanteesta syntyvään tunteeseen; siihen tunteeseen, joka ohjaa motivaatiota, yrittämisen halua ja osallistumisaktiivisuutta.

Kuva 2. Opinnäytteellä on oma erityinen osansa tutkinrossa.

Opetusmenetelmällisesti opinnäytetyön voidaan katsoa kuuluvan kaoottiseen ympäristöön. Miksi sitten näin on? Ensinnäkin opiskelija joutuu tekemään valintoja vähäisillä perusteilla. Aiheen valinta on usein varsin vaikeaa, koska oikeasti aiheesta tie-

tää yleensä vain vähän. Näkemyksellisyys syntyy tieteenalan perusteiden syvällisestä ymmärryksestä, kokemuksesta ja perspektiivien rakentamisesta sotatieteissä ja muualla yhteiskunnassa tehtävien tutkimuksien avulla. Viimeistään ensimmäisessä seminaarissa joutuu yleensä toteamaan tietojensa rajallisuuden. Kysymys siitä, ”mitä minä oikein tutkin”, seuraa melkein raportin luovuttamiseen saakka.

Toinen kysymys on opinnäytteeseen liittyvä ”mystisyys”. Opinnäytetyössä opiskelija kohtaa asiantuntijuuden vaatimukset eri tavalla kuin aikaisemmissa oppimistehtävissä. Tieteellisyys, menetelmät ja tutkimuksen raportointi tuntuvat vaikeasti saavutettavalta tavoitteelta. Opintojen loppuvaiheeseen sijoittuvassa työskentelyssä edellytetään näkemyksellisyyden ja asiantuntijavastuun kehittymistä. (ks. Huhtinen (toim.), 2002)

Suurimpana tekijänä on kuitenkin tutkimukseen liittyvien päätöksien tekeminen, koska opiskelija joutuu olemaan oman itsensä herra. Opinnäytetyössä ammattitaidon tekijäksi ja ylläpitäjäksi rakentuu tutkiva työote, jolloin opiskelija tarkastelee omia valintojaan ja päätöksentekoaan sekä pyrkii tietoisesti analysoimaan toimintatapavalintojensa vaikutusta. Voidaan katsoa, että päätöksentekoon liittyy merkittävinä tekijöinä ajankäyttö, lähteiden hankkiminen ja tarkastelu sekä rajaukset, joita työn edetessä on pakko osata tehdä paljon. Opiskelijalta opinnäytetyö edellyttää sitoutumista pitkäjänteiseen työhön. Näistä syistä opinnäytteestä muodostuu usein haaste, josta on vaikea saada otetta tai päästä alkuun. (Ks. Lindblom-Ylänne & Nevgi (toim.), 2003.)

Opetuksella pyritään antamaan valmiuksia opinnäytteeseen liittyviin haasteisiin. Vähäsimpänä ei varmasti ole ilmapiiri, jossa kaoottisuutta joutuu hallitsemaan. Koska yhtenä tavoitteena on kyky kyseenalaistaa ja perustella voimassa olevia näkemyksiä, tulee opetuksen tukea tätä koko linjassa. Opetuksen yhteydessä avoin vuorovaikutus mahdollistaa tutkimusseminaarien toteuttamisen hyvässä ja kehittävässä hengessä. Tarkoitus ei ole, että asiaansa vasta perehtyvä opiskelija vaiennetaan ikuisiksi ajoiksi liian kärkevällä tai hyökkävällä tyylillä.

Opinnäytetyö oppimistehtävänä tähtää sellaisten valmiuksien syntymiseen, joita opiskelija voi käyttää ja soveltaa muuhunkin kuin opinnäytetyöhön. Tällaisia kehitettäviä taitoja ovat yksinkertaisuudessaan vaikkapa lukeminen ja kirjoittaminen. Esimerkiksi tekstiä ei opi tuottamaan kuin kirjoittamalla. Varsin helposti pystytään vankistamaan opiskelijan käsitystä oman kirjoittamisen vahvuuksista ja valamaan uskoa siihen, että oma teksti on todellakin luettavaa ja ymmärrettävää. Aina ei omalle tekemiselle tarvitse olla niin kriittinen.

Seminaarityöskentelyn tavoitteena on vahvistaa käsitystä omasta aihealueesta, mutta seminaareilla on myös toinen ja vieläkin tärkeämpi merkitys, vuorovaikutustaitojen kehittäminen. Näiden vuorovaikutustaitojen kehittämistä voidaan helpottaa ryhmittelemällä opiskelijat saman aihealueen piiriin keskustelun helpottamiseksi. Tällainen tapa voidaan ottaa tavoitteeksi, mutta aina se ei ole mahdollista. Seminaarityöskentelyn yhteydessä opiskelija on aika yksin ajatustensa kanssa ehkä ensimmäistä kertaa opiskelunsa aikana. Tällöin on hyväksi, että aikaisempien opintojen yhteydessä ryhmätyöskentelyvalmiudet

ovat kehittyneet riittävälle tasolle. Näin syntyy toivottavasti tilanne, jossa jokaisella on mahdollisuus – eli sellainen asema ryhmässä, että uskaltaa – esittää omia ajatuksiaan, vaikeivät ne vielä valmiita olisikaan. Toisaalta ryhmän tulee antaa mahdollisuudet esittää kritiikkiä kaikkien opiskelijoiden tutkimusta kohtaan, jotta keskustelun käymisen kyvyt kehittyisivät.

Edellä mainituilla perusteilla voidaan todeta, että opinnäyte on olennainen osa tutkintoa. Opinnäytteen perusteella voidaan vastaavasti tarkastaa, miten syvällisesti opiskelija on sisäistänyt tieteenalan keskeisiä kokonaisuuksia ja miten hän on osannut soveltaa oppimaansa oman tutkimusongelmansa näkökulmasta. Viimeistään opinnäytteen tekemisen aikana opiskelijan on omaksuttava itsenäinen oppimis- ja työskentelytapa, jonka myötä syntyy lukematon määrä uusia oivalluksia ja toisaalta myös hetkiä, jolloin opinnäytteen tuoma haaste tuntuu raskaalta. Itseään voi kuitenkin lohduttaa sillä, että ei todellakaan ole ainoa tuntemustensa kanssa.

2.5 Tutkimuseettinen näkökulma

Opinnäytetyön yhtenä keskeisenä tavoitteena on myös tutkimuseettisten pelisääntöjen oppiminen. Edellisessä luvussa esitetyn tutkivan työotteen osalta toimivat samat säännöt kuin varsinaisesti tieteellistä tutkimusta tekevien osalta. Jokaisen tulisi ymmärtää keskeiset uutta luovaan työntekoon liittyvät ammattihyveet, joita tässä yhteydessä ovat eettiset periaatteet, normit ja arvot. (Kuula, 2006)

Tutkimusprosessin luotettavuuteen vaikuttavat monet tekijät. Maanpuolustuskorkeakoulussa tehdään nykyään vain vähän sellaisia tutkimuksia, jotka tilataan esimerkiksi ulkopuolisilta yrityksiltä. Aiheet ja niihin liittyvät problematisointi ovat siis melko vapaasti tehtävissä tieteenalan tiedon intresseistä tuottamalla. Tutkijan on aina pidettävä mielessä, että tutkimusprosessiin ja siitä saataviin tuloksiin ei saa vaikuttaa ennalta halluttu lopputulos. Huolimatta siitä, että tulokset olisivat kohteen kannalta huonot.

Tutkimuseettisiä normeja asettavat myös yhteiskunta ja tieteenala itsessään. Yhteiskunnassa esimerkiksi tietosuojaan liittyviä tekijöitä on määritetty hyvin selvästi. Yhteiskuntatieteellisellä tieteenalalla joudut uskoakseni tekemisiin sellaisten tutkimustietojen ja materiaalin kanssa, joita säätelevät lait ja asetukset. Tällöin tutkijan velvollisuus on tietää tutkimusaineistoonsa kohdistuvista käsittely-, säilytys- ja hävittämisvelvoitteista. Näistä asioista tiedotetaan laitoksella ja niihin saa tapauskohtaisesti apua, mutta opiskelijoiden tutkijankammioihin niitä ei voi tulla tarkastamaan. Laitoksen järjestämässä opetuksessa tähän asiaan tulee valaistusta muun muassa perusyksikön hallintoon liittyvissä kursseissa.

Suomessa tieteellisten käytäntöjen hyvyttä ja niiden loukkauksia ohjeistaa Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Sen tehtävänä on tiedottaa ja valvoa, että eri tiedeyhteisöt noudattavat yhteisesti hyväksytyjä sääntöjä. Maanpuolustuskorkeakoulu on tiedeyhteisönä sitoutunut noudattamaan niitä ohjeita, joita hyvästä tieteellisestä käytännöstä on sovittu

(www.pro.tsv.fi/tenk). Ohje Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytteistä käsittelee tutkimuksen etiikkaa toisessa luvussa, mutta koska asia on tärkeä, on tässäkin yhteydessä syytä korostaa keskeisiä kohtia. Sen lisäksi, että hyvän tieteellisen käytännön loukkaukset johtavat opinnäytteen hylkäämiseen, on Maanpuolustuskorkeakoululla tiedeyhteisönä velvollisuus käsitellä laajemminkin huonoja tieteellisiä käytäntöjä.

Yleisin virhe tutkimuksen teon yhteydessä on piittaamattomuus muista tutkijoista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että aiempiin tutkimuksiin viitataan puutteellisesti tai välinpitämättömästi ja samalla virheellisesti nostetaan oman tutkimuksen arvoa. Tällaiset puutteet näkyvät usein siinä, että tutkimusraportin viittauksissa, lähdeluettelossa ja tekstinkäsittelyssä on virheitä. Usein tällainen virheellisyys johtuu huolimattomuudesta, mutta se voi paljastaa myös edellä esitetyn kaltaista piittaamattomuutta. Tällainen toiminta vaikuttaa monessa mielessä tieteenalakohtaiseen uskottavuuteen. Näin ollen erityisesti tällaiset virheellisyudet voivat myös laskea tutkimustyön arvosanaa.

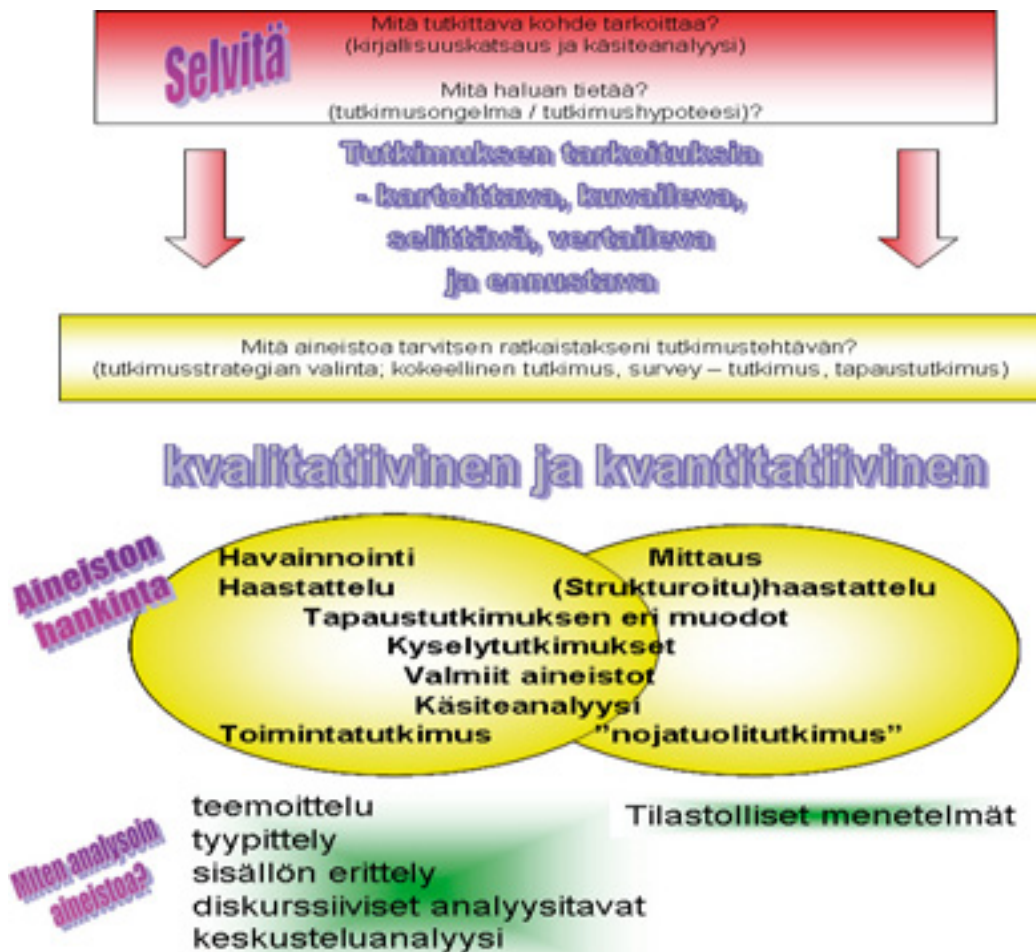
Kaikki tutkimustyössä mukana olevat ovat velvollisia ilmoittamaan, jos he huomaavat jonkun toimivan tutkimuksessaan vilpillisesti. Sepittämistä, vääristelyä, luvaton lainaamista tai anastamista ei sallita tieteellisessä työskentelyssä, eivätkä ne yleensäkään kuulu hyveelliseen toimintaan. Tällaisten toimintatapojen poiskitkeminen jo opiskeluvaiheessa hyödyntää puolustusvoimia myös pitemmällä aikajaksolla tarkasteltuna.

Jos joku kaikesta huolimatta toimii vilpillisesti, ei selittely jälkeenpäin enää auta – tutkimuksen etiikkaan liittyvät asiat on ymmärrettävä ensi lukemalla. Lisää asiasta löydät Tutkimuseettisen neuvottelukunnan sivuilta, joissa on edellä käsiteltyä asiaa kerrottu laajemminkin. Aineiston hankintaan, käyttöön ja säilytykseen liittyviä asioita on käsitellyt Arja Kuula teoksessaan Tutkimusetiikka. Siitä löytyvät keskeiset edellä mainittuihin teemoihin liittyvät asiat, mutta erityisesti kaikkia koskien teoksessa on käsitelty Internet-lähteisiin liittyvää problematiikka. Tutustu niihin varsinkin silloin, jos aiot käyttää Internetiä tutkimusaineiston hankintaan tai käyttää Internetissä olevaa materiaalia tutkimusaineistonasi.

3 SOTILASJOHTAMISEEN LIITTYVÄ TUTKIMUS

3.1 Tavoitteena kokonaisuuden hahmottaminen sen osien kautta

Tutkimuksella pyritään tuottamaan sellaista tietoa, jonka alkuperä on tarkastettavissa ja toisaalta tiedon tuottamisen prosessia voidaan seurata. Tieteellisessä työskentelyssä on näin ollen noudatettava tiettyjä sääntöjä, jotta esimerkiksi opinnäytteen akateemiset vaatimukset täyttyvät. Seuraavissa luvuissa pyritään aukaisemaan niitä solmuja, jotka yleensä tässä prosessissa ovat tiukimmin kiinni. Loppujen lopuksi ei ole kysymys hankalasta asiasta, mutta lukumäärältään lukemattomien tieteellisyyttä koskevien kirjojen joukosta saattaa olla hankalaa löytää etsimäänsä. Kokonaisuuden hahmottaminen auttaa selvästi tässä asiassa.

Kuva 3. Tutkimustehtävän, tutkimusstrategian, aineiston hankinnan ja analysoinnin käsitteelliset suhteet.

Oheisella kuvalla haluan selventää muutamien käsitteiden suhtautumista toisiinsa ja tutkimukseen yleisellä tasolla. Tutkimusmenetelmä yhdistetään usein johonkin sellaiseen, joka on tutkimuksessa vain pieni osa-alue. Esimerkiksi teemahaastattelusta puhutaan usein tutkimusmenetelmänä, vaikka kyseessä on aineistonhankintamenetelmä. Teemahaastattelun perusteella saadulle tiedolle tulee tehdä jotain, ja tällaiselle aineistoanalyysille taas on monta erilaista toteuttamistapaa.

Tutkimuksessa on siis muutamia sellaisia vaiheita, joiden on toteuduttava opinnäytteesä: esimerkiksi tutkimuksen kohteen problematisoinnista seuraa tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusstrategian määrittäminen. Näin on tehty tutkimuksen kannalta olennaisia valintoja, jotka asettavat ehtoja ja rajauksia tutkimuksessa tarvittavan aineiston hankinnalle ja aineiston analysoinnille. Keskeistä on se, että opiskelija mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tietää, mitä aiheestaan tutkii ja miten. Tässä suhteessa on tärkeää, että yhdessä ohjaajan kanssa pohditaan, halutaanko asioita ymmärtää vai selittää. Tämä ohjaa merkittävästi niitä valintoja, joita seuraavissa luvuissa käsitellään. Luvut siis käsittelevät sellaista kokonaisuutta, jonka on tutkimuksen tekijälle oltava kirkkaana mielessä. Toisaalta luvut kuvaavat kokonaisuutta, jota ei voi kirjoittaa johdantoon yhdellä virkkeellä. Opinnäytteen tutkimusmenetelmä on aina jotakin muutakin kuin ”luonteeltaan kvalitatiivinen tutkimus”.

3.2 Johtamisen tutkimus Suomessa

Pidän suurena etuna opinnäytteen teossa sitä, että johtamista tutkitaan ja opetetaan yleisesti useissa eri yliopistoissa ja korkeakouluissa. Toisaalta se on myös haaste, koska henkilöstöltä edellytetään tiedollista ajan tasalla pysymistä. Myös opiskelijoilta vaaditaan, että opinnäytteen laatimisessa hyödynnetään viimeaikaisinta tietoa. Ja se ei aina löydy johtamisen alalla Santahaminan kampuksen kurssikirjastosta. Usein joutuu näkemään vaivaa ja etsimällä etsimään tietoa. Muiden yliopistojen opinnäytteisiin tutustuminen edellyttää usein kyseisen tiedekunnan kirjastossa käymistä. Huomioitavaa tässä kuitenkin on se, että suuri osa keskeisistä kirjastoista on puolen tunnin matkan päässä.

Tieteellä on muutamia keskeisiä vaatimuksia, ja sitä voidaan yrittää määrittää niiden kautta. Yhden näkökulman mukaan tieteellä voidaan ymmärtää niitä instituutioita, joiden puitteissa tietoa hankitaan ja ylläpidetään. Opiskelijalta siis edellytetään, että hän tunnistaa sotilasjohtamisen tieteenalaan liittyviä erityistietoja ja menetelmällisiä näkökulmia. Tunnistaakseen näitä erityispiirteitä on tutustuttava yleisellä tasolla johtamisen tutkimuksen traditioihin eri yliopistoissa. Kuitenkin kohtuullisen lyhyessä ajassa on löydettävissä suuntalinjoja, jotka ovat esimerkiksi jaoteltavissa liiketaloudellisiin, organisaatiollisiin ja käyttäytymiseen liittyviin tutkimusintresseihin.

Internet on oiva väline tutustua nopeasti johtamisen tutkimukseen Suomessa ja miksei myös maailmanlaajuisesti. Etsinnän seurauksena tulisi syntyä kokonaiskäsitys siitä, mil-

laista ja mitä tietoa eri paikoista on saatavilla. Yleensä eri laitosten esittelysivuilla on ainakin tutkimuksen ja opetuksen painopistealueet. Lisäksi joko laitoksen tai kirjaston sivustoilta on selattavissa tehtyjen ja teon alla olevien opinnäytteiden otsakkeet. Luovaa ajattelua hyödyntäen havaitsee varsin usein, että omaakin aihetta on tutkittu jossain muotoa. Totta on, että aiheeseesi ”taistelualuksen päällikön johtajuuden kehittäminen” ei tule yhtään viiden tähden osumaa Helsingin Kauppakorkeakoulun tai Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan sivuilta. Hetken ajateltuasi huomaatkin, että johtajuuden kehittämiseen liittyviä tutkimuksia onkin kyseissä opinahjoissa tehty. Tässä tapauksessa instituution mukaan näkökulma lienee liiketaloudellinen tai julkishallinnollinen; tutkimus voisi liittyä vaikka kirkkoherran johtajuuden kehittämiseen.

Varsin usein johtamisen opiskelija siis löytää kiinnekohtia muista yliopistoista omaan tutkimukseensa liittyen. Tämä koskee erityisesti tieteelle ominaista toista näkökulmaa. Tieteellä voidaan ymmärtää myös tiedonhankinnan menetelmiä ja prosessia (Aaltola, 2001). Tehdessäsi opinnäytteen esimerkiksi sotilaskurinpitoon liittyvästä aiheesta sinun on syytä tutustua oikeustieteellisen tiedekunnan hyväksymiin opinnäytteisiin. Niistä voit löytää menetelmiä tiedon hankintaan ja toisaalta saada tukea oman tutkimusprosessisi toteuttamiselle. Toisaalta tehdessäsi esimerkiksi johtajana kehittymiseen liittyvää tutkimusta tulee sinun perehtyä näkökulmasi mukaan psykologiaan, sosiaalipsykologiaan ja sosiologiaan.

Edellä mainitut termit ja niiden sisältö saattavat tuntua etäisiltä, mutta avautuvat kohtuullisen nopeasti oikeanlaisten lähteiden äärellä. Esimerkkien mukainen laaja asian tarkastelu syventää käsitystäsi johtamisesta huomattavasti. Samalla huomaat, että tieteellisyyteen ja teoriaan liittyvät kysymykset eivät ole esteitä opinnäytteen teossa. Oikeastaan ne helpottavat tutkimuksen aikana tehtävää päätöksentekoa, koska viitekehysten ja rajauksien tekemiseen löytyy selviä perusteita aikaisempien ”omien käsityksien” rinnalle.

3.3 Sotilasjohtamisen tutkimus

Tieteelle ei siis ole olemassa yhtä ja suppeasti esitettävää määritelmää. Olen edellä esittänyt, että tieteen luonteeseen kuuluu tieteenharjoittamisen instituutiot ja tiedonhankinnan menetelmät sekä prosessi. Näiden lisäksi tieteellä voidaan ymmärtää tieteenharjoituksen tuloksia. Miksi sitten opiskelijan tulisi olla tietoinen näiden edellä mainittujen asioiden olemassaolosta ja toisaalta niiden kunnioittamisesta työskentelynsä liittyen? Syy on hyvin yksinkertainen: ylläpitääksemme ja kehitteäksemme toimintaamme tarvitsemme luotettavaa tietoa. Epäluotettavalle tiedolle on ominaista, että se pohjautuu pelkkiin perustelemattomiin havaintoihin ja kokemuksiin. Edelleen subjektiivinen asenne ohjaa meitä toistamaan samoja vanhoja toimintoja, vaikka ne eivät olisikaan hyväksi muuta kuin ehkä itselle. Meille ominaista on myös sotilaskulttuuriin liittyvä auktoriteettiusko, joka voi perustua pelkkään asemaan. (vrt. Hirsjärvi et. al 1998)

Opinnäytteiden tarkoituksena on siis tuottaa luotettavaa tietoa. Tutkimukseen ja myös

opetukseen liittyen, Johtamisen laitoksen toiminnan tarkoituksena on etsiä uutta tietoa ja ratkaisuja sekä vanhoihin että uusiin ongelmiin. Laitos luo näin sellaisen ympäristön, jossa on määritelty tutkimustoiminnan periaatteet ja vaatimukset tutkimukselle. Laitos ylläpitää ja kehittää sitä tieteellistä traditiota, joka Suomessa liittyy sotilasjohtamisen tieteenalaan. Tässä yhteydessä määrittelen sellaisia lähtökohtia, jotka tällä hetkellä ohjaavat tutkimuksien tekoa. Koska tieteen yhtenä vaatimuksena on itsensä korjaavuus, voivat tässä yhteydessä esiteltävät asiat muuttua (ja varmasti muuttuvatkin) ajan kuluessa.

Sotilasjohtamisen tutkimus on muuttunut yhteiskunnan muutoksia ennakoivaksi. 1990-luvun murroskauden tapahtumat toivat sotilasjohtamiseen uusia sisältöjä. Tällöin jo perustutkimuksen johtamisen opetuksen sisältöihin tuotiin strategisen johtamisen näkökulma, informaationsodankäynnin käsite ja sen myötä toimintaympäristöjen monimutkaiset ilmiömaailmat (kansainväliset harjoitukset) sekä ihmisjoukkojen (ryhmien) käyttäytymistä ja johtamista koskevien haasteiden tarkastelu. (Leskinen & Virta 2006) Tällä hetkellä voidaan esimerkiksi puolustusvoimien tehtävien tarkistuksen yhteydessä syntyvien muutosten osalta ennakoita, että viranomaisyhteistyö ja kriisinhallinta painottuvat aikaisempaa enemmän, ja tämä puolestaan vaikuttaa tutkimukseen ja opetukseen. Toisaalta voidaan ennakoita alueellisen maanpuolustuksen kehittämisen yhteydessä esille nostetun verkostopuolustuksen kehittämisen vaikutuksia johtamiseen. Verkostopuolustus kuvaa, miten tulevaisuuden tietoverkot ja erilaiset verkostot yhdessä kehittyneiden tieto- ja asejärjestelmien kanssa mahdollistavat yhteisoperaatioiden ja alueellisten operaatioiden toteuttamisen sekä viranomaisyhteistoiminnan kokonaisuusmaanpuolustuksen päämäärien saavuttamiseksi (Antikainen 2006). Tällä on luonnollisesti vaikutuksia myös sotilasjohtamisen sisältöihin.

3.3.1 Sotilasjohtamisen kokonaisuus

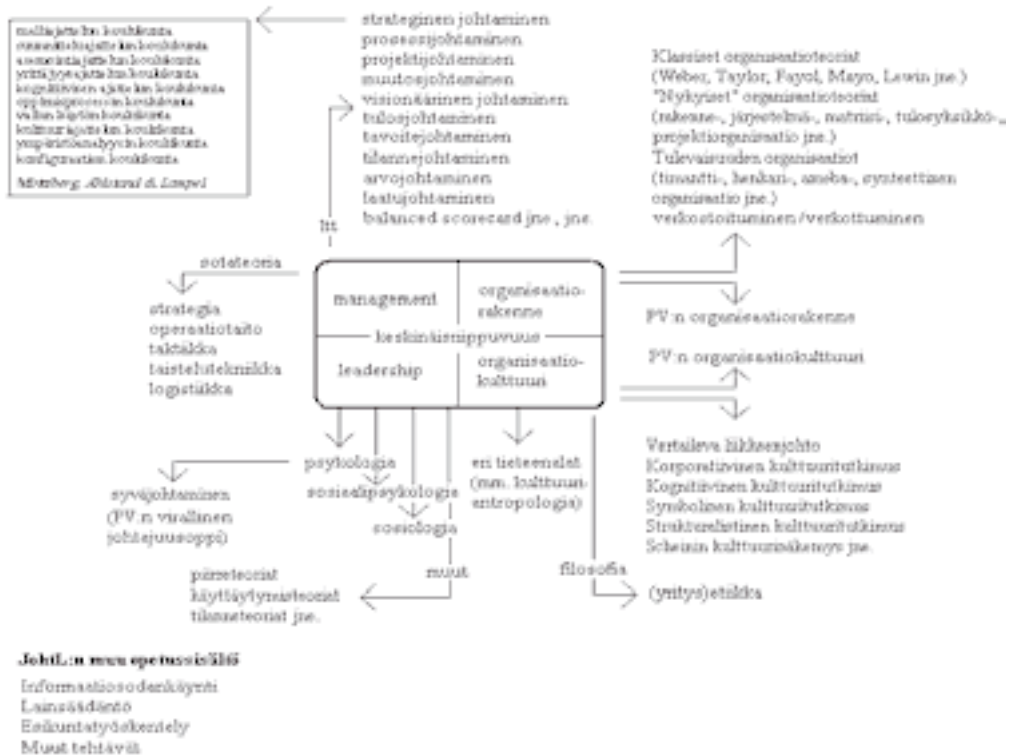
Sotilasjohtamiseen liittyvää tutkimusta voidaan siis tehdä monesta eri näkökulmasta poikkitieteellisiä menetelmiä käyttäen. *Johtamiselle taustoittavia tieteitä ovat ensikädessä yhteiskunta-, ihmis- ja hallintotieteet. Johtamisen tiedon kohde on dialogi eli vuorovaikutus (kommunikaatio) ja sen vaikuttavuus (päämäärä tai telos). Mitä on johtamisen vaikutus (laadulliset ja kuvailevat menetelmät), miksi johtaminen vaikuttaa (ymmärtävät ja eettiset menetelmät) ja miten johtaminen vaikuttaa (mitattavuus) ovat esimerkkejä siitä, mitä johtamisesta voidaan tietää (epistemologia).* (Huhtinen)

Johtamisen kohde eli ontologia muodostuu johtamisjärjestelmästä, johon voivat kuulua johtajat ja johdettavat (ihmiset), vuorovaikutus (kulttuuri ja johtajuus) ja järjestelmän rakenteet (hallinto ja organisaatiot). Ilman johtamisjärjestelmää yksittäinen johtaja ei ole johtamiskykyinen (Huhtinen).

Johtamisen laitos määrittelee johtamisen tutkimuksenkin neljän eri kokonaisuuden summaksi. Tämän toimintaympäristön tutkimuksen teoreettisen taustan muodostaa ns. nelikenttä, joka rakentuu johtajuuden (leadership), johtamisen (management), organi-

saattorakenteiden (structure) ja kulttuurin (culture) keskinäisriippuvuudesta. Johtamisen kokonaisuuden ”hallitseminen” tai osaaminen edellyttää ihmisten johtamisen, toimintayksiköiden organisoimisen, asioiden johtamisen eli päätöksenteon ja johtamisprosessin osaamista. Johtajan on tämän mallin mukaan kyettävä myös tunnistamaan organisaatio-kulttuurin vaikutukset kokonaisjohtamiseen.

JOHTAMINEN OPPIAINEENA

Lähde: Mika Aalto

Kuva 4. Johtamisen kokonaisuuden neljä eri osa-alueita

Johtajuus ("leadership") koskee nelikentässä ihmisten johtamista. Johtajuuden käsitteen määrittely on kuitenkin ongelmallista. Tässä nojataan puolustusvoimien näkökulmasta keskeiseen tutkimussuuntaukseen eli johtamisen uuden paradigman piirissä syntyneeseen määrittelyyn, jonka mukaan johtajuudesta voidaan puhua silloin, kun tiettyjen motiivien ja tavoitteiden pohjalta otetaan käyttöön organisatorisia, poliittisia, psykologisia ja muita resursseja siten, että alaiset sitoutuvat yhteisiin tavoitteisiin. *Tämän ajattelun lähtökohdana on se, että johtaja ottaa aktiivisesti huomioon alaisten tarpeet.* Tällaisen johtajuuden edellytyksenä on todellinen vuorovaikutus johtajan ja johdettavan välillä.

Organisaatiokulttuuri näkyy ihmisten perusoletuksia, asenteita, arvoja tai mielipiteitä ilmentävänä toimintatapana ja käyttäytymisenä. Organisaatiossa ei kuitenkaan välttämättä toimita julistettujen arvojen ja päämäärien mukaisesti, sillä toimintaa ohjaa kulttuurin ydin, pohjimmaiset perusoletukset. Nämä oletukset ovat usein tiedostamattomia tai itsestään selviä uskomuksia, käsityksiä, ajatuksia ja tunteita. Organisaation toimintaan vaikutetaan myös esimiesten johtamistavoilla ja käytännöillä.

Johtaminen (”management”) eli asioita koskeva päätöksenteko ja johtamisen prosessin osaaminen sisältyy kaikilta viranomais-(sotilas)johtajilta edellytettävään ja vaadittavaan ammattitaitoon. Johtaminen sisältää prosessina ja vaiheittain kuvattuna muun muassa seuraavat osa-alueet (sotilastoiminnassa vakiintuneen peräkkäisen prosessin kuvauksen mukaisesti):

- 1) tilanteen seuranta
- 2) toimintaympäristön ja tilanteen arviointi
- 3) keinovalikoimaa ja ratkaisuvaihtoehtoja koskevat päätökset
- 4) alakohtainen suunnittelu
- 5) suunnitelmien toimeenpano sekä toiminnan ohjaus ja valvonta.
- 6) Kokonaisprosessi on syklinen prosessi, jossa ohjaus ja valvontavaihe muodostavat kytken tilanteen seurantaan.

Esitetyssä mallissa päätöksenteko ja tahdonilmaukset etenevät hierarkkisesti ylhäältä alas ilman välissä annettavia kontroleja tai vuorovaikutusta. Tähän malliin ei sisälly rinnakkaisten prosessien kuvausta, ja se on siis sekä kaavamainen että todellisuutta yksinkertaistava. Huolimatta prosessin kuvauksesta tai soveltamiseen liittyvistä yksityiskohdista prosessin hallitseminen on asemoitavissa ammatillisen osaamisen ydintietämykseen.

Organisaatorakenteella on tässä mallissa välineellinen asema, jonka avulla määritellään työnjako sekä käskyvalta- ja yhteistoimintasuhdet. Kyseessä on siis sosiaalinen, taloudellinen ja tekninen ohjausjärjestelmä, jonka puitteissa järjestetään mm. päätöksentekoprosesseja, tehtävien jakoa, toimivalta- ja vastuusuhteita sekä materiaali- ja tietovirtoja. Organisaatio määrittää johtajien ja esimiesten aseman sekä ratkaisuvallan. (Leskinen & Virta 2006)

3.3.2 Osa-alueiden tarkastelu eri toimintaympäristöissä

Johtaminen tapahtuu aina aikaan ja paikkaan sidotussa **toimintaympäristössä**. Keskeisiä, erityisiä sotilasjohtamisen toimintaympäristöjä ovat sodan, rauhan, kriisinhallinnan ja viranomaisyhteistoiminnan (kokonaismaanpuolustuksen) toimintaympäristöt. Valittavat vuorovaikutus- ja kommunikaatiokeinot sekä johtamisjärjestelmät riippuvat aina toimintaympäristön erityisvaatimuksista. Tällaisia erityisvaatimuksia muodostavat mm. lainsäädäntö, julkisuus, teknologian taso ja käytettävyys sekä ihmisten koulutus- ja osaa- mistaso sekä toimintaympäristön uhkat omalle johtamistoiminnalle. (Huhtinen)

Laitos keskittyy meneillään olevaan puolustushallinnon johtamis- ja hallintojärjestelmän muutostyöhön tutkimalla erilaisten toimintaympäristöjen vaikutusta johtamiseen. Toimintaympäristöissä korostuvat valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon myötä yhä vahvemmin kriisinhallinnan ja kokonaisuuspuolustuksen toimintaympäristöt uusissa globaaleissa uhkissa.

Toimintaympäristöissä tehtävä tieteellinen analyysi sidotaan ilmiöihin, jotka kuvaavat sodan tilaa. Tällaisia voivat olla muun muassa informaatiiosodankäynti ja informaatioyhteiskuntaan liittyvät uhkat sekä terrorismi. Toimintaympäristöstä tehty ilmiöiden analyysi vaikuttaa johtamisen nelikentän keskinäisriippuvuuksien painottumiseen. Esimerkiksi kriisinhallinnan toimintaympäristössä informaatiiosodankäynnin ilmiön analyysi vaikuttaa johtamisen kokonaisuuden osa-alueiden keskinäiseen painottumiseen siten, että organisaatiokulttuurilla ja organisaatorakenteilla on painottuneempi merkitys itse johtamisen prosessille kuin esimerkiksi johtajuudella tai johtamisella. Toimintaympäristön vaihtuminen ja siitä valittu analyysi muuttaa johtamisen kokonaisuuden eli nelikentän keskinäisriippuvuussuhteita. Juuri tällaisen dynamiikan hahmottaminen on johtamisen tutkimustoiminnan ja opetuksen päämäärä niin opiskelijoiden oppimäytteiden kuin laitoksen perus- ja soveltavan tutkimuksen tasolla.

Toimintaympäristöjaottelu esitetään tarkoituksellisesti yksinkertaistettuna, koska sen tavoitteena on helpottaa kokonaisuuden hahmottamista. Tulevaisuudessa tarkastelun kohteeksi tulevat johtamisympäristöt, joita toimintaympäristöissä on lukemattomia. Näillä johtamisympäristöillä tarkoitetaan niitä ajallisesti ja paikallisesti muuttuvia tilanteita, joita organisaation rakenteessa ja kulttuurissa tapahtuvat muutokset aiheuttavat.

4 SOTILASJOHTAMISEN TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

4.1 Uskallatko tarttua haasteeseen?

Älä hyppää tämän kohdan yli, vaikka puhuminen teoreettisesta lähestymistavasta ja tutkimukseen liittyvistä menetelmistä kuinka tuntuisi vieraalta tai vastenmieliseltä. Tämän osuuden ymmärtäminen nimittäin tekee tutkimuksesta tutkimuksen. Yleiseen toimintaan verrattuna tieteelliselle tutkimukselle ominaista on nimenomaan erityisen menetelmän noudattaminen. Siten mahdollistuu myös tieteen itseään korjaava prosessi, joka on tieteellisen tiedon tuottamisen peruslähtökohta. Opinnäytteissä on ongelmana usein se, että teoriaosuudesta tehdään hätiköiden varsin pinnallinen kirjallisuusreferaatti. Puhumattaakaan siitä, että teoriaperustaa jollain tavalla osattaisiin hyödyntää raportin muissa vaiheissa. Tämä näkyy viimeistään laadittaessa johtopäätöksiä, joiden tulisi olla tutkimuksen parasta antia. Huonosti ja horjuvasti tehdyn teoriaosuuden perusteella on vaikeaa johdattaa tutkimusaineiston käsittelystä perusteltuja ja näkökulmaan liittyviä tuloksia.

Kehotan siis tässä vaiheessa substanssin ohella keskittymään myös tapaan, jolla tutkimustasi viet eteenpäin. Tässä luvussa käsitellään yleisellä tasolla niitä aineistonhankinnan ja -analysoinnin menetelmiä, joita johtamisen tieteenalalla tyypillisesti käytetään. Näihin menetelmiin löydät varmasti paljon syvemmälle meneviä oppaita, joiden käyttämistä edellytetään syvällisen osaamisen osoittamiseksi. Älä siis tyydy siihen, mitä tässä sanotaan.

Teoksessa *Tutki ja kirjoita* (Hirsjärvi) todetaan, että menetelmistä on yleensä helpointa kirjoittaa. Maanpuolustuskorkeakoulun opinnäytteiden osalta todellisuus näyttää jotenkin erilaiselta. Sen sijaan yhtä mieltä olen siitä, että menetelmäosuuden kirjoittaminen kannattaa aloittaa heti, koska näin varmistuu riittävästä menetelmään perehtyneisyydestä. Tutkimusmenetelmiin liittyvä ”kieli” tuntuu aluksi vieraalta, jopa niin vieraalta, että opiskelijasta tuntuu kuin tutkimuksen idea olisi leikkiä vierasperäisillä sanoilla. Usein saattaa mieleen tulla kysymys siitä, miksi yksinkertaiselta tuntuvasta asiasta ehdoin tahdoin tehdään vaikeaa. Tästä ei kuitenkaan ole kysymys. Uskallan väittää, ettei tarvita akateemista koulutusta siihen, että hankkii tietoa kiinnostavasta aiheesta ja muokkaa siitä selvityksen tai kertomuksen. Tällaista työskentelytapaa harjoitellaan jo perusopetuksessa. Selvitykselle on kuitenkin ominaista se, että se on luonteeltaan pintapuolista: sen sisältöä ei ole liitetty teoriaan tai kohteesta saatuun aikaisempaan tietämykseen eikä dokumentointi ole luotettavaa.

Mitä edellä mainituilla on sitten merkitystä? Tähän vastaaminen on helppoa: luotettavuus. Tutkimukselle ominaista on se, että sen sisältämät asiat voidaan tarkastaa. Lukija voi halutessaan etsiä käsiinsä ne lähteet, joiden perusteella tutkimuksessa on tehty johtopäätöksiä. Toisaalta tutkimuksessa kerrotaan selvästi se näkökulma, jolla käsiteltävää aihetta on tarkasteltu. Tutkittaessa esimerkiksi kadettien opetusta on erittäin tärkeää tuoda näkökulma, teoria, selvästi esille, koska johtopäätökset ovat täysin riippuvaisia näkökul-

masta. Opetuksen voidaan todeta olevan tehokasta ja hyvää, koska opetus on järjestetty annetuissa aikarajoissa, sen taloudelliset kustannukset ovat toteutuneet suunnitelmallisesti, kaikki ovat läpäisseet kurssin ja tavoitteet saavutettiin. Mutta mitä mieltä olivat kadetit, jotka istuivat aamusta iltaan pitkästyttävillä luennoilla ja suorittivat helppoakin helpomman tentin? Toisaalta mitä mieltä ovat opetuksen tavoitteiden saavuttamisesta perusyksikön päälliköt, joiden alaisuuteen kadetit valmistuttuaan menevät?

Siihen, millä tavalla näkökulma tutkimusaiheeseen rakennetaan, palataan myöhemmissä luvuissa, mutta näkökulman valinnan jälkeen aiheelliseksi tulee tarkastella tutkimusmenetelmää. Esimerkin mukaista kadettien opetusta tarkastellessa valitaan näkökulmaksi opiskelija, joten haluamme saada tietoa opiskelijan kokemuksista opetuksen hyvydestä tai tehokkuudesta. Tässä yhteydessä tutkimusmenetelmän ymmärtäminen nousee esille. Mitä minä haluan tietää opiskelijan näkökulmasta? Halutessani saada kaikkien mielipiteet raportoitua valitsen ehkä kaikille jaettavan kyselyn, jota sitten käsittelen tilastollisesti. Tällöin puhutaan määrällisestä tutkimusmenetelmästä, josta myöhemmin lisää. Jos tutkijaa ei kiinnostakaan tietää, miten paljon on tyytyväisiä tai tyytymättömiä vaan ennemminkin, mitä huonoa tai hyvää sisältyy opetukseen, valinnan kohteeksi tulee laadullinen menetelmä. Tutkija ei laskekaan mielipiteiden määriä, vaan tarkastelee syvällisemmin niitä asioita, jotka ovat mielipiteen muodostumiseen vaikuttaneet. Tässä tapauksessa on mahdollista ja ehkä tehokkainta yhdistellä molempia lähestymistapoja, jolloin saadaan varsin kattava näkemys tutkittavasta aiheesta.

Esimerkin mukaisessa tutkimusmenetelmän valinnassa tutkijalla on merkittävä rooli, ja kuten mainittua, menetelmän valinta on osin sidoksissa valittuun tutkimusnäkökulmaan. Luotettavan tutkimuksesta tekee se, että tutkija kertoo raportissaan käyttämänsä tutkimusmenetelmän riittävän selvästi. Tällöin tutkimuksen lukija pystyy ensinnäkin arvioimaan sitä, miten riittävää lähdepohja tai tutkimusmateriaali on johtopäätösten tekemiseen. Jos kysely tehdään 10 opiskelijalle 400:sta ja väitetään, että opetus on huonoa, voidaan todeta, että kyselyyn on osallistunut liian suppea joukko vastaajia. Tällöin tutkimuksen virhemarginaali kasvaa liian suureksi. Toisekseen tutkimusmenetelmän seikkaperäisen raportoinnin tarkoituksena on tuoda lukijalle selväksi, että tutkija on ymmärtänyt tutkimusmenetelmän merkityksellisyyden johtopäätösten luotettavuuden kannalta. Puurot ja vellit eivät saa mennä sekaisin.

Varsin usein opinnäytetoissa tutkimusmenetelmä on kirjoitettu johdantoluvussa ymmärtämättä, mitä menetelmällä tarkoitetaan tai miten sitä olisi käytettävä. Se on opinnäyteteessä merkittävä puute. Tutkimusmenetelmälliseltä osaamiselta edellytetään, että esille tuotu ja valittu menetelmä hallitaan perustasolla. Sellaisen tason saavuttaminen edellyttää perehtyneisyyttä eli lukemista ja työntekoa, eikä sitä yksinkertaisesti voi sivuuttaa.

Tutkijalla tulisi olla tietoa erilaisten tutkimusmenetelmien käyttötavoista, jotta hän todella osaisi käyttää valitsemaansa menetelmää tai menetelmiä. Osaamalla vain yhden menetelmän ei voi olla tietoinen eroavaisuuksista muihin menetelmiin verrattuna. Tämän osalta opetukseen varattu aika tulee haasteeksi, koska useamman kuin yhden menetelmän käytön opettaminen ja menetelmissä harjaantuminen vievät kohtuullisesti aikaa. Ai-

kaa siis ei ole riittävästi, mutta pienellä omatoimisuudella ja keskittymisellä voit tässäkin asiassa kehittää itseäsi.

Haluan erityisesti korostaa tutkintorakenteen uudistuksen myötä käyttöön tulevien pää- ja sivuaineen tutkimusmenetelmäopintojen merkitystä. Erilliset opinnot voivat tuntua turhauttavilta ja osin kaukaisilta, koska pitkän sivuaineen harjoitustyön voit tehdä vaikka neljän vuoden kuluttua. Mitä minä opiskelijana tässä vaiheessa hyödyn sivuaineen tutkimuskoulutuksesta? Vastaus on, että tavattoman paljon. Näiden kahden hieman erilaisen tieteellisen lähestymistavan myötä tulet tietoiseksi mahdollisuuksista, joita tutkimuksen tekemisessä on tarjolla. Sotatieteellisessä tutkimuksessa käytetyt menetelmät ovat usein poikkeittieteellisiä, joten ne ovat hyödynnettävissä myös sinun tutkimuksessasi laitosrajoista huolimatta. Näin erilaisten lähestymistapojen myötä tietoisuus erilaisesti tutkimusmenetelmistä kasvaa ja saat enemmän valinnan varaa. Siksi kehotan käsittämään pää- ja sivuaineen tutkimusopinnot yhdeksi kokonaisuudeksi, joiden myötä onnistut paremmin niin kandidaatin tutkielmassa kuin harjoitustyössäkin. Voi olla jopa niin, että valitset kandidaatin tutkielman tutkimusmenetelmäsi sivuaineen opinnoissa saamasi opetuksen perusteella. Tässä yhteydessä pidän itsestäni selvänä, että pro graduaan tekevä opiskelija on ymmärtänyt laaja-alaisen osaamisen perusvaatimukseksi ja hyveeksi, jota ei voi sivuuttaa.

Seuraavassa käsittelen laadullisen ja määrällisen tutkimuksen ominaispiirteitä, koska niiden vertailtavuus tuo näkökulmaa menetelmien erilaisuuteen. Laadullinen tutkimus ei ole määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen vastakohta; usein ne täydentävät toisiaan ja toisaalta niissä on paljon samankaltaisuutta. Luvun tarkoituksena ei ole opettaa menetelmiä tai käsitellä niitä niin, että tämän perusteella osaisit niitä käyttää – voit kuitenkin saada vinkkiä lisätiedon hankkimiseen. Keskustele pohtimastasi menetelmästä ohjaajasi tai laitoksen tutkimusvastaavan kanssa. Olemalla aktiivinen voimme mitä suurimmalla todennäköisyydellä järjestää opetusta kyseiselle menetelmälle jollain toisella laitoksella tai muussa yliopistossa. Tämänkin mahdollisuuden käyttäminen on sinusta itsestäsi kiinni!

4.2 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus

4.2.1 Ennen menetelmällisiä valintoja selvitettävä itselleen

Laadullisen tutkimuksen kenttä on tavattoman laaja tarkastellessa erilaisia lähestymistapoja ja tutkimusmenetelmiä. Pelkästään Hirsjärven ym. teoksessa *Tutki ja kirjoita* (1998) esitellään nimeltä 43 nimikettä eli tutkimuksen lajia. Pelkästään tästä johtuen olisi mahdotonta esitellä tutkimusmenetelmät, koska niiden hallitseminen edellyttää menetelmän käyttöä tutkimusprosessissa. Samassa teoksessa on ryhmitelty laadulliset tutkimustyytit neljään eri luokkaan, joiden tarkastelusta voi olla hyötyä myös tutkimustyöskentelyä harjoittelevalle. Luokittelua esittelevät kaaviot helpottavat opiskelijan etenemistä tutkimusmenetelmien viidakossa.

Yksittäisten tutkimusmenetelmien sijaan on hedelmällistä käsitellä niitä lähtökohtia, jotka kuvaavat laadullista tutkimusta. Kuvailun avulla on ainakin helpompaa jäsentää, mitä on tekemässä, ja toisaalta tavoitteena on myös, että opiskelijat käyttäisivät rohkeasti erilaisia lähestymistapoja käsitellessään tutkimusaihettaan. Laadullisen tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on ymmärtää tutkimuksen kohdetta. Usein edetään yksittäisestä kohti yleistä ymmärtämistä. Tällöin tutkimuksen kuluessa paljastuu usein yllättäviäkin seikkoja. Näin voidaan yleisellä tasolla sanoa, että laadullisessa tutkimuksessa edetään osin aineiston ehdoilla.

Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet alkavat jo tutkimussuunnitelmasta. Se muotoutuu tutkimuksen edetessä. Tämä johtuu siitä, että laadullisessa tutkimuksessa on vaikeaa tietää tarkalleen, mitä tutkitaan. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja kohdetta pyritään kuvaamaan tutkimuksessa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lähtökohtana on usein todellisen elämän kuvaaminen. Ihmistä suositaan tiedon keruun välineenä. Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan tiettyä ilmiötä ja pyritään tekemään se ymmärrettäväksi. Tällöin ollaan kiinnostuneita esimerkiksi säännönmukaisuuksista ja kielen piirteistä. Tutkimuksen tavoitteena on merkityksien etsiminen, käsitteiden liittäminen teemoihin, motiiveihin ja luokitteluun.

4.2.2 Tutkimusaineiston hankkiminen

Aineiston keräämisen systematiikalla pyritään vähentämään satunnaisuuden vaikutuksia tutkimustuloksiin. Tutkimuksen paikkansa pitävyyttä arvioitaessa tällä on suuri merkitys. Laadullisen tutkimuksen aineiston hankinnan menetelmiä ovat muun muassa haavainnoinnin, haastattelujen, kyselytutkimusten ja tapaustutkimuksen eri muodot. Lisäksi usein käytettyjä menetelmiä ovat toimintatutkimus ja käsiteanalyysit. Varsin usein käytetään niin sanottuja valmiita aineistoja; tutkimusmenetelmänä tämä tulee usein kysymykseen kandidaatin tutkielmia laadittaessa. Aineiston hankintamenetelmän valintaan vaikuttavat luonnollisesti aiheen asettamat vaatimukset ja mahdollisuudet. Lisäksi käytettävissä olevat resurssit ja aika vaikuttavat aineiston keruun mahdollisuuksiin.

Tiedostamalla aineiston hankinnan yhdeksi keskeiseksi kokonaisuudeksi lisääntyy luotettavuuden ohella tutkijan oma tavoitteellisuus ja mahdollisuudet tehdä muun muassa tutkimuksensa aiheen rajauksia. Samalla tämänkin tutkimuksen vaiheen yhteys kokonaisuuteen muodostuu tutkijan toimintaa tukevaksi. Laadullisen tutkimuksen aineiston hankinnassa korostuvat tieteelliset pelisäännöt, koska aineiston keräämisessä tutkijan rooli on usein keskeinen. Samalla korostuvat tutkimukseen liittyvät eettiset näkökulmat, jotka on aina otettava huomioon.

Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluvat suunnanmuutokset aineiston keruun ja käsittelyn yhteydessä. Tästä johtuen on siis mahdollista ja usein tarpeellista hankkia tutkimuksen kuluessa lisää aineistoa. Sama pätee myös käytettäviin aineiston keruumenetelmiin. Tarvittaessa tutkijan on otettava käyttöön erilaisia menetelmiä, mikäli jo käytössä olevilla ei päästä tyydyttäviin vastauksiin. Tämänkin vuoksi tutkimuksen edetessä

on ehdottoman tärkeää ylläpitää menetelmällistä tietoutta, jotta raportointivaiheessa voidaan antaa lukijalle kaikki olennainen informaatio.

Seuraavassa käsittelen lyhyesti laadullisen tutkimuksen keskeisiä aineistonkeruumenetelmiä. Korostan kuitenkin, että niiden riittävä hallitseminen edellyttää aiheeseen tarkempaa perehtymistä kutakin menetelmää käsittelevästä kirjallisuudesta.

Havainnointi

Havainnointia käytetään aineistokeruumenetelmänä yleensä yhdessä jonkin muun menetelmän kanssa, koska vain havainnoinnin perusteella hankitun aineiston analysointi on varsin haasteellista. Havainnointia käytetään yleensä silloin, kun tutkittavasta asiasta on vain vähän aikaisempaa tietoa. Menetelmällä pystytään paljastamaan sellaisiakin asioita, joita ei esimerkiksi haastattelujen yhteydessä tule esille. Toisaalta menetelmän avulla voidaan todentaa ristiriitoja tutkimusaineistojen ja todellisuuden välillä. (Tuomi & Sarajärvi, 2004)

Havainnoinnin suorittamiseen on useita erilaisia tapoja. Tällaisia ovat muun muassa systemaattinen ja osallistuva havainnointi sekä piilohavainnointi. Viimeksi mainitun nimi puhuu puolestaan, mutta tällaiseen menetelmään perustuva aineistonkeruu on harkittava tarkasti. Myös tutkimusluvan saaminen tämän menetelmän käyttöön edellyttää yleensä syvällistä osaamista ja pohdintaa. Systemaattisessa havainnoinnissa toiminta on jäseneltyä, ja apuna käytetään esimerkiksi lomakkeita. Havainnoija on yleensä toiminnan ulkopuolella, mutta havainnointi voidaan tehdä tarkasti rajatuissa tiloissa (esimerkiksi tutkimushuoneissa) tai sitten luonnollisissa tilanteissa (kasarmit, harjoitukset ja taisteluammunnat). Systemaattisen havainnoinnin kohteina voivat olla esimerkiksi kielellinen vuorovaikutus, laajemmat tapahtumat (toiminta) tai yksinkertaiset liikkeet ja liikesarjat. Osallistuva havainnointi muotoutuu yleensä vapaasti tilanteen mukaan. Usein tutkija itse osallistuu toimintaan (esim. harjoitukseen tai ammuntaan), mutta dokumentoinnin tulee kuitenkin olla systemaattista. Osallistuvassa havainnoinnissa on tärkeää muistaa tutkimuksen eettisyyteen ja objektiivisuuteen liittyvät tekijät. Tutkija ei saa muuttaa omalla toiminnallaan liiaksi tutkimustilannetta haluamaansa suuntaan.

Havainnoinnin avulla pystytään siis tutkimaan, mitä todella tapahtuu, jolloin saadaan välitöntä ja suoraa tietoa eri tilanteissa toimivista yksilöistä, ryhmistä ja organisaatioista. Etuna voidaan pitää tilanteen todellisuutta ja sitä, että saadaan myös tietoa niistä asioista, joista ei haluta erikseen kysyttäessä puhua. Havainnoinnin huonoina puolina tulee ymmärtää tutkijan muistinvaraisuus useissa tapauksissa, emotionaalinen suhtautuminen eri tilanteisiin ja tätä kautta aineiston keräämisen objektiivisuuden vaarantuminen.

Haastattelut ja kyselyt

Kyselyiden ja haastatteluiden jyrkkä erottelu ei ole järkevää, vaikka ne eivät tarkoitaakaan samaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2004) Niillä on kuitenkin niin paljon yhtäläisyyksiä, että käsittelen ne tässä samassa alaluvussa.

Johtamisen laitokselle tehtyjen opinnäytteiden ominaispiirteenä on, että useassa tutkimuksessa tutkimusmenetelmäksi mainitaan teemahaastattelu. Jatkossa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että haastattelu on vain yksi tapa kerätä aineistoa. Haastatteleaineisto sinällään raportoituna ei kuitenkaan riitä vastaamaan laadullisen tutkimuksen vaatimuksiin, koska aineistoa täytyy myös analysoida haluttaessa ymmärtää tutkittavaa aihetta.

Haastatteluja voidaan havainnoinnin tapaan toteuttaa eri tavoin. Yleisin tapa on yksilöhaastattelu kasvokkain haastateltavan kanssa. Käytettävissä olevia tapoja ovat myös pari- ja ryhmähaastattelut kasvokkain, jotka haastattelumuotoina ovat tehokkaita tarkastellessa esimerkiksi ryhmänsisäistä vuorovaikutusta ja kommunikaatiota. Ryhmähaastattelujen avulla voidaan tarkastella esimerkiksi johtajan asemaa ryhmänsä osana ja roolia vuorovaikutustilanteen ohjaajana.

Alussa mainittu teemahaastattelu on vain yksi haastattelun muoto. Teemahaastattelussa aihepiirit (teema-alueet) ovat ennalta määriteltäviä, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat tutkijan ohjaamana. Strukturoidussa haastattelussa kysymysten muoto, järjestys ja vastausvaihtoehdot ovat kaikille samat. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta haastateltavalle ei anneta valmiita vastausvaihtoehtoja. Avoin haastattelu muistuttaa usein normaalia keskustelutilannetta tietystä aihepiiristä. Avoimen haastattelun onnistuminen edellyttää haastattelijalta hyvää ennakkokäsitystä aiheesta, jotta hän pystyy hankkimaan haastattelusta tutkimukseen soveltuvaa aineistoa.

Haastattelujen toteuttaminen litterointineen (dokumentointi) on aikaa vievä aineistonhankintamenetelmä. Siihen on opiskelijan varatta riittävästi aikaa. Haastattelujen avulla voidaan kuitenkin saada sellaista tietoa, jota kirjallisista lähteistä ei ole saatavilla. Haastattelujen yhteydessä voidaan vuorovaikutteisesti säädellä aineistonkeruuta tilanteen mukaan ja vastaajaa myötäillen. Haastattelut toimivat varsin hyvin esimerkiksi valmiiden aineistojen tukena.

Haastatteluissa ja niiden analysoinnissa tulee käyttää erityistä lähdekritiikkiä, koska aineistoon liittyy useita sudenkuoppia. Ensinnäkin niin haastateltavan kuin haastattelijan toimintaan liittyy merkittäviä virhemahdollisuuksia. Ennakkokäsitykset voivat ohjata tapahtumaa suuresti vääräänkin suuntaan. Toisaalta haastateltava voi olla hankala tai hän ei halua puhua asioista, jotka ovat hänelle itselleen moraalisesti ja sosiaalisesti haitallisia. Usein haastateltava haluaa myös esiintyä ennakkokäsityksien mukaisesti hyvänä ihmisenä, työntekijänä, alaisena ja johtajana. Toki haastateltava voi esiintyä myös päinvastaisesti.

Kyselyt voidaan jakaa samalla tavalla kuin haastattelut muotojensa ja toteuttamistapojensa mukaisesti. Kysymystyyppien jaottelu toteutuu niiden rakenteiden mukaisesti, jolloin tutkijan määrittämällä tavalla annetaan vastaajalle mahdollisuus vastaamiseen. Strukturoidut kysymykset sisältävät kysymykset ja vastausvaihtoehdot, jolloin aineiston määrällinen käsittely on nopeaa. Täysin strukturoimattomat kysymykset puolestaan mahdollistavat vapaan vastaamisen, houkuttelevat jättämään vastaamatta ja ovat varsin

työläitä käsitellä. Kyselyt voidaan toteuttaa postitse tai järjestettyinä tilaisuuksina. Laadullisessa tutkimuksessa käytettynä kyselyt edellyttävät aina analysointia pelkkien määrällisten taulukointien sijaan.

Kyselyiden toteuttamisen osalta korostan kyselyn laatimista ja esitestausta. Kysymyksien laatiminen tuntuu opiskelijasta usein varsin helpolta ja nopealta, mutta pätevien kyselyiden laatiminen on moniosainen prosessi. Ensinnäkin opiskelijan on perehdyttävä aiheeseensa niin hyvin, että hän pystyy laatimaan riittävän yksityiskohtaisia kysymyksiä. Toisaalta laadittujen kysymyksien vastaavuutta haluttuun asiaan on testattava ennen varsinaisen kyselyn toteuttamista. Lisäksi tutkijan on arvioitava sitä, miten kysymykset mahdollistavat vastaamisen ja toisaalta miten kysymykset ohjaavat vastaamaan. Virheellisten tulkintojen tekemisen riski on merkittävä, ellei kyselyn alkuvaiheeseen ole riittävästi panostettu.

Niin haastatteluihin kuin kyselyihinkin tulee valmistautua huolellisesti. Yleisimpiä ”virheitä” tutkimuksellisesti haastatteluissa ja kyselyissä ovat kysymyksiin liittyvät ongelmat. Tällaisia kompastuskiviä ovat liiallisesti ohjaavat kysymykset (”Onko mielestäsi tärkeämpää arvostaa teoriaa vai käytäntöä, mikä yleensä on hyödyllisempää?”), ärsyttävät tai paikkaansa pitämättömät vastausvaihtoehdot (”Jos et ole palkkatyössä, laita rasti kohtaan *työtön*.”) ja sivistyssanoja sekä moniselitteisiä sanoja sisältävät kysymykset (”Kumpi on mielestäsi tärkeämpää varusmiespalveluksessa ollessasi: kouluttajan didaktinen vai pedagoginen osaaminen?”). Näistä haasteista selviää harjoittelemalla ja viimeistään kokeilemalla vastausaineistojen analysointia.

Valmiit aineistot

Yleisin tapa aineiston keräämisessä on tukeutua valmiisiin aineistoihin. Maailma on täynnä mitä erilaisimpia aineistoja: virallisia dokumentteja, arkistomateriaalia, aikaisempien tutkimusten aineistoja, pöytäkirjoja, suunnitelmia ja muistioita. Lisäksi valmiina aineistoina voidaan pitää kirjallisuutta, päiväkirjoja, muistelmia, lehtiartikkeleita, tiedotteita, mainoksia ja esitteitä. Myös valokuvat, videot ja piirustukset ovat täysin käytettävissä olevaa tutkimusaineistoa.

Valmiin aineiston käytössä säästää huomattavasti resursseja, koska aikaa vievien haastattelujen, kyselyiden ja havainnoinnin voi jättää vähemmällä tai kokonaan pois. Valmiin aineiston käytöstä on kuitenkin muistettava kaksi tärkeää asiaa. Ensinnäkin, soveltuuko aineisto tutkimukseksi aiheeseen ja vastaako se asettamiisi kysymyksiin. Häntä ei saa ohjata koiraa. Toiseksi, valmiin aineiston käytössä edellytetään lähdekriittisyyttä, josta on oma lukunsa myöhemmin. Valmiin aineiston tuottaminen on tapahtunut sosiaalisessa ympäristössä, jota ei aineistosta välttämättä pysty löytämään. Erityisen tarkka tulee olla siitä, onko aineistossa virheitä, onko erilaisia versioita tai näkemyksiä, onko tekijöitä ollut yksi vai useita, ovatko dokumentit olleet tarkastettavissa ja ennen kaikkea onko aineisto saatu luotettavasta lähteestä.

Muista siis lähdekritiikki!

4.2.3 Aineiston analysointi

Kuten aiemmin olen todennut, laadullisessa tutkimuksessa aineiston hankinta ja analysointi etenevät usein päällekkäisinä toimintoina. Tässä alaluvussa käsitellään hankitun aineiston analysoinnin merkitystä koko tutkimuksen kannalta. Keräämäsi aineistohan on kasvamassa huomattaviin määriin osin jäsentymättömänä; siksi se tulee saattaa järjestykseen ennalta suunnittelemaasi tavalla. Tarkoituksena on selkeyttää ja tiivistää aineistoa tuottamalla samalla uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Laitoksen opiskelijat tuntevat usein, että tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus on helpoin tapa tehdä tutkimusta, mutta he ovat tässä suhteessa väärässä. Aineiston järjestäminen ja analysoinnin aloittaminen koetaan todellisuudessa vaikeaksi, koska menetelmät ja niiden esittäminen raportissa koetaan erittäin hankaliksi.

Aineiston muokkaamiseen on useita erilaisia tapoja, mutta yleensä aineisto muokataan kirjalliseen muotoon. Alustavasti aineisto jaetaan teemakortistoksi, koodataan, indeksoidaan ja luokitellaan. Tarkoituksena on, että tutkija saa aineistonsa järjestykseen analysointia varten. Tämä vaihe on tärkeää suorittaa siksi, että mitään olennaista ei aineistosta jäisi pois analysointia suoritettaessa. Ihmisen muistikapasiteetti on rajallinen, joten älä yliarvioi itseäsi tässä suhteessa!

Aineiston esikäsittelyn ja järjestämisen jälkeen aloitetaan varsinainen analyysi, johon on vaihtoehtoja esittämälläni tavalla lukemattomia. Usein laadullinen tutkimus on aineistolähtöistä eikä tilastollista testausta. Tarkoituksena on aineiston monisyinen tarkastelu. Aineiston käsittely on kohdesidonnaista, ja teoria ja näkökulma ovat mukana tulkinassa. Tutkimusote tuottaa syvempää yksilöön kiinteämmin sitoutuvaa tietoa. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina, ja aineiston tulkinta on sen mukaista. Tässä suhteessa muistutan taas aiemman tutkimuksen merkityksestä menetelmien valinnassa. Jos aiemmin on onnistuttu analyysissä, on todennäköistä onnistua siinä uudelleen. Analyysimenetelminä voidaan käyttää esimerkiksi kvantitatiivisia analyysitekniikoita, teemoittelua, tyyppittelyä, sisällön erittelyä, keskusteluanalyysiä ja diskursiivisia analyysitapoja. Vaihtoehtoja on siis lukuisia, mutta tärkeää on muistaa johdonmukaisuus luotettavuuden takeena.

Tällaisen monisyisen ja vaiheittaisen tutkimusprosessin seurauksena aiheesta, aineistosta ja analysoinnista pelkistetään havaintoja, joista syntyy tulkinta eli ratkaistaan ”arvotus”. Tulkinassa on otettava huomioon aineiston koko, saturaatio, rajaukset ja yleistettävyys. Näin ollen tutkimuksessa toteutetaan koko ajan sen validiteetin ja reliabiliteetin arviointia tieteellisen tutkimuksen vaatimusten mukaisesti. Lopputuloksena tutkija ja raportin lukija voivat ymmärtää tutkimuksen kohdetta asetettujen tutkimuskysymysten mukaisesti.

Käyttäessäsi kvalitatiivista lähestymistapaa tutkimusaiheeseesi kerää tästä kappaleesta keskeiset käsitteet ja selvitä perusteellisesti itsellesi, mitä ne tarkoittavat. Kehotan nyt palaamaan hetkeksi kuvaan 2 ja kertaamaan siitä edellä lukemasi.

4.3 Kvantitatiivinen tutkimus eli määrällinen tutkimus

4.3.1 Aineiston hankinta

Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusote eivät sulje toisiaan pois, päinvastoin. Edellisessä luvussa kuvatuista aineiston hankinta- ja analyysimenetelmistä useita voi käyttää myös määrällisessä tutkimuksessa. Kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta kutsutaan usein myös tilastolliseksi tutkimukseksi, koska ilmiötä voidaan ja halutaan kuvata määrin, paljouksin ja numeroin. Yksinkertaistetusti siinä pyritään kuvailemaan lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä, vertailemaan ilmiöissä tapahtuneita määrällisiä muutoksia tai selittämään eri asioiden välisiä syy-seuraussuhteita. Kvantitatiivinen tutkimusote merkitsee sitä, että tutkimustuloksilla saadaan tietoa siitä, missä määrin jotakin ominaisuutta on vertailtavissa tai mitatuissa kohteissa. Kohteiden on kuitenkin oltava samanlaatuisia ja mitattavia. (Heikkilä, 2005)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analysointi on jaettu selvemmin kokonaisuuksiin kuin laadullisessa tutkimuksessa. Määrällisessä tutkimuksessa tutkimussuunnitelman laadinnan yhteydessä tehdään kaikki merkittävät päätökset tutkimuksen etenemisestä. Suunnitelmassa tulee olla kysymykset, joihin haetaan vastauksia. Niitä ei yleensä tutkimuksen edetessä saa enää muuttaa. Suunnitelmassa tulee olla lisäksi aineiston keruuseen liittyvät menetelmät ja analysointimenetelmä. Myös raportoinnin muoto tulee olla päätetty. Määrällisessä tutkimuksessa suunnitelman laadinnalla on erittäin merkityksellinen asema. Siihen tulee myös panostaa sen mukaisesti. Tässä tapauksessa hyvin suunniteltu on puoliksi tehty.

Määrällisessä tutkimuksessa aineistoa voidaan siis hankkia havainnoinnilla, kyselyillä, haastatteluilla tai sitten valmiista aineistosta. Valmiita aineistoja, niin virallisia kuin epävirallisia, on saatavilla valtavat määrät tilastollisissa muodoissa. Vain harvoin niitä voidaan käyttää sellaisenaan, mutta niiden täydentäminen muilla menetelmillä säästää kuitenkin aikaa ja resursseja. Muiden jo aiemmin esiteltyjen aineistonhankintamenetelmien osalta pätevät samat hyvät ja huonot puolet. Tilastollisessa tutkimuksessa strukturoidut toimintatavat ovat kuitenkin toimivia, koska tällöin saadaan halutulla tavalla käsiteltävää aineistoa. Toisaalta syvähaastattelu yksistään tilastollisena menetelmänä ei ole toimiva, mutta ehkä sillä voi täydentää aineistoa.

Suunnitelmallista kysely- tai haastattelututkimusta kutsutaan survey- tutkimukseksi. Siinä tietoa pyritään hankkimaan kysymällä sitä vastaajilta. Käytettävissä on samankaltaisia menetelmiä, joita esiteltiin edellisessä luvussa. Internetin käyttö kyselyissä on yleistynyt huomattavasti. Samalla tavalla voidaan puolustusvoimissa käyttää olemassa olevia järjestelmiä. Tällaisia esimerkkejä voisi olla koulutusportaali, jonka avulla on kohtuullisen vaivatonta laatia kyselyitä. Toisekseen Jotos-laitteet lomakkeineen on erinomainen tapa kerätä tilastollista materiaalia ja myös tuottaa siitä taulukoita ja vastaavia diagrammeja. Näiden käyttöön ja lisätiedon hankkimiseen saa laitokselta opastusta.

Kvantitatiivisista aineiston hankintamenetelmistä käytetään myös toimintatapaa kuvaavia nimityksiä. Näitä ovat muun muassa ”nojatuolitutkimus”, ”kirjoituspöytä tutkimus”, laboratoriotutkimus ja kenttätutkimus. Nämä kuvailevat käsitteet perustuvat kuitenkin aiemmin esiteltyihin aineistonhankintamenetelmiin. Niissä on vain yhdistetty erilaisia menetelmiä tutkimuskohtaisesti.

- **Nojatuolitutkimus**
  - ei empiiristä tutkimusta, vaan itsenäistä ongelmanratkaisua (esimerkiksi matematiikan ja fysiikan alalla)
- **Kirjoituspöytä tutkimus**
  - aineisto kerätään valmiista aineistosta
- **Kokeellinen ja laboratoriotutkimus**
  - tutkimuskohteet siirretty laboratorio-olosuhteisiin ja niiden toimintaa ohjataan ulkoapäin
- **Havainnointi ja kenttätutkimus**
  - havainnointi, mittaukset ja haastattelut tehdään tutkimuskohdeiden tavanomaisissa tiloissa ja luonnollisessa toimintaympäristössä (esimerkiksi kasarmi ja harjoitusoloissa).

4.3.2 Määrällisen aineiston analysointi

Kvantitatiivinen yhteiskuntatutkimus kuvaa ja tulkitsee yhteiskuntailmiöitä tieteen yleisen logiikan mukaisesti kehittämällä mahdollisimman tarkkoja mittausten menetelmiä, keräämällä tutkimusaineistot esimerkiksi edustavien väestötosten perusteella ja soveltamalla tilastotieteen menetelmiä saatuihin aineistoihin oikeiden johtopäätösten tekemiseksi (www.stat.fi).

Aineisto analysoidaan erilaisia tilastollisia menetelmiä käyttäen. Aineistoa voidaan käsitellä yksiulotteisesti tai monimuuttujamenetelmin. Molemmissa tapauksissa tutkijalta edellytetään tilasto-ohjelmien käyttötaitoa. Kyseisiä ohjelmia on useita erilaisia ja ne vastaavat eritasoisiin tarpeisiin. Johtamisen laitokselle tehdyissä määrällisissä tutkimuksissa analysointiohjelmana on yleisimmin käytetty SPSS-ohjelmaa, joka on osassa kaikkien käyttöönsä asennetuissa koneissa. Laitoksella ei erikseen järjestetä tilastollisten menetelmien opetusta, koska määrällistä tutkimusta tehdään varsin vähän, mutta perusteita antavaa opetusta on saatavilla muilta laitoksilta. Kvantitatiivisia menetelmiä käsitellään erityisesti tekniikan ja sotalaspedagogiikan oppisisällöissä. Lisäksi on mahdollista järjestää yhteistoiminnassa laitoksen kanssa koulutus esimerkiksi Helsingin yliopistolta. Siellä muun muassa valtiotieteellisessä tiedekunnassa järjestetään lukukausittain SPSS-ohjelman käytön kursseja.

Laitoksen julkaisusarjassa on julkaistu Huhtisen toimittama teos *Sotilasjohtamisen tieteenfilosofiset perusteet ja menetelmät*, jossa Vesa Nissinen käsittelee johtamisen tutkimukseen liittyviä määrällisiä menetelmiä. Toinen ajankohtainen teos opiskelijalle on Tarja Heikkilän *Tilastollinen tutkimus*, joka antaa hyvän yleiskuvan tilastollisesta tutkimusprosessista. Kolmas, uunituore julkaisu on Hanna Vilkan *Tutki ja mittaa*, joka oppikirjamaisuutensa ansiosta on helppolukuinen ja sisältää lisäksi hyödyllisen keskeisistä käsitteistä kootun sanasto-osuuden.

4.4 Triangulaatio

Menetelmäosuuden lopuksi otan esille vielä yhden keskeisen käsitteen, johon opiskelija todennäköisesti törmää tutkimuksiin tutustuessaan. Triangulaatiolla tarkoitetaan eri näkökulmien tietoista hyödyntämistä tutkimusprosessissa. Tällaisia näkökulmien yhdistämisä voidaan tehdä aineisto-, tutkija-, teoria- ja menetelmätriangulaationa. Useiden menetelmien käytössä on otettava huomioon lähinnä ammattitaidon puutteesta johtuvien virheiden mahdollisuus; yhdenkin menetelmän osaaminen on opiskelijalle haaste, puhumattakaan useista menetelmistä. Toisaalta, jos triangulaation käytölle on hyvät ja pätevät perusteet, pystytään sillä lisäämään tutkimuksen luotettavuutta, koska siinä tutkija joutuu luopumaan vain yhdestä näkökulmasta. Tällöin aihetta käsitellään laaja-alaisesti, jolloin tulkintavirheiden todennäköisyys pienenee ja tutkimustulokset ovat ehkä enemmän yleistettävissä.

5 LÄHTEIDEN KÄYTTÖ

5.1 Lähteet

Aiheesi tutkimusongelmia miettimällä selviää, millaista aineistoa tarvitaan kysymyksiin vastaamiseksi. Aineisto voi olla jo olemassa olevaa (esimerkiksi asiakirjoja, kirjallisuutta, aiempia tutkimuksia) tai aineistoa joudutaan tuottamaan tutkimuskysymyksiin ratkaisemiseksi (haastattelut, kyselyt, havainnointi). Tutkimuksen alkuvaiheessa aineiston laajuutta on vaikeaa arvioida, koska lähteiden käytettävyyden on suuren riippuvainen niille asetetuista kysymyksistä. Valmiiden lähteiden ansaan ei siis kannata langeta, koska usein niiden käytössä tulee seinä vastaan. Käytettävien lähteiden kartoittaminen on siinä suhteessa tärkeää, että vasta aineiston kartoittamisen yhteydessä voit valita käytettävät menetelmät tutkimuksen toteuttamiseksi.

Varsin yleisesti keskustellaan siitä, mikä on sopiva lähde opinnäytteeseen. Tähänkään ei löydy yksiselitteistä vastausta, koska sana ”lähde” käytetään varsin yleistävässä merkityksessä. Usein varsinkin kandidaatin tutkielman lähteet koostuvat kirjallisuudesta, jota käytetään erilaisia tutkimusmenetelmiä soveltaen. Kirjallisuus on kuitenkin vastaavasti liian väljä termi vastaamaan aineiston käyttötarkoitusta. Olipa sitten kysymys kirjallisuudesta, asiakirjoista tai muuten hankitusta aineistosta tutkimuksen lähteeksi ne ovat kelvollisia vasta, kun ne auttavat tutkijaa vastamaan tutkimusongelmiin. Tässä suhteessa esimerkiksi kymmenelle ihmiselle tehty kysely voi olla erityisen hyvä lähde ja vastaavasti toisella tavalla käytettynä merkityksetön tutkimusongelmiin vastatessa.

Sotilasjohtamisen tutkimuksessa erilaisilla oppailla ja ohjesäännöillä on keskeinen merkitys, varsinkin tutkittaessa hyvin tiukasti sotilaalliseen toimintaan liittyviä asioita. Tällaisten lähteiden käyttäminen vaatii erityistä tarkkuutta, koska niiden laatijoita ei yleensä tuoda tekstissä esille eikä myöskään käytetä viittaustekniikkaa tai lähdeluetteluita. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö oppaita ja ohjesääntöjä voisi käyttää tutkimuksensa lähdeaineistona. Tutkijan on vain hyväksyttävä se tosiasia, että tällaisilla lähteillä on erilainen totuusarvo kuin tieteellisen kirjoittamisen säännöin tehdyillä tutkimuksilla. Siksi on syytä erityisen tarkkaan punnita sitä, miten näitä lähteitä käyttää. Esimerkiksi jalkaväen taisteluohjesääntöä (JVO) voidaan käyttää lähteenä siinä suhteessa, että sen pohjalta on koulutettu ja opetettu pataljoonan toiminnan perusteita: siis sitä, miten halutaan, että pataljoonan toimintaa suunnitellaan, käsketään ja johdetaan. Opas ei kuitenkaan kerro, miten todellisuudessa toimitaan. Mikäli tutkija haluaa tietää, miten oppaassa esille tuotavia asioita toteutetaan, tulee tutkijan suorittaa havainnointia esimerkiksi joissakin vastaavaa toimintaa sisältävissä harjoituksissa. Näin oppaalla on oma tärkeä merkityksensä lähteenä; sitä voidaan käyttää, kunhan se tehdään siinä yhteydessä, mitä se voi todellisuudesta kertoa.

Opiskelijalla on oikeus kysyä aineiston riittävydestä. Hänen työskentelyään ohjaa Maanpuolustuskorkeakoululla ajallisesti asetetut tavoitteet: opinnot on suoritettava tiettyyn päivämäärään mennessä, ja ne ovat sisällöltään usein muuta työskentelyä rajoit-

tavia. Niinpä ohjaajankin on syytä pohtia aineiston ja lähteiden määrää ja riittävyttä yhdessä opiskelijan kanssa.

Aineiston riittävyttä ohjaa siis jo mainittujen ajan ja käytettävissä olevien resurssien lisäksi se, mitä menetelmiä tutkimuksessasi käytät. Kvantitatiivisella tutkimusotteella tarkasteltaessa aineiston tulee olla kohtuullisen laaja. Niin sanotun otoksen koko määrittää paljon tutkimuksessa tehtyjen johtopäätösten yleistettävyyttä. Kysyttäessä esimerkiksi ihmisten mielipidettä johonkin asiaan puhutaan sadoista vastaajista muutamaan kymmeneen verrattuna. Sen sijaan tutkittaessa esimerkiksi mielipiteiden taustalla olevia käsityksiä ja puhetapoja voi otanta olla huomattavasti pienempi. Tässä yhteydessä onkin paikallaan muistuttaa siitä, että erilaisia tutkimusmenetelmällisiä lähestymistapoja toteuttamalla voidaan päästä parempaan lopputulokseen. Tutkimus voi hyvinkin olla sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia osuuksia sisältävää. On kuitenkin syytä muistaa, että käytettävät menetelmät on hallittava, jottei tutkimuksen luotettavuus perustu vain kulis-seihin.

Käytettävä aineisto on syytä myös arkistoida ainakin siihen saakka, kunnes opinnäyt-teesi on arvioitu. Tutkimuksesi ohjaajalla on oikeus, ja joskus jopa velvollisuus, tutustua käyttämäsi aineistoon tutkimuksessa tehtyjen johtopäätösten oikeellisuuden varmistamiseksi. Toisaalta tutkimusaineistoa on myös säilytettävä siten kuin siitä eri yhteyksissä on käsketty. Tämä koskee varsinkin tietosuojanalaista aineistoa, mutta myös esimerkiksi haastatteluista tehtyjä nauhoituksia, jos olet ne luvannut hävittää.

5.2 Lähdekritiikki

Huolimatta siitä, millaisten lähteiden kanssa tutkimushaasteeseen pyrit vastaamaan, on tieteellisessä työskentelyssä lähtökohtana se, että tutkija kykenee suhtautumaan kriittisesti lukemaansa ja kirjoittamaansa. Kriittisyyttä ei pidä tässäkään yhteydessä nähdä pelkästään negatiivisena asiana vaan ennemminkin varmuutena siitä, mitä tekee. Opin-näytetöiden yhtenä tavoitteena on opettaa tällaiseen positiiviseen kriittisyyteen, jonka ansiosta myös tehdyn työn laadullisuus ja käytettävyys kasvavat huomattavasti. Tutki-jan on siis opeteltava arvioimaan kirjallisuutta, menetelmiä ja tutkimustuloksia ja muodostettava samalla oma käsityksensä tutkimuksen luotettavuudesta. (Metsämuuronen, 2006)

Varsinaista tutkimusta tehdessään tutkija joutuu käyttämään harkintaa lähteitä valitessaan. Lähdeaineiston käytettävyys on pitkälti kiinni näkökulmasta, koska tarkastelutapa muutettaessa samakin lähde saattaa muuttua huonosti omaan tutkimusasetteluun sopivaksi. Lähteiden, lähinnä tutkimusten ja kirjallisuuden, ensitarkastelussa on syytä kiinnittää huomiota lähteen kirjoittajaan, kustantajaan ja lähteen ikään. (Hirsjärvi et.al, 1998)

Kirjoittajan osalta on tärkeää huomioida hänen taustansa ja asemansa tieteellisessä yhteisössä. Erilaisissa tutkimussuuntauksissa osa tutkijoista saavuttaa sellaisen maineen,

että häneen viitataan useissa aihetta koskevissa tutkimuksissa. Tällöin kyseisen henkilön arvovalta kasvaa ja hänen tekemänsä tutkimuksen merkitys nousee varsin suureksi. Toisaalta on muistettava, että ajassa vallitsee virtauksia, muoti-ilmiöitä, jolloin tiettyt henkilöt nousevat helposti tarpeettomastikin esille. Esimerkiksi Edgar Scheinilla on keskeinen asema Johtamisen laitoksella sotilaskulttuurin tutkimuksissa: hänen nimensä löytyy varsin usein näiden tutkimusten lähdeluetteloista. Yhtään vähättelettä Scheinin saavutuksia olisi hyvä tuoda sotilaskulttuurin tutkimukseen opinnäytteissä muitakin tieteenalan osaajia. Eikä se ollenkaan vähentäisi opinnäytteen merkitystä, päinvastoin.

Kustantaja nousee merkitykselliseksi tarkasteltaessa lähteen alkuperäistä tarkoitusta. Suurten kustannusyriyten esitarkastukset ovat merkittävästi paremmat kuin pienemmillä vastaavilla. Toisaalta osa kustannusyriyksistä on erikoistunut tietynlaisen kirjallisuuden julkaisemiseen, mikä näkyy myös asiankäsittelytavoissa. Toisin sanoen kustantaja edellyttää, että kirjoittajalla on tietynlainen näkökulma tarkasteltavaan asiaan.

Tässä yhteydessä voidaan tarkastella myös kirjoitusprosessia. Tutkijan on syytä miettiä, miten käytettävä lähde on tehty.

- Onko teksti kirjoitettu päiväkirjan tapaan omista havainnoista?
- Onko teksti syntynyt vuosien tutkimuksen jälkeen?
- Onko teksti spontaani reaktio johonkin tapahtumaan?
- Onko tekstillä haluttu saada vaikutusta aikaiseksi sijoittamalla se tiettyyn hetkeen?

Lähteen käytettävyyttä tarkasteltaessa voi tällaisia kysymyksiä herättää lukemattomia. Liian monimutkaista jokaisen käteen otettavan kirjan käytöstä ei tule tehdä, mutta se ei estä edellä mainitun tietoisuuden merkitystä niitä käytettäessä. Esimerkiksi puolustusvoimien käyttöön tarkoitettujen oppaiden kirjoittamisprosessit voivat vaihdella merkittävästikin. Osa oppaista tehdään työryhmissä, joissa työskentelyperiaatteet vaihtelevat. Voi olla, että vastuut esimerkiksi lukujen osalta on jaettu ja lopputulos kootaan yhdessä tai ”joku” tekee sen. Toisaalta oppaan kirjoittamisen tekee tehtävään valittu sopiva henkilö. On kuitenkin huomattava, että yleensä oppaat lähetetään laajalle lausuntokierrokselle ennen hyväksymistä. Tämä nostaa oppaiden merkitystä lähteinä huomattavasti verrattuna niiden tekotapaan. Tietysti vain osa lausuntokierroksella tehdyistä havainnoista päätyy lopulliseen tekstiin.

Lähteen iässä on kaksi merkityksellistä tarkastelunäkökulmaa, jotka edellyttävät lähdekritiikin soveltamista. Ensimmäinen on lähteen fyysinen ikä. Huolimatta siitä, että 20 vuotta vanhan lähteen sanoma sopisi omaan tutkimuskenttään, on harkittava tarkkaan sen käytettävyyttä. Johtamiseen liittyvä tutkimus on edennyt vuosi vuodelta yhteiskunnallista kehitystä seuraten. Kun johtamisesta kirjoitettiin 80-luvun Suomessa, ei todennäköisesti käsitetty maailmaa sellaisena kuin se on nyt. Pelkästään tiedon käsittely, johtamisvälineet ja jopa yhteiskunnan arvot ovat muuttuneet niin radikaalisti, että silloinen kirjoittaja ei ole tarkoittanut asiaansa nykyisyyden kontekstissa. Tämä ei tarkoita sitä, että lähde olisi menettänyt merkityksensä ja etteikö lähde voisi käyttää. Tutkijan on vain tuotava selvästi ja lähdekriittisesti esille se, että on ottanut huomioon lähteen fyysiseen ikään liittyvät ongelmat.

Toinen lähteen ikää liittyvä tekijä on lähteen ketjutus. Varsin usein näkee, että tutkija vaa välttääkseen on valmis omaksumaan jonkun toisen näkemyksen käytetystä lähteestä. Tällaisen sekundäärisen lähteen käytössä tulee olla erityisen kriittinen, koska jos tutkimus on tulkintaa, ei sen oikeellisuutta välttämättä pysty päättämään. Pyrkimyksenä tulisi siis olla etsiytyminen alkuperäislähteille, primäärilähteille. Tällöin voi olla varma siitä, että lähteiden tulkinta tapahtuu juuri siitä näkökulmasta, jota tutkimuksessasi noudatetaan. Näin vältät tulkinnan tulkintaa.

Lopuksi esitän muutamia toimintatapamalleja lähdekritiikin käytöstä. Tärkeintä on se, että raportista on selkeästi nähtävissä, miten tutkija on suhtautunut käyttämiinsä lähteisiin. Toisin sanoen lähteiden eroavaisuudet ja eri lähteiden vaikuttavuus johtopäätöksiä tehtäessä on käytävä ilmi. Kaikki lähteet eivät todennäköisesti ole lähdekriittisesti samantasoisia.

yksi lähde --> perustele miksi vain yksi --> silti epäluotettavaa ellei yleisesti tiedossa oleva asia

yksi lähde --> et löydä muita --> tutkijan vaiston tulee herätä --> lähdekritiikkiä

kaksi lähdettä --> voi olla, että pitää paikkaansa --> merkitse molemmat viittauksiin tai tekstiin

kahden lähteen välillä eroavaisuutta --> hienoa, löysit jotain epäilyttävää --> analysoi ja kirjoita tekstiin (etsi vahvistusta kolmannesta lähteestä) --> merkitse viittauksiin tai tekstiin kaikki

kolme tai useampia lähteitä samaa mieltä --> valitse kaksi tutkimuksellisesti vahvinta em. perusteilla --> merkitse kaksi lähdettä viittauksiin

Kuva 5. Kuvassa on esitetty yksinkertaistettu esimerkki lähdekritiikin toteuttamisesta.

5.3 Lähteisiin viittaaminen

Muista aina erottaa selvästi omat ajatukset muiden ajatuksista!

Tässä yhteydessä en esittele yksityiskohtaisesti erilaisia viittaustekniikoita, koska ne löytää helposti muista lähteistä. Otan esille keskeisimmät tekniikat eli ne, joita yleis-

simmin laitokselle tehdyissä opinnäytteissä ja tutkimuksissa on käytetty. Lisäksi tuon esille sellaisia viittaamiseen liittyviä erityispiirteitä, joihin jokainen varmasti törmää tieteellistä kirjoittamista harjoitellessaan. Muista kuitenkin, että alusta lähtien on syytä merkitä ylös tarvittavat tiedot kaikista lähteistä, joita tutkimukseesi liittyen käytät. Tämä koskee myös niitä lähteitä, joihin et lukiessasi vielä varmasti tiedä viittaavasi varsinaista raporttia kirjoittaessasi. Huolettomalla työskentelyotteella törmäät työsi loppupuolella huomattaviin ongelmiin etsiessäsi uudelleen teoksia, joihin haluaisit raportissasi viitata. Kirjaa siis ylös kirjoittaja, teoksen nimi, kustantaja ja kustannusvuosi. Lisäksi on syytä laittaa myös sivunumerot muistiin, koska vielä tässä vaiheessa et tiedä, miten tarkasti mitäänkin teosta tai lähdetä käytät.

Lähteisiin viittaaminen on tärkeää kahdesta eri syystä. Ensimmäinen tärkeä syy on se, että tiedeyhteisölliseenkin toimintaan kuuluu toisten tekemisten kunnioittaminen. Kertomalla selvästi, kenen ajatuksia tai kirjoituksia käytämme tutkimuksessamme, annamme arvoa aikaisemmalle työlle, jota tieteenalalla on tehty.

Tutkimuseettisyyteen liittyvässä kohdassa kerroin plagioinnista ja varastamisesta, jotka ovat rangaistavia tekoja. Lukiessasi kirjallisuutta huomaat osuvan sanonnan, jota voit käyttää raportissasi. Lainatessasi sitä ilman asianmukaista viittausta syyllistyt toimintaan, joka toistuessaan on opinnäytesi hylkäysperuste – ehkä suurin osa tutkimuksen huolimattomuuksista ja laiminlyönneistä liittyy juuri viittauskäytäntöihin. Usein on selvää, että viittaamme tekstiin, jota hyödynnämme raportissa, mutta usein ei tulla ajatelleeksi, että myös keskustelun yhteydessä esille tulleet asiat, sanonnat ja sanat kuuluvat hyvän viittauskäytännön piiriin. Tämä tekee asiasta entistä vaikeamman.

On toki selvää, että kaikkea ei voi tietää eikä kaikesta voi hankkia tietoa. Kaksi tutkijaa voi tehdä samansuuntaista tutkimusta eri puolilla maapalloa ja tuoda esille samankaltaisia tutkimustuloksia. Tätä ei kuitenkaan voi pitää plagiointina, koska se ei tapahdu tietoisesti.

Johtamisen laitoksen tutkimuksissa ja opinnäytetöissä käytetään kolme erilaista viittaus-tekniikkaa: loppuviitteet, alaviitteet ja tekstinsisäiset viitteet. On tärkeää käyttää johdonmukaisesti sitä tekniikkaa, jonka olet valinnut. Menetelmäopinnoissa opetetaan viittaus-tekniikoiden perusteita, mutta tutkimuksen teon opetteluun kuuluu olennaisena osana omatoiminen viittaus-tekniikan opettelu.

Loppuviitteet on Maanpuolustuskorkeakoulussa yleisimmin käytetty tekniikka osin sen vuoksi, että se ohjeistettiin vuoden 2002 tutkielmanteko-ohjeessa seikkaperäisesti. Osin sen käyttöä myös edellytettiin. Se ei kuitenkaan tutkimuksen aiheesta riippuen ole informatiivisin tapa viitata käytettyihin lähteisiin. Historiantutkimuksen piirissä käytetään varsin usein alaviitteitä, jolloin saadaan lisäinformaatio kerrottua heti varsinaisen tekstin yhteydessä. Hukkaamatta tarinan punaista lankaa voidaan sivun alareunassa kertoa esimerkiksi sivujuonteita, jotka eivät sellaisenaan olisi sopineet varsinaiseen tekstiin. Tekstinsisäisiä viitteitä käytetään usein kasvatus- ja sosiaalitieteissä. Tekstinsisäinen viittaus-tekniikka edellyttää, että lähdekritiikki näkyy tekstissä. Tämä siis edellyttää hieman

erilaista kerrontaa verrattuna kahteen muuhun. Laitoksella tehdään sotilasjohtamiseen liittyen poikkeittieteellistä tutkimusta. Siksi on perusteltua, että yleisesti hyväksytyjä viittaustekniikoita käytetään tarpeen mukaan. Uskon, että soveliaain menetelmä tulee esille aikaisempaan tutkimukseen tutustumisen yhteydessä.

Seuraavaksi esitän muutaman tärkeän yksityiskohdan, jotka luvun alussa lupasin ottaa esille. Ensinnäkin pisteellä viittauksen yhteydessä on aina oma merkityksensä (tässä yhteydessä viitaan virkkeeseen, koska viite on pisteen edessä). Laittamalla viitteen kappaleen loppuun ja pisteen jälkeen annan usein käsityksen varsin mekaanisesta raportoinnista. Tällöin oman tekstin ja ajattelun esille tuominen on varsin haastavaa. (pisteen jälkeen olevalla viitteellä viitaan koko kappaleeseen)

Piste on siis yksi tärkeimmistä viittaustekniikan osa-alueista. Viittaustekniikan (tässä yhteydessä viittaustekniikalla ymmärrämme...) hallitsemalla voit siis elävöittää tekstiä, jäsenellä sitä paremmin ja tuoda tehokkaammin omat ajatuksesi esille (tässä viitaan viimeiseen virkkeeseen). (ja nyt pisteen jälkeen koko kappaleeseen)

Lopuksi vielä hieman tarkastelua sen suhteen, millainen asia vaatii viittausta ja millainen ei. Tähän asiaan ei uskoakseni löydy selvää vastausta mistään. Siksi yritän valaista muutamalla esimerkillä tilanteita, joissa asian voi kirjoittaa viittaamatta mihinkään lähteeseen. Esimerkiksi vuosiluvut, jotka ovat yleisesti tiedossa ja kiistattomia, voidaan kirjoittaa ilman viittauksia. Talvisodan päättymispäivämääränä pidetään päivämäärää 13.3.1939, joka sellaisenaan voidaan mainita ilman lähdeviittausta. Samoin vaikkapa Yhdysvaltojen terrori-iskut tapahtuivat kiistatta 11.9.2001. Sen sijaan tulkintojen tekeminen näiden päivien tarkoituksesta ja seurauksista edellyttävät jo viittausten käyttöä. Tutkijan tulee muistaa, että sodankäynnissä osapuolia on enemmän kuin yksi, nykyään useita. Tällöin myös näkökulmia ja tulkintoja on useita, ja ne kaikki voivat olla yhtä oikeita.

Toisentyyppisenä esimerkkinä otan esille vuoden 1918 tapahtumat, joista käytetään useaa eri nimitystä näkökulmasta riippuen. Ilman viittausta voidaan merkitä vuosiluku ja tapahtumat, mutta tulkinta siitä, millä nimellä sotaa kutsutaan, edellyttää viittauksia käytettäviin lähteisiin. Edelleen voidaan yleistyksenä ilman viittausta todeta yhteiskunnan tietoteknistyvän ja esimerkiksi Internetin käytön lisääntyvän. Väitettäessä, että jokaisella suomalaisella on matkapuhelin ja että jokainen suomalainen käyttää nettiyhteyksiä, tarvitaan viittaukset käytettäviin lähteisiin. Näin välttyään tarpeettomilta ja jopa virheellisiltä yleistyksiltä, joita helposti tulee käytettyä.

5.4 Lähdeluettelo

Lähteiden määrä on yksi keskeisiä kysymyksiä, joita opiskelijat esittävät opinnäytetyön tekemisen kaikissa vaiheissa. Riittääkö, kun lähdeluettelossa on niin ja niin monta teosta tai muuta asiakirjaa. Ei ole mitään perustetta määritellä lähteiden määrää tutkimuksen hyvyden tai huonouden mittarina. Tietysti hyvin suppea lähdeluettelo on omiaan herät-

tämään epäilyksen opiskelijan viitseliäisyydestä tutustua useampiin lähteisiin. Toki se voi kertoa myös siitä, että tutkijalla on vahva itseluottamus, tai siitä, että hän on perehtynyt käytettyyn aineistoon syvällisesti. Luonnollisesti tavattoman pitkä lähdeluettelo herättää epäilyksen ”keräilykulttuurista”, joka heikentää raportin uskottavuutta yhtä lailla kuin lähteiden vähyytensäkin.

Jonkinlaisia perusteita lähteiden määrälle ja käytölle kai pitäisi olla, ja niin onkin. Ensinnäkin kaikki ne teokset, joihin on viitattu, on löydettävä lähdeluettelosta. Sama pätee myös toisin päin, eli kaikkiin lähdeluettelossa mainittuihin lähteisiin täytyy tekstissä jossain vaiheessa viitata. Missään tapauksessa lähdeluettelo ei tulosteta mitään kirjallisuushakuja tai merkitä jossain muussa yhteydessä luettuja teoksia. Myös keinotekoisien aasinsiltojen rakentaminen on varsin läpinäkyvää eikä jää huomaamatta kokeneelta tarkastajalta. Kiusaus lähteiden poimimiseen esimerkiksi aiemmasta tutkimuksesta voi olla kovinkin suuri, mutta siihenkään ei pidä mennä. Ei ole estettä käyttää toisen tulkintaa jostain teoksesta, mutta siihenkin on oma viittaustekniikkansa. Tällaista sekundäärilähdetä voi käyttää varsinkin klassikkojen yhteydessä, mutta usein kannattaa itse kuitenkin tutustua lähteeseen.

Lähdeluettelo kannattaa ryhmitellä jollakin järkevällä tavalla. Tämäkin on hyvin tieteenalakohtaista, mutta perusteena voidaan pitää esimerkiksi lähteiden käyttöarvoa. Muun muassa historiallisessa tutkimuksessa on tärkeää erottaa alkuperäislähteet muista lähteistä ja vastaavasti kasvatustieteellisessä tutkimusperinteessä lähteet yleensä merkitään aakkosjärjestyksessä. Lähdeluettelossa mainitaan erikseen julkaisemattomat ja julkaistut lähteet, artikkelit, raportit ja komiteamietinnöt, kokous- ja konferenssiesitelmät, opin- näytteet, audiovisuaaliset aineistot ja elektroninen media sekä haastattelut.

Sotilasjohtamiseen liittyvässä tutkimuksessa voidaan käyttää lähdeluettelossa siihen parhaiten soveltuva tapaa merkitä lähteet. On kuitenkin muutamia erityispiirteitä, joita halutaan noudatettavan. Verkkopohjaisten lähteiden käyttö on lisääntymässä. Näidenkin lähteiden käyttöarvon lisäksi niiden merkinnässä tulee olla tarkkana. Verkossa julkaistavien teosten ja artikkeleiden määrä lisääntyy ja niiden hyödyntäminen on jopa suotavaa. Tällaiset lähteet tulee merkitä sen mukaisesti, miten niitä on käytetty. Kaikkia verkossa julkaistuja teoksia ei edes julkaista muulla tapaa, lähinnä tarkoitan esimerkiksi paperille painettuna. Tällainen lähde on hyvä merkitä julkaistuksi lähteeksi, mutta ryhmitellä verkkojulkaisuksi. Edelleen verkosta on löydettävissä lähteitä, joita ei ole julkaistu. Esimerkiksi erilaiset keskustelut, kotisivut tai muut vastaavat muutettavissa olevat lähteet tulee merkitä erikseen. Nekin ovat verkkolähteitä, mutta niitä ei ole julkaistu siinä merkityksessä kuin edellisessä kappaleessa tarkoitettuja lähteitä.

6 TUTKIMUSPROSESSI

6.1 Aiheen valinta

Maanpuolustuskorkeakoulussa aiheen valinta on tehty opiskelijaystävälliseksi. Käytännössä seinälle heijastetaan lista eri laitosten aiheista, joista sitten valitaan mieluiten saman tien. Tässä yhteydessä täytyy todeta, että siihen opiskelijaystävällisyys päättyykin. Aihe, jonka juuri valitsit, merkitsee todennäköisesti jotain sinulle, mutta saattaa merkitä jotain muuta aiheen esittäneelle laitokselle. Riski on siis suuri, että valitset aiheen, joka ei sinua myöhemmin enää kiinnostakaan.

Osittain tästä syystä Johtamisen laitokselta saamasi aihealue onkin vain viitteellinen. Valitsemassasi aihepiirissä oli varmaankin jotain, mikä sai mielenkiintosi heräämään. Nyt seuraavana me edellytämme, että jalostat aihealuetasi eteenpäin. Sinun tehtäväsi on selvittää, mitä kaikkea valitsemasi otsake sisältääkään. Hyvänä ohjenuorana tässä vaiheessa voisi pitää sitä, että tunnustaa itselleen tietämyksen rajat. Kuvittelet ehkä tietäväsi tarpeeksi, mutta muista sen olevan vain sinun kuvitelmaasi. Ei myöskään pidä mennä tässä vaiheessa kysymään ohjaajalta, mikä on hänen kuvitelmansa tai mitä sinun pitäisi tutkia. Sinulla on käytössäsi ehkä 3–5 hakusanaa, joiden perusteella luot yleiskuvaa. Työtäsi helpottaa, jos muistat, että vielä ei tarvitse pohtia sellaisia asioita kuin teoria ja menetelmät.

Hirsjärvi ym. esittävät aiheen valinnan eräänlaiseksi prosessiksi, jossa valittua aihetta koetellaan useassa eri vaiheessa. Tutkittavan aiheen lopulliseen muotoutumiseen vaikuttaa ainakin tutkimuksen toteutettavuus, nähtävissä oleva merkitys ja uuden tiedon tuottamisen vaatimus. Opiskelijana saatat joutua pettymään jokaisessa vaiheessa, mikäli tekemäsi rajaukset eivät mahdollista vaatimusten täyttymistä. Siksi onkin tärkeää, että ymmärrät tämän prosessin vaiheet. Selviät pettymyksistäsi ja hyväksyt, että jo mielessäsi valmiilta tuntunut suunnitelma vaatii vielä uudelleensuunnittelua. (Hirsjärvi ym. 1998)

Perusteellinen aihepiiriin perehtyminen takaa sinulle useita asioita. Ensinnäkin voit edes keskustella asiasta, kun osaat ja tiedät, mitä ohjaajasi tai muut opiskelijat puhuvat. Näin varmistut siitä, että et ole vain virran vietävänä, vaan kykenet itse ohjaamaan tutkimusprosessin etenemistä. Toisekseen kykenet esittämään perustellusti aiheen valintaan ja rajaamiseen liittyviä asiakokonaisuuksia. Uskon, että voit suunnata aiheesi käsittelyä haluamaasi suuntaan, kunhan pystyt perustelemaan näkökulmasi riittävän hyvin. Pelkkä tuntemus oikeasta suunnasta ei tässä tapauksessa riitä.

Esitän yhdeksi tavaksi aihepiiriin tutustumisessa kirjoittamisen aloittamista. Vielä ei tarvitse käyttää lähteitä tai osata tutkimustyön vaatimuksiin kuuluvaa viittaustekniikkaa, vaan riittää kun kirjoitat aiheesta vaikka esseen. Niitä olet joutunut tekemään ennen opiskelujesi aloittamistakin, joten muuten oudolta vaikuttava tutkimustyö kannattaa aloittaa tutulla työskentelytavalla. Yksinkertaista on kirjoittaa essee annetusta tai esittämästäsi aiheesta siinä esiintyvien sanojen perusteella. Kirjoitat kaiken sen, mitä kyseiset sanat

sinulle mieleesi tuovat. Samalla jäsenyty itsellesi kaikki ne ennakkokäsitykset, jotka ovat tietämättäsi ohjaamassa tutkimukseksi tekemistä. Tämän jälkeen testaat ajatuksesi muutamalla opiskelijakaverillasi, jotta tulet tietoiseksi myös muista näkökulmista. Lyhyt keskustelu lounaan yhteydessä tai iltasella punttisalilla voi avata sellaisia mahdollisuuksia tutkimusaiheestasi, joita et tullut edes ajatelleeksi.

Huomaamattasi olet tehnyt alustavaa ja erittäin merkityksellistä työtä koko tutkimustasi ajatellen. Aiheeseen liittyvä riittävä perehtyminen on ensimmäisiä osia niistä vaatimuksista, joita sinun täytyy kirjallisesti esitellä. Olet jättänyt jotain tekemättä, mikäli ensimmäisessä seminaarissa tutkimussuunnitelmaa esitellessäsi kerrot aihealueesi olevan vielä tutkimatta. Me kaikki läsnäolijat tiedämme silloin, että et ole vaivautunut tekemään mitään, ja samalla huomaat käyttäväsi meidän kaikkien aikaa turhien selityksien kuuntelemiseen. Palaan seminaarityöskentelyyn vielä myöhemmin.

6.2 Tutkimussuunnitelma

6.2.1 Aiempaan tutkimukseen perehtyminen

Kun olet selvittänyt, mitä aiheesi sanat tarkoittavat, mikä on niiden liittymäpinta laajempaan kokonaisuuteen ja mikä on keskeistä aiheessasi, olet valmis perehtymään aiempaan tutkimukseen.

Ensimmäisessä vaiheessa tämä tarkoittaa tiedonhaunhallintaa. Sinun on ymmärrettävä, että tiedon määrä meidän aikakaudellamme alkaa olla jo määrätön. Kukaan ei pysty kaikkea tietoa hallitsemaan eikä löytämään, joten ei se ole myöskään sinulle asetettu vaatimus. Sen sijaan on osattava käyttää niitä tiedonhakumenetelmiä, joita Maanpuolustuskorkeakoulussa on opiskelijalle tarjolla. Nyt seuraa myös varoituksen sana: kurssikirjasto ei ole ainoa tiedon lähde, vaikka sillä on merkittävä osuus alkuvaiheessa. Tiedon etsimiseen on varattava riittävästi aikaa.

Tässä vaiheessa on syytä myös muistaa, että aihetta ja siitä tehtyä tutkimusta on tarkasteltava riittävän laajasti. Johtamisesta on tehty tutkimuksia valtavat määrät. Sotilasjohtamiseen liittyvää tutkimusta ei välttämättä ole. Niinpä on välttämätöntä ottaa aiemman tutkimuksen tarkasteluun myös niin sanottua siviilijohtamista koskevia tutkimuksia. Ne kuitenkin tavalla tai toisella käsittelevät sitä keskeistä problematiikkaa, jota mekin sotilasjohtamisen tutkimuksessa tarkastelemme.

Ensimmäisenä ei kannata aloittaa jonkin teoksen lukemista kannesta kanteen, vaan pikemminkin kerätä suuresta määrästä tutkimuksia ja opinnäytetöitä erilaisia vaikutteita. Näiden vaikutteiden keräämisen myötä tietämys aiheesta kasvaa merkittävästi ja voit alkaa hahmotella jo oman tutkimukseksi näkökulmaa. Sitä parempi, mitä erilaisempia aiemmat tutkimukset ovat. Tämä tarkoittaa sitä, että keräät eri tieteenaloilta vähänkin aiheeseesi liittyviä tutkimuksia. Lukemasi perusteella hahmottelet jo kertomusta aiem-

masta tutkimuksesta ja muistat kirjata tässä vaiheessa ylös käyttämäsi tutkimukset. Tämä helpottaa huomattavasti jatkotyöskentelyä.

Aiemman tutkimuksen tarkastelulla on siis ainakin kolme merkitystä opinnäytteesi kannalta. Ensinnäkin, jos et löydä aihetta käsittelevää tutkimusta, on syytä epäillä, ettei siitä tutkimusta voi tehdä. Mutta eikö toisaalta olisi hyvä, että voisi tuottaa uutta tietoa tekemällä uutta tutkimusta? Vaarana on se, että ei löydäkään kuin muutamia sellaisia lähteitä, joita voi käyttää opinnäytteen lähteenä. Tästä seuraa, että raporttisi on lähinnä referaatti tai selvitys, joka pohjauu vain muutamaaan lähteeseen.

Toinen tärkeä tähän liittyvä asia on se, että tutkijan tehtävänä on varmistua aikaisempien tutkimusten sisällöstä. Samasta aiheesta ja samalla näkökulmalla ei kannata aloittelevan tutkijan lähteä työstämään opinnäytettään. Tällöin on liian suuri riski, että työstä tulee aiemman tutkimuksen sisällön lainaamista.

Tärkeimpänä tuotoksena aiemman tutkimuksen käsittelystä syntyy oman tutkimuksen perusteltu näkökulma. Korostan sanaa perusteltu, koska tällöin olet samalla tutustunut niihin erilaisiin ongelmanasetteluihin ja tutkimusmenetelmiin, joita aiheeseesi liittyen on käytetty. Sinun ei tarvitse itse keksiä tai tuskaila teorioiden tai menetelmien viidakkossa. Tavoitteet niiden osalta täyttyvät, kun käytät jo testattuja menetelmiä oman ja uuden näkökulmasi kanssa.

6.2.2 Tutkimusongelmien määrittäminen

Tutkimukseen liittyvä olennaisena käsitteenä tutkimusongelma. Siinä on kyse jonkin olemassa olevan ilmiön tai kohteen problematisoinnista tutkimustehtävää tukevalla tavalla. Tutkija asettaa itselleen kysymyksiä, joihin valitsemallaan systemaattisella tavalla pyrkii etsimään vastauksia. Kuulostaa siis varsin yksinkertaiselta.

Tärkeää on ymmärtää heti alkuvaiheessa, että koko tutkimus rakentuu tutkimuskysymyksiesi tai asettamiesi hypoteesien varaan. Siksi on tärkeää, että uskallat heti alussa asettaa ne riittävän tarkasti. Maailmaa syleilevät tai taivaita tavoittelevat ympäripyöreät kysymyksenasettelut eivät muuta kuin haittaa työskentelyäsi. Vasta sen jälkeen kun sinulla kysymys, johon haet vastausta, voit toden teolla aloittaa lähdemateriaalin etsimisen, keräämisen ja käsittelyn. Laadullisessa tutkimuksessa voit tarkentaa tutkimuskysymyksiäsi myöhemmin, kun käsityksesi tutkittavasta asiasta työskentelysi seurauksena syvenee.

Alkuun pääset esimerkiksi sillä, että muodostat aluksi vaikka muutaman niin sanotun pääkysymyksen, jotka syntynevät edellä mainittujen aihepiirien kartoittamisesta ja näkökulman hahmottelusta. Näiden pääkysymysten kautta pääset rakentamaan jo montaa muuta tutkimukseksi osaa, esimerkiksi rakennetta. Pääkysymyksen tai -kysymyksen löytämiseen ei saa olla tyytyväinen, vaan riittävä määrä apukysymyksiä auttaa jälleen monessa asiassa – ei vähiten aiheen rajaamisessa tai määrättömältä tuntuvan lähdeaineiston kartoittamisessa.

Kysymyssanojen muodoilla on myös merkitystä. Tämä voi tuntua aluksi varsin vähäpätöiseltä asialta kaiken muun keskellä, mutta laatimaasi tutkimusongelmaan pitäisi pystyä vastaamaan. Asettaessasi tutkimusongelmaksi esimerkiksi ”Millaista on sotilaskulttuuri?”, olet polvia myöten suossa. Vastaavasti tutkimuskysymykseen ”Onko sotilaskulttuuri tärkeää?” vastaaminen on yhtä vaikeaa kuin edelliseenkin. Siksi kannattaa tarkastella kysymyksiä erilaisissa muodoissaan. Kokeile asettaa ensin miten-kysymys ja sitten miksi-kysymyksiä; esimerkiksi ”Miten sotilaskulttuuri vaikuttaa?” ja sitä tarkentamaan miksi-kysymyksiä. Yleensä tämä problematiikka ohitetaan nopeasti seminaareissa: todetaan vain tutkimuskysymysten olemassaolo. Kehotan opiskelijaopponenttien lisäksi ohjaajia kiinnittämään erityistä huomiota kysymysten asetteluun. Opiskelijan opinnäyteprosessin etenemisen hidasteena tai jopa esteenä voivat olla huonosti ja mahdottomasti asetetut tutkimuskysymykset.

6.2.3 Kirjallisuuskatsauksen tekeminen

Tutkimussuunnitelmasi kolmas vaihe on kirjallisuuskatsauksen laatiminen. Tähän mennessä sinun on tullut selvittää itsellesi

- 1) mitä opinnäytteesi työotsikkoon liittyvät sanat merkitsevät itsellesi (ilmiö)
- 2) miten paljon aiheestasi on tehty tutkimusta ja millaista se pintapuolisesti on (näkökulma)
- 3) mihin kysymyksiin haluat vastata (alustava tutkimusongelma tai hypoteesi).

Kirjallisuuskatsauksessa arvioit tutkimusaineistoon liittyviä julkaisemattomia ja julkaistuja dokumentteja, jotka käsittelevät ilmiöön (aiheeseen) liittyviä käsityksiä, tietoa ja todisteita. Tässä vaiheessa viimeistään aloitat tieteellisen kirjoittamisen, koska edellä mainittuja dokumentteja täytyy arvioida oman tutkimuksen kannalta. Usein kirjallisuuskatsauksesta tulee referaatinomainen tekstimassa, jossa ensin käsitellään yhtä teosta, seuraavaksi toista ja niin edelleen. Tämä ei haittaa, koska sekin on parempi kuin ei mitään.

Seuraava vaihe olisi se, että kirjallisuuskatsauksesta tulisi tarina menneestä ja nykyisestä. Tällä tarkoitan sitä, että tutkija kirjoittaa omasta aiheestaan kokonaisuudessaan ja tuo käsittelyn yhteydessä esille aiempien tutkijoiden erilaisia näkemyksiä. Konkreettisesti edellä mainittu tarkoittaa sitä, että tutkimussuunnitelma ilman kirjallisuuskatsausta osoittaa tutkijan jättäneen tämän tekemättä. Muistatte aikaisemmasta tekstistä lausahduksen ”*tätä ei ole tutkittu*”. Referaattityyppisessä lähestymistavassa opiskelija kirjoittaa, että ”*tutkija X kirjoitti aiheesta tätä, tuota ja sitä. Sitten tutkija Y on kirjoittanut, että...*”. Viimeisessä eli parhaassa tapauksessa opiskelija kirjoittaa aiheestaan, että ”*nämä ja nämä tekijät vaikuttavat kulttuuriin Scheinin mukaan... mutta Varjosen mukaan tuolla ja sillä on vieläkin merkittävämpi osuus... tässä tutkimuksessa kulttuuriin keskeisesti vaikuttavat tekijät ovat...*”.

Kirjallisuuskatsauksen yhteydessä tehdään myös käsitteiden määrittelyä tutkimuksen näkökulmaan soveltuvalla tavalla. Käsitteiden huolellinen määrittely mahdollistaa tutki-

muksen vertailtavuuden muuhun ilmiöön liittyvään keskusteluun. Johtamiseen liittyvistä asioista meillä kaikilla on omat mielikuvamme ja ennakkokäsityksemme, joten sitä paremmalla syyllä johtamisen tutkimuksissa käsitteiden määrittäminen on tärkeää. Yleisellä tasolla esimerkiksi johtamisen käsite tulkitaan monella eri tavalla. Toisinaan johtaminen on ihmisten ja asioiden johtamista, toisinaan johtajuutta ja hallintoa. Tutkijan on siis tutkimuksessaan määriteltävä johtamisen käsite oman näkökulmansa mukaisesti.

Määritellä kukin termi, kun se tulee esille ensimmäisen kerran. Jos ette osaa sitä määritellä, välttää sen käyttöä. Jos se on jokin tutkielmanne perustermeistä, ettekä osaa sitä määritellä, jättäkää koko juttu sikseen. Olette valinneet väärän tutkielman aiheen (tai ammatin). (Umberto Eco)

Ihan näin vakavasti ei heti aluksi tarvitse suhtautua käsitteiden määrittelyyn, mutta Eco kuvaa hyvin sen tärkeyttä. Kirjallisuuskatsauksessa siis teet asioiden järjestelyn lisäksi käsitteiden määrittelyä ja analysoit tutkimusaiheesi keskeisiä elementtejä ja niiden välisiä suhteita. Sen jälkeen teet synteessin (järjestelet analyysivaiheen osat tutkimuksesi edellyttämällä tavalla), joka osaltaan on tutkimuksesi viitekehys – siis se kartta, jolla tulet tutkimuksesi ajan suunnistamaan.

6.3 Tutkimuslupa

Tutkimuslupamenettely on yksi osa tutkimusprosessia. Sellaisiin tutkimuksiin, jotka edellyttävät luvanvaraista aineiston käsittelyä tai kohdistuvat puolustusvoimissa palvelemaan henkilöstöön, tulee olla tutkimuslupa. Lupamenettely saattaa tuntua aluksi monimutkaiselta ja työteliältä, mutta itse asiassa opiskelija jäsentää koko ajan tutkimustyötään ja näin auttaa tutkimuksensa etenemistä. Tutkimuslupaa ei pidä siis kokea minkäänlaisena ylimääräisenä työnä puhumattakaan siitä, että lupakäytännön vuoksi jättää tutkimuksen kannalta olennaisia asioita pois.

Tutkimuslupakäytäntö on käytössä useasta eri syystä. Ensinnäkin puolustusvoimat ja Maanpuolustuskorkeakoulu sen osana haluavat olla tietoisia siitä, millaisia tutkimuksia tehdään. Toisekseen tutkimukset voivat sisältää sellaista materiaalia, että niiden sisältämien asioiden julkisuutta ja käyttöä säädellään erilaisilla asetuksilla ja laeilla. Myös tutkimusten aiheuttamia työmääriä halutaan koordinoita ja tarvittaessa rajoittaa niin, että esimerkiksi tutkimuksiin liittyvät kyselyt eivät liiaksi kuormita henkilöstöä tai ainakin kuormittavuutta voidaan tasata eri yksiköiden välillä.

Pääesikunnan koulutusosasto on käskenyt yleiset linjaukset tutkimuslupien osalta. Tässä koulutusosaston pysyväisasiakirjassa määritetään ne asiakohdat, jotka tutkimuslupanomuksesta on selvittävä. Käytännössä tutkimuslupa-anomuksesta tulee ilmetä tutkimuksesta saatava hyöty suhteessa tutkimuksen laajuuteen, tutkimuksen kohderyhmä, mahdollisten kustannusten määrä ja maksaja sekä huolellisesti tehty tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelmasta tulee selvitä tutkijan riittävä perehtyneisyys aiheeseen

eli tutkimuksen liittyminen aiempaan tutkimukseen sekä käytettävä tutkimusmenetelmä. (PEKOUL-OS PAK A 01:02.23 45/8/D/I/3.3.2000 Puolustusvoimissa palveleviin kohdistuvat tutkimukset)

Käytännössä tutkimuslupa-asia etenee niin, että opiskelijan perehdyttyä edellä mainittuihin osakokonaisuuksiin hän samalla perehtyy mahdollisuuksiin hankkia tutkimuksessa tarvittavaa aineistoa. Huolellisen suunnittelun jälkeen yhdessä ohjaajan kanssa tarkastellaan tutkimussuunnitelman pohjalta käytettävää aineiston keruutapaa. Ennen säntäämistä esimerkiksi kyselytutkimuksen tekoon on syytä tarkistaa, voidaanko tutkimuksessa hyödyntää jotain olemassa olevaa aineistoa. Tutkimuksen tekeminen ei tarkoita aina sitä, että aineiston tulee olla uniikkia ja itse kerättyä. Monesti olemassa olevan aineiston hyödyntäminen on taloudellisempaa ja nopeampaa. Tutkimuskysymysten ja -näkökulman asettamisella varmistutaan siitä, että tutkimuksesta ei tule edellisen kopiota. Samaa aineistoa voidaan siis tarkastella useistakin eri näkökulmista.

Mikäli tutkimusaineiston kerääminen tai käyttö edellyttää tutkimuslupaa, opiskelija esittelee 1. ohjaajan hyväksynnän jälkeen tutkimuslupa-anomuksen Johtamisen laitoksen tutkimusryhmän edustajalle. Tarkastuksen jälkeen tutkimuslupa-anomus lähetetään käsityllä tavalla Pääesikuntaan sen hyväksyvälle tai hylkäävälle taholle.

On tärkeää ottaa huomioon, että tutkimusluvan käsittelyprosessi voi kestää. Kohtuullinen aika on noin kuukausi, joten anomuksen tekemistä ei kannata viivästyttää yhtään.

Usein on kysytty, miksei tutkimuslupa-asioista ole yksiselitteistä tekstipohjaa. Tässä tapauksessa on vain niin, että anomuksessa vaadittavat sisällöt vaihtelevat suuresti tarpeiden mukaan. Näin ollen tutkimuslupa-anomuksesta on käytävä ilmi juuri ne asiat, jotka tehtävän ratkaisun kannalta ovat oleellisia. Kertaan kuitenkin vielä, että opiskelijan tekemä työ tutkimuslupaa varten ei missään nimessä mene hukkaan.

6.4 Tutkimuksen ohjaaminen

6.4.1 Tutkijan velvollisuudet

Opinnäytetyön tekemiseen liittyvä ohjausprosessin merkitys on hyvin henkilökohtaista. Osa opiskelijoista kokee ohjauksen tarpeen vain vähäiseksi ja osalle ohjaus on melkein työn valmistumisen edellytys. On luonnollista, että opiskelija tuntee ohjauksen hyvin henkilökohtaisena ja jopa ainutkertaisena tilanteena. Useimmiten kuitenkin valitut ohjaajat ovat hyvin rutinoituneita ja heillä on ollut useita ohjattavia. Tämä on syytä ottaa huomioon myös ohjauksellisen vuorovaikutustilanteen syntymisessä.

Toimivan ja tehokkaan vuorovaikutussuhteen syntymisessä opiskelijalla on myös veloitteita mahdollisuuksien lisäksi. Niitä lienee syytä käsitellä tässä yhteydessä. Maanpuolustuskorkeakoulussa on tapana antaa laitoksittain aiheita opiskelijoille valittaviksi.

Tällaista käytäntöä tukevat monet eri syyt, mutta siinä on myös huonot puolensa. Listalta valitaan aiheita, joista ei välttämättä ole mitään käsitystä. Syntyy tilanne, jossa odotetaan ohjaajan tekevän esityksiä tai ratkaisuja aiheen osalta. Tällainen lähestymistapa on väärä. Jo tutkimusaiheeseen tutustumisen yhteydessä opiskelijan on osattava tehdä itsenäistä työtä tutkimuksensa eteenpäin saattamiseksi. Olen melkein varma, että ohjaukselliseen vuorovaikutussuhteeseen syntyy säröjä, ellei pysyviä railoja, jos odotat saavasi ohjaajalta esimerkiksi tutkielmaasi valmiita tutkimuskysymyksiä, puhumattakaan ehdotuksia tutkielman rakenteesta.

Tässä onkin yksi onnistuneen ohjauksen avain. Kirjoita tai piirrä, mutta tee nähtäväksi kaikki ajatuksesi sillä hetkellä tutkimusaiheestasi. Tällöin ohjaajankin on mahdollista miettiä asiaa etukäteen ja ottaa kantaa sellaisiin asioihin, joiden siinä tilanteessa näkee olevan olennaisia. Turhautumisen tunne on molemminpuolista, jos kuvittelet tunnin tapaamisen yhteydessä tuottamiesi ajatuksien jäsenyvän järkevään muotoon. Samalla huomaat ajattelussasi kehittymistä, kun dokumentoit ohjauksien eri vaiheet. Et myöskään tule esitelleeksi samaa asiaa kahteen kertaan.

Ohjaaja on yleensä hyvin perehtynyt aiheeseen, josta hän ohjausta antaa. Ohjaustilanteen voi nähdä myös vallankäyttötilanteena. Opiskelijan on pyrittävä olemaan vastaanottavainen ohjaajan näkemyksille. Tämä ei tarkoita kritiikitöntä suhtautumista, vaan sitä, että kuuntelet ja pohdit ohjaajan näkemyksiä ja kommentteja tarkkaavaisesti. (Lindblom-Ylänne ja Nevgi 2003)

6.4.2 Ohjeet ohjaajille

Lindblom-Ylänne ja Wager kirjoittavat teoksessa *Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja* hyvin tieteellisen opinnäytetyön ohjaamisen tarjoamasta mahdollisuudesta ja haasteista. Seuraavassa tuon esille muutamia keskeisiä näkökulmia, jotka olisi hyvä ottaa huomioon rakennettaessa toimivaa opinnäyteohjaussuhdetta.

Tutkivan oppimisen mallia soveltaen opiskelija kohtaa opinnäytetyötä tehdessään asioita, joita kokenut asiantuntija pitää itsestäänselvyyksinä. Siksi on tärkeää, että ohjaajana pyrkisimme asennoitumaan ohjattavan rooliin oman roolin sijasta. Opiskelija saattaa olla opinnoissaan jo kohtuullisen pitkälle edennyt, mutta tieteellisen tekstin kirjoittajana hän on kuitenkin mitä todennäköisemmin aloittelija. Opiskelijan näkökulmasta siis painottuvat erilaiset käytännön ongelmat, mistä johtuen ohjaajan neuvot eivät välttämättä sovellu ohjattavan tarpeisiin. Käytännön ongelmia voivat olla esimerkiksi tieteellisen kirjoittamisen tekniset kysymykset: miten yhdistelen aiempien tutkimusten tuloksia, kuinka paljon voin muuttaa aiempaa tekstiä ja milloin voin kirjoittaa omista ajatuksistani.

Ohjattavan kanssa tulee pyrkiä puhumaan samaa kieltä. Hyvä on myös muistaa, että kielen pitää jalostua opiskelijan kokemuksen ja asiantuntemuksen kehittyessä. Jokainen opiskelija tulee nähdä yksilönä, koska ohjauksen tarve on hyvin henkilökohtaista. Tärkeää on hyväksyä myös ne opiskelijat, jotka haluavat tehdä opinnäytteensä sankarillisesti täysin itsenäisesti.

Ohjaustilanne ei ole pelkästään tiedon välittämistä, vaan siihen liittyy paljon erilaisia tuntemuksia. Opiskelijalle saattaa olla suuri kynnyks saapua vastaanotolle sovittuna aikana. Hän saattaa tarkkailla tilannetta ja kaikkea ympärillä olevaa erityisellä tarkkuudella. Ohjaajan ensireaktiot voivat avata vuorovaikutukselle suuret mahdollisuudet tai sulkea opiskelijan vastaanottokyvyn tai -halukkuuden kokonaan. Samalla tavalla opiskelija suhtautuu saamaansa palautteeseen, koska tehty työ on voinut vaatia suuriakin ponnistuksia ja aikaakin on kulunut merkittävästi. Siksi olisi tärkeää, ettei palautetta annettaisi ”poliittisella silmämitalla”. Tämä presidentti Paasikiven lanseeraama termi eräänlaisesta pelisilmästä vaatii kohtuullisen paljon ammattitaitoa eikä tällaisissa varsin ainutkertaisissa tilanteissa ole suositeltava menetelmä.

Opiskelijalla voi olla myös tarve vain keskustella. Hänellä ei välttämättä ole suurempia ideoita esitettäväksi. Tällöin keskustellaan aluksi ehkä sopivista lähteistä, tutkimusongelmien hahmottumisesta tai jostain tämänkaltaisesta teknisestä ongelmasta. On täysin normaalia, että opiskelija tuntee opinnäytetyön osalta ahdistuneisuutta. Tätä ahdistusta saatetaan kanavoida ohjaajan kautta, vaikka sitä ei suoraan sanottaisikaan.

Vaikein ohjattava on sellainen, joka ei halua vastaanottaa ohjausta. Tällaista voi esiintyä kaikissa tutkintotasoissa. Mielestäni tämä ei ole ohjaajan murhe. Maanpuolustuskorkeakoulun opinnäyteohje määrittää selkeästi, että viimekädessä opinnäytetyöstä, sen laadusta ja lopputuloksesta vastaa aina opiskelija. (Opinnäyteohje 2006) Tärkeää on kuitenkin tuoda ohjausprosessin edetessä selvästi esille, ettei ohjattava ole ohjausta ottanut vastaan. Tämä on tärkeää siinä tapauksessa, että opiskelija saadessaan opinnäytteestään jonkin muun kuin odottamansa arvosanan valittaa ohjauksen heikkoudesta. Johtamisen laitokselle voi tällaisissa tilanteissa ilmoittaa asiasta, jolloin tutkimusvastaavat tiedottavat asiasta tutkinto-osastolle.

Viimeiseksi ennen erityisesti Johtamisen laitoksen opinnäyteohjausprosessiin paneutumisesta tuon esille palautteen määrän merkityksen. Mikä on sopivasti? Liian vähäinen palaute aiheuttaa sen, ettei tieteellinen kirjoittamisprosessi etene aikataulussaan. Toisaalta liiallinen palaute voi olla myrkyä, joka tappaa kaiken oma-aloitteisuuden. Ehkä tässä yhteydessä ohjenuorana voisi olla nousujohteisuus: opiskelijalle annetaan aluksi liikkumatilaa rakentaa omaa asiantuntemustaan. Välttämättä ei ole tarpeellista kertoa ensimmäisellä tapaamisella heti kaikkea, mitä asiasta tietää tai voisi tietää. Tarkastellaan yhdessä erilaisia mahdollisuuksia nähdä tutkimusaihetta ja ohjataan opiskelija tekemään itse merkittävimmät päätökset tutkimustyönsä etenemisestä. Opiskelija tarvitsee kuitenkin oma-aloitteisuutta työn edetessä yhä enemmän.

6.4.3 Ohjaajien vastuunjako ja yleisimmät toimintatavat

Lähtökohtaisesti ensimmäinen ohjaaja nimetään Maanpuolustuskorkeakoululta. Tyyppillisesti hän on Johtamisen laitokselta, mutta laitosten välinen yhteistyö tuottaa usein parhaan tuloksen niin opiskelijan kuin myös työn lopputuloksen kannalta. Kandidaatin

tutkielmalla on yleensä yksi ohjaaja, mutta mikäli aihe on erityistietämystä vaativa, on toinen ohjaaja jo kandidivaiheessa perusteltua. Graduilla on aina kaksi ohjaajaa, jolloin toinen ohjaaja tyypillisesti vastaa substanssiosaamisesta.

Johtamisen laitoksen tutkimusvastaavat koordinoivat ohjaajien valinnan ja määräämisen. Tässä työssä on erityisen tärkeää se, että puolustushaarakoulut, aselajikoulut ja tulevaisuudessa enenevässä määrin joukko-osastot ovat aktiivisesti mukana. Ohjaajien koulutukselliset vaatimustasot on määritetty Maanpuolustuskorkeakoulun ohjeessa opinnäytetöistä.

Molempien ohjaajien vaikuttavuus tutkimusprosessin alkuvaiheessa on merkittävä. Siksi olisi suositeltavaa, että ohjaajat edes lyhyesti keskustelisivat ohjattavansa aiheesta ja siitä, miten työn etenemistä ohjataan. Tässä yhteydessä ohjaajat voivat sopia esimerkiksi osa-alueiden ohjausvastuista. Lähtökohtaisesti 1. ohjaaja on se, joka vastaa tutkimuksen tieteellisyyden vaatimusten toteutumisesta, mutta on huomattava, että myös 2. ohjaajan tulee olla hyvin tietoinen teoreettisista ja menetelmällisistä vaatimuksista. Opiskelijalle ei tule antaa sellaisia säveliä, joita ei näillä kriteereillä voi soittaa. Selvitystä ei saa teetättää. Jos opiskelija ei jostain syystä osaa kertoa ohjaajiaan, niin laitokselta tämä tieto on saatavissa.

Luonnollista on, että opiskelija turvautuu työnsä edetessä hyödyllisempään ohjaajaan. Syyt voivat olla tiedolliset tai vaikka vuorovaikutukselliset. Molemmilla ohjaajilla on kuitenkin oikeus tietää, missä vaiheessa tutkimus etenee. Näin ollen opiskelijan on pidettävä ohjaajansa tietoisena prosessin etenemisestä tai sen etenemättömyydestä. Vähintään neljännesvuosittain tulee pitää yhteyttä tai ohjaajan vaatia yhteydenpitoa.

Seminaareihin voivat osallistua molemmat ohjaajat. Tämä on jopa suositeltavaa, koska tuolloin opiskelija on virittäytynyt esittelemään tuotoksiaan ja vastaanottamaan palautetta aikaansaannoksistaan. Seminaareissa ohjaajienkin on hyvä olla vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin vältetään liiaksi ohjeilta, jotka ovat keskenään erilaisia. Lisäksi ohjaajien läsnäolo tuo seminaaritapahtumaan arvokkuutta ja syvällisempää tietämystä.

Tutkielman arvosteluvaihe on sitten oma kokonaisuutensa. Olisi hyvä, jos opiskelija pysyisi hyvissä ajoin lähettämään käsikirjoituksen ohjaajilleen tutustuttavaksi. Tällöin olisi mahdollisuus saada vielä palautetta viime hetken viilausta varten. Muistettava kuitenkin on puolin ja toisin, että tutkimuksen ohjaaja ei viimeistele työtä. Tällä tarkoitan sitä, että viimeisen kahden kuukauden aikana ei ole tarkoituksenmukaista lähettää viikoittain työtä ohjaajalle luettavaksi. Tähän ei myöskään ohjaajan tule mennä, vaan etukäteen on sovittava, missä vaiheessa käsikirjoitus luetaan ja palaute siitä annetaan. Oikoluvun opiskelija tekee itse tai teetättää sen missä sitten haluaa. Kauniisti pyydettyä ja sopivan korvauksen kera sen tekee vaikka lukionaikainen äidinkielen opettaja.

6.5 Seminaari

6.5.1 Työskentelyn tavoitteet

Seminaarityöskentely pyritään toteuttamaan pienryhmissä, joissa on 6–12 opiskelijaa. Työryhmät on jaoteltu siten, että opiskelijoiden aiheet olisivat lähellä toisiaan. Tällainen teemaryhmittely auttaa ja rohkaisee opiskelijoita ottamaan kantaa toisten opiskelijoiden esityksiin. Mikäli teemaryhmässä olevien opiskelijoiden aiheet ovat hyvin lähellä toisiaan, on mahdollista, että seminaariryhmän puheenjohtaja työskentelyn alussa hieman avaa aihepiirin tutkimuksellista tilannetta ja vallitsevaa tutkimusnäkökulmaa.

Seminaarilla ei ole onnistumisen mahdollisuuksia, jos opiskelijat eivät tutustu ennalta toistensa töihin. Tämä edellyttää jokaiselta paneutumista kirjoitettuihin teksteihin toisten hyväksi. Luonnollisesti ennakkotutustumisen vaatimus edellyttää, että myös seminaariesitelmän jättäjä noudattaa annettuja aikarajoja tinkimättömästi, koska myöhässä tuleva teksti aiheuttaa ajankäytöllisiä ongelmia kaikilla muilla.

6.5.2 Opponointi

Opponentin tehtävässä onnistuminen vaatii hyvää perehtymistä aiheeseen ja tarkkaa etukäteissuunnittelua. Opponointi tulee nähdä yhtenä vaativimmista tieteellisen työskentelyn menetelmistä ja se tarjoaa oppimisen mahdollisuuden yliopisto-opiskelun tärkeään tavoitteeseen; opponointitehtävissä opiskelijalta edellytetään kehittyvää kykyä kriittiseen ajatteluun ja kykyä arvioida toisten tutkijoiden tuloksia.

Opponointitehtävä koostuu kahdesta eri osasta. Ensimmäisessä osiossa opponentti tutustuu respondentin tekemään kirjalliseen työhön. Opponentin aiheeseen perehtyneisyydestä riippuu, kuinka paljon hänen on käytettävä lähteitä työskentelynsä tukena. Hyvää lopputulosta ei kuitenkaan saavuteta sillä, että aiheesta vähän tietävä opponentti vain arvioi lukemaansa tekstiä. Tällöin yleensä käy niin, että sanottavaa on vain kirjoitusasuun ja tekstin sujuvuuteen liittyen. Toki edellä mainitut asiat ovat raportoinnin kannalta olennaisia asioita, mutta tekstin kirjoittaja tarvitsee myös sisällönanalyysiä jatkotyönsä tueksi.

Millainen voisi tässä vaiheessa olla opponentin asialista? Keskeisimpänä huomion kohteena on oltava kysymyksenasettelu. Paneudutaanko tutkimuksessa olennaisimpiin aihepiiriä koskeviin kysymyksiin ja ovatko perustelut tutkimuskysymyksille riittävät? Tämä kohta opponointia on syytä toteuttaa jokaisessa seminaarissa, koska kysymyksenasettelun vaikutukset muun muassa menetelmien ja lähteiden käytölle ovat hyvin merkityksellisiä.

Toinen osakokonaisuus, joka on syytä ottaa esille jokaisessa seminaarissa, on tutkimusaineisto. Lähteiden kattavuus ja monipuolisuus on onnistuneen tutkimuksen perusvaati-

mus. Kaikilta opiskelijoilta tulee edellyttää lähdekriittisen työskentelytavan osoittamista jo seminaarivaiheessa. Näitä aineistoon ja lähteisiin liittyviä asioita ei opponenti pysty käsittelemään seminaarissa, mikäli lähteisiin viittaamisessa ja lähdeluettelossa on puutteita. Hyväksytyltä seminaaripaperilta edellytetään edellä mainittujen osien toteuttamista.

Kolmantena osakokonaisuutena voidaan pitää asiasisällön hallintaa. Tässä yhteydessä opponentin tulee arvioida tehtyjä rajauksia, niiden riittävyyttä ja täsmällisyyttä. Lisäksi käytettävät käsitteet tulee tuoda selkeästi esille tutkimustyötä edesauttavalla tavalla. Alkuvaiheessa seminaareissa ei edellytetä tutkimuksellisia käsitteisiin liittyviä tuloksia, mutta respondentin on osoitettava, että hän on ymmärtänyt keskeiset käsitteet niin ikään tutkimusta edesauttavalla tavalla.

Lopputuloksena tästä kaikesta syntyy selkeästi jäsenneily kokonaisuus, joka kestoiltaan vaihtelee tunnilta kahteen tuntiin käytettävissä olevasta ajasta riippuen. Laitoksella kandidaivaiheen seminaarit kestävät tunnin aina esiteltävää paperia kohden, mutta maisteri- ja jatkotutkintovaiheessa käytettävä aika on usein kaksikin tuntia. Tällä tavoin jäsenneilyllä opponoinnilla päästään siihen, että jokaisessa seminaarissa tarkastellaan tutkimuksen kannalta merkityksellisimmät asiat. Samalla varmistutaan siitä, että tutkija on tekemine päätöksineen oikealla tiellä.

Seminaariopponointien yhteydessä tulee kiinnittää huomiota myös esitelmän nimeen, jäsentelyyn yleisesti ja esitystapaan. Seminaarit ovat kuitenkin niitä tilaisuuksia, joissa tutkija pystyy julkisesti esittämään ajatuksiaan ja testaamaan niitä ulkopuolisilla. Otsaketta, mikäli se ei vastaa kirjoitettua tekstiä, ei saa päästää tarkastelun läpi, koska sekin voi olla loppuvaiheessa hylkäämisen perusteena. Omalle tekstille tulee melko nopeasti sokeaksi, joten myös kielenhuollollisesta tarkastelusta on merkittävästi apua. Oikeakielisyyttä käsittelevät huomiot voidaan pääsääntöisesti antaa tutkijalle myös tilaisuuden lopussa kirjallisena, joten yksittäisten kirjoitusvirheiden käsittelyyn ei vähäistä aikaa kannata uhrata.

1. TUTKITTAVAN AIHEEN TARPEELLISUUS

Seminaarityön otsake: informatiivisuus ja ytimekkyys, nimen ja sisällön vastaavuus
Kykeneekö työn tekijä osoittamaan tutkittavan aiheen tarpeellisuuden vai puuttuvatko perustelut?

2. AIHEEN RAJAAMINEN

Kykeneekö tutkija rajaamaan/määrittelemään aiheensa siten, että siitä muodostuu looginen kokonaisuus?

3. AIEMMAN TUTKIMUKSEN / KESKEISEN MATERIAALIN ESITTELY

Kirjallisuuskatsauksen laadinnan onnistuminen: onko tutkija esitellyt kattavan tuntuisesti aiheeseen liittyvät keskeiset tutkimukset ja muun materiaalin?

Kysymys on siis eräällä tavalla lähtökohtien tarkastelusta.

4. TUTKIMUSTEHTÄVIEN MÄÄRITTELY

Onko työn tekijä kyennyt määrittelemään tutkimusongelman tai -ongelmat siten, että ne perustuvat aiempaan tutkimukseen? Onko määrittely selkeä ja johdonmukainen?

Kysymys on siis siitä, tietääkö tutkija, mitä aikoo tutkia, ja muodostuuko ongelmien ratkaisun kautta itsenäinen ja looginen oppinnäyte.

5. SISÄLLYSLUETTELO (DISPOSITIO)

Disposition tarkastelussa on syytä kiinnittää huomiota rakenteeseen. Vastaako tehty sisällysluettelo tutkimusongelmien ratkaisuun tähtäävää rakennetta? Onko lukujen ja alalukujen rakenne tasapainoinen ja muodostuuko disposition kautta kuva loogisesta kokonaisuudesta?

6. TUTKIMUSMENETELMÄT

Ovatko esitetyt menetelmät uskottavia ja sopivia käsiteltävään tutkimukseen?

Tutkimusmenetelmien osalta on erittäin tärkeää, että valitun menetelmän käyttö on riittävän perusteltu ja tutkija on ymmärtänyt sen/niiden käyttöperiaatteet.

7. LÄHDEMATERIAALI

Onko tutkimuksessa käytettävä lähdemateriaali riittävän kattavaa ja monipuolista?
Onko eri lähderyhmiä käytetty riittävän monipuolisesti?

Kysymys on siitä, että tutkija on osannut valita keskeiset lähteet ja käyttää niitä lähdekriittisesti. Työ ei saa olla leikkaa ja liimaa -periaatteella tehty.

8. TEKSTIN KÄSITTELY LUVUITTAIN

Käsitellään teksti sivu sivulta eteenpäin edeten. Opponentti käy läpi tekstistä tarpeelliseksi katsomiaan osia. Yleensä kovin pieniin yksityiskohtiin ei kannata pysähtyä, vaan ne voi antaa respondentille erikseen tilaisuuden jälkeen.

9. ARVIO KOKONAISUUDESTA

Opponentin kokoavassa puheenvuorossa esitetään lähinnä käsiteltävän työn heikkoudet ja vahvuudet; ulkoasun vahvuudet, esitystavan sujuvuus, viittaukset ja lähdeluettelon oikeellisuus.

6.5.3 Respondentin tehtävät

Respondentin tehtävät on helppo käsitellä tässä yhteydessä, koska edellä mainitut op-
ponointiin liittyvät asiakokonaisuudet ohjaavat myös seminaariesitelmän laatijaa. Tut-
kimuspaperin esittelijän tehtävänä on mahdollistaa seminaarityöskentelyyn liittyvä op-
ponoinnissa harjaantuminen. Tarkoituksena on, että tilaisuudesta tulisi mahdollisimman
vuorovaikutteinen. Edelleen on tarkoitus, että opponenti harjaantuu myös negatiivisen
palautteen antajana. Hoidat huonosti oman osuutesi, mikäli heti ensimmäisten arvostelevien
kommenttien aikana ryhmityt passiiviseen puolustukseen ja torjut kaiken, mitä on
tarjolla.

Opiskelija laskee usein opintojensa edetessä opinnoista saatavaa konkreettista hyötyä.
Tässä yhteydessä se on usein käsin kosketeltavissa, mutta edellyttää opiskelijalta panos-
tusta. Mitä paremman seminaarityön tekee, sitä enemmän siitä saa palautetta ja lukuisia
värikkäitäkin näkökulmia edelleen kehitettäväksi.

Seminaariin tuotettavan tekstin kannattaa käsitellä tutkimuksen sellaista osa-aluetta, jo-
hon haluaa muiden näkemyksiä joko vahvistamaan omia johtopäätöksiä tai tarjoamaan
lisää lähestymistapoja. Kun tämän pitää ohjenuorana tekstiä laatiessaan, seminaarissa
saa todennäköisesti vastauksia ja mielipiteitä haluamiinsa kysymyksiin. Respondentin
onkin mietittävä tarkoin, mitä itse haluaa seminaarista. Opiskelijan, miksei myös mui-
denkin, kannalta on turhauttavaa saada palautetta sellaisista asioista, joita ei koe tärkeik-
si. Tällaiseen tilanteeseen ajautuu yleensä silloin, kun on kirjoittanut omasta aiheestaan
itsestänselvyyksiä, siis varman päälle, tai kirjoittaa vain siitä syystä, että niin on käsket-
ty. Tässäkin yhteydessä tilaaja-palvelumalli toimii. Huonosti hoidetusta tehtävästä saa
varmasti palautteen, negatiivisen tai hyödyttömän.

6.6 Proseminarityöskentely aineopinnoissa

Tutkimuskoulutus alkaa kandidaattivaiheesta, jolloin opetellaan perustaidot sovelletta-
vaksi vaativimmissa opinnäytteissä. Tämän vuoksi kerrotaan tarkemmin proseminari-
työskentelystä, joka otetaan käyttöön 93. kadettikurssin myötä lukuvuonna 2007–2008.
Edellä kuvattua seminaarityöskentelyä on tehty siis aiemminkin, mutta tutkintoraken-
teen uudistustyön myötä ajalliset resurssit mahdollistavat erilaisen lähestymistavan.
Suurimpina toteutukseen vaikuttavina tekijöinä ovat seminaarien lukumäärän lisääminen
ja niiden ajankohtien suunnittelu tukemaan entistä enemmän opinnäytteen tekemistä.
Kritiikkinä aikaisempaan haluan todeta opinnäytetyöskentelyn tapahtuneen täysin muun
opetuksen ehdoilla. Nyt siis suunta on oikea ajatellen opinnäytteen merkitystä tutkinnon
suorittamisen osana.

Proseminarityöskentelyyn on varattu kolme (3) opintopistettä aikaa. Proseminari pitää
nähdä pitkäkestoisena lukuvuoden kestäväenä suorituksena, jonka tavoitteena on pereh-
dyttää opiskelija tieteellisen tutkimuksen muotoihin, itsenäiseen tiedon hankintaan ja
lähteiden kriittiseen soveltamiseen. Usein yliopistollinen proseminarityö on pienimuo-
tinen tutkielma, joka tukee varsinaisen kandidaatin tutkielman laatimista.

Johtamisen laitoksen proseminaarikokonaisuutta voidaan tarkastella myös prosessikirjoittamisen näkökulmasta. Tällä tarkoitetaan sitä, että opintokokonaisuuden kuluessa kirjoitetaan kandidaatin tutkielman eri osia, joita tarkastellaan useissa seminaareissa. Loppujen lopuksi kolmesta eri seminaaripaperista muodostuu kokonaisuus, jota viimeistelemällä ja palautteiden perusteella syntyy kandidaatin tutkielma. Tällainen prosessikirjoittaminen vaatii opiskelijalta itseuria pysytellä seminaarien edellyttämässä tahdissa, koska esityspaperin toimittaminen ja käsittely seminaarissa on perusvaatimus hyväksytylle suoritukselle. Proseminareissa käsitellyt paperit ja opponoinnit arvostellaan yhtenä kolmen (3) opintopisteen suorituksena. Tämä proseminarisuoritus on siis eri kuin tutkielman arvosana.

Proseminarityöskentelyssä voidaan nähdä olevan kolme vaihetta. Nämä vaiheet ovat tiukasti yhteydessä sekä pääaineen että pitkän sivuaineen tutkimusmenetelmä opintoihin. Jokaisella Johtamisen laitoksella kandidaatin tutkielmaa tekevällä on pitkänä sivuaineena sotataito, jonka erikoistumisaloista jokainen (taktiikka ja operaatiotaito, strategia sekä sotahistoria) tukee erinomaisesti myös johtamisen tutkimusta. Tutkimusmenetelmistä useat ovat hyödynnettävissä molemmissa tieteenaloissa.

Ensimmäisessä vaiheessa tieteellisen tutkimuksen tekoon harjaannutaan laatimalla tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelmasta ja siihen liittyvistä asioista oli tarkemmin aiemmissa luvuissa. Toisessa vaiheessa eli käytännössä toisessa seminaarissa esitellään tutkimuksen näkökulma ja tutkimusmenetelmän soveltamiseen liittyvät kokonaisuudet. Tässä vaiheessa opiskelija on siis perehtynyt hyvin aiempaan tutkimukseen, perehtynyt valitsemaansa tutkimusmenetelmään ja koostanut näistä tutkielmansa kaksi päälukua. Tekstiltä edellytetään, että se täyttää tieteellisen kirjoittamisen vaatimukset.

Proseminarin kolmannessa vaiheessa, tämän opintokokonaisuuden viimeisessä, laaditaan kandidaatin tutkielman käsikirjoitus. Opiskelijan siis edellytetään tekevän tutkiemuksensa 2. ja 3. seminaarin välisenä aikana. Suunnitteluvaiheessa tälle työskentelylle on varattu aikaa hieman vajaa neljä (4) kuukautta. Tässä ajassa opiskelija osoittaa osaavansa tarkastella tutkimuksensa ongelmakenttää valitsemastaan näkökulmasta ja toisaalta osoittaa, että osaa soveltaa valitsemaansa tutkimusmenetelmää tai -menetelmiä. Lopputuloksensa on tutkielman käsikirjoitus, jonka on muodostettava kokonaisuus.

1. Kansilehti
2. Kuvailusivu, joka sisältää tiivistelmän
3. Sisällysluettelo
4. Johdanto
5. Tekstiosa ja viitteet sisältää osakokonaisuudet, joiden järjestyksen määrittelee valittu tutkimusnäkökulma ja -menetelmä:
  - Teoreettinen tausta
  - Tutkimusongelmat ja menetelmät
  - Tulokset
  - Päättäntä
6. Lähteet
7. Liitteet

Taulukko 2. Taulukossa on esitetty ne osakokonaisuudet, joita hyväksytyltä proseminaari käsikirjoitukselta edellytetään.

Varsinaisen kandidaatin tutkielman palauttamisesta, toimintavoista ja ajankohdasta käskää Kadettikoulu jokaisen kurssin osalta erikseen.

7 RAPORTIN LAATIMINEN JA VIIMEISTELY

7.1 Opinnäytteen rakenne

Opinnäytteen rakennetta joudut pohtimaan jo tutkimussuunnitelmaa laatiessasi. Silloin voi tuntua siltä, ettei itsellä ole kovinkaan vahvaa näkemystä hahmottuvan opinnäytteen sisällöistä. Rakenteen pohtiminen on kuitenkin tärkeää monestakin syystä. Edelleen toistuu toteamus siitä, että omat ajatukset on hyvä tuoda kirjallisena nähtäville jo hyvissä ajoin. Hahmotellusta tutkimusraportin rungosta, jolla ei vielä ole tarkempaa sisältöä, näkee, onko opiskelija ymmärtänyt mitä häneltä edellytetään.

Toisaalta on hyvä osoittaa jo alkuvaiheessa, että ymmärtää rakenteen lisäksi kappaleiden ja virkkeiden merkitykset. Opinnäyteraportti, johon on kaavailemassa esimerkiksi kahta lukua, ei todennäköisesti toimi kovinkaan hyvin. Vastaavasti reilusti yli kymmenen luvun kokonaisuus ei mahdollista tutkimuksen jäntevää raportointia.

Millaiseksi rakenne pitää muodostaa? Opinnäytteessä tulee olla ainakin seuraavat kokonaisuudet:

- etusivu, jossa työn otsikko ja laatijan perustiedot
- tiivistelmä
- sisällysluettelo
- tekstiosa
- viitteet
- lähteet ja
- liitteet.

Tätä rakennetta noudattamalla ei ainakaan mitään olennaista jää pois. Opiskelijan päätettäväksi jää, miten pitkän johdannosta kirjoittaa, kuinka monta lukua tekstiosaan sisällyttää tai mitä yleisesti hyväksytyä viittaustekniikkaa käyttää. Näistä päättäminen on osa opinnäyteprosessia ja osa tieteenalalle ominaista tieteellistä kirjoittamista. Tässäkin yhteydessä Johtamisen laitos hyväksyy perusteltuja tapoja poikkitieteelliselle tavalle ominaisesti.

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään edellä mainittuja raportin osia hieman tarkemmin. Näistä voi olla montaa eri mieltä, ja erilaisia näkökulmia löytyy varsin monista opinnäytteitä ohjaavista teksteistä.

7.2 Tiivistelmä

Maanpuolustuskorkeakoulun opinnäytteeseen kuuluu kuvailusivu, joka sisältää samalla tiivistelmän. Tällä opinnäytteen osalla on useita eri tehtäviä, ja siksi se on luotava erityisen huolellisesti.

Ensinnäkin kuvailusivun perusteella tutkimus luokitellaan erilaisiin tietojärjestelmiin.

Kuvailusivulla mainitaan tekijän ja ajankohdan lisäksi tieteenala, johon opinnäyte kuuluu. Kuvailusivulle (tai -sivuille) määritetään myös keskeisimmät asiasanat, jotka kuvaavat tutkimuksen sisältöä parhaiten. Avainsanat valitaan ensisijaisesti Puolustushallinnon asiasanastosta. Se on löydettävissä esimerkiksi PVAH:lta Yhteiset linkit Pv:n kansioista. Kansiossa tulee avata Toimialat-kansio ja sieltä asiakirjahallinnosta ajankohtaiset ohjeet.

Tarvittaessa Puolustushallinnon asiasanastoa voidaan täydentää asiasanoilla Yleisestä suomalaisesta asiasanastosta (YSA). Tästä löydät enemmän esimerkiksi internetistä osoitteesta <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa>. Jos edelleenkin et ole tyytyväinen avainsanoihin, voit käyttää itse muotoilemiasi sanoja. Muista kuitenkin olla varovainen, kun määrittelet omia avainsanoja. Avainsanojen perusteella löydät opinnäytesesi kirjastojärjestelmistä, tutkimusrekisteristä, koulutusportaalista ja arkistoista.

Kuvailusivulle kuuluu myös tutkielmäsi tiivistelmä, joka kertoo suppeasti olennaiset asiat tutkimuksestasi. Lähtökohtaisesti tiivistelmän tulee olla itsenäisesti ymmärrettävä, koska aiheesta kiinnostuneet lukevat ensimmäisenä tiivistelmän. Sen perusteella tutkimus monesti joko luetaan tai jätetään lukematta. Tiivistelmä ei saa olla siis liian yleistävä tai toisaalta liiaksi yksityiskohtainen. Mitä se sitten voisi olla tai mitä pitäisi välttää?

Tiivistelmä ei ole leikkaa ja liimaa -periaatteella tehtävissä. Teknisesti se kyllä onnistuu ja näin moni varmaan tekeekin, mutta hyvää tiivistelmää siitä ei tule. Käytettävissä olevan tilan rajallisuudesta johtuen jokainen tiivistelmään sisällytettävä asia ja sana tulee miettiä. Tiivistelmän enimmäispituudeksi voidaan tässä yhteydessä määrittää 250 sanaa. Missään ei käsketä noudattamaan juuri tuota määrää, mutta otetaan se nyt lähtökohdaksi. Sinun on kirjoitettava kokonaisia virkkeitä, eikä alleviivauksia, kursivointeja tai vahvennuksia tulisi käyttää.

Seuraavaksi kirjoitat passiivissa (tutkittiin, tehtiin) ja imperfektissä (”tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia”). Aloita sillä, että johdatat lukijan kolmella lauseella tutkimusaiheeseesi. Sitten kolmessa seuraavassa saman laajuudessa kappaleessa kerrot, mitä tutkittiin ja miksi, sekä edelleen tuot esille, mitkä olivat käytetyt menetelmät tutkimuksessa vaiheittain. Kun kysymyksessä on esimerkiksi kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä, voit tiivistelmässä tuoda esille myös tärkeimmät tulokset.

Tämän jälkeen kirjoitat edelleen yksikön kolmannessa persoonassa ja passiivissa, mutta johtopäätökset tuodaan esille preesensissä (”Johtopäätöksenä voidaan todeta, että informaatioidankäynti ilmenee...”). Kirjoitat vain sellaisia asioita, jotka ovat tutkielmassa olleet esillä ja mainittu. Mitään uutta tiivistelmä ei saa sisältää.

Lopputuloksena sinulla on tiivistelmä, joka määrällisesti ja sisällöllisesti täyttää tiivistelmän vaatimukset. Seuraavaksi tulee tehdä tekstiin liittyvät hienosäädöt, joilla tiivistelmästä saadaan riittävän informatiivinen ja luettava. Tässä vaiheessa on helppoa käyttää ympärillä olevia ystäviä, jotka nopeasti lukevat noin A4:n tekstiä. Toivottavasti he osaa-

vat sen jälkeen kuvailla opinnäytteesi tavoitteita, sisältöä ja lopputulosta. Jos he eivät tässä onnistu, tulee tiivistelmän työstämistä jatkaa.

Muistutan vielä, että tässä yhteydessä ohjeiksi antamani tekstimäärät ja -pituudet ovat vain viitteellisiä ja auttavat työssä alkuun. Ne eivät ole ehdottomia määriä.

7.3 Miten herättää lukijan kiinnostus? - Johdantoluku

Tässä luvussa nimensä mukaisesti johdatetaan lukija aiheeseen ja annetaan perusteet varsinaisten lukujen tarkastelulle. Pääasiana voit pitää sitä, että johdantoluvun tulee keskustella päätäntäluvun kanssa. Tiettyihin kysymyksiin tulee saada vastauksia, jotta tutkimuksen lukemista voi jatkaa. Tällaisia kysymyksiä ovat tutkimuksen näkökulma, mitä tutkimuksella tavoitellaan ja tutkimusaiheeseen tehdyt rajaukset.

Jokaisessa opinnäytteessä on johdanto, mutta sitä ei tarvitse nimetä johdannoksi. Sen sijaan olisi hyvä, jos saisit lukijan mielenkiinnon heräämään aiheeseen. Vaihtoehtoina voisi olla esimerkiksi perustella aihetta ajankohtaisilla tapahtumilla tai toisaalta kertoa, miksi aihe on sinun kannaltasi kiinnostavaa. Samalla tulet perustelleeksi tutkimusaiheesi tarpeellisuuden, mikä on johdannon ensimmäisiä tehtäviä. Heti herätyksen jälkeen on tarpeellista esittää tutkimustehtäväsi niin selkeästi, että siihen ei tarvitse enää palata. Tutkimustehtävä eritellään yleensä tutkimuskysymyksiksi tai tutkimushypoteeseiksi riippuen valitusta tutkimusstrategiasta, kuten tutkimussuuntauksia käsittelevissä luvuissa oli esillä.

Johdantoluvussa voi olla myös tutkimusmenetelmien, rajojien ja keskeisten käsitteiden määrittelyä. Tämä on tyypillistä varsinkin laadulliselle tutkimukselle. Sen sijaan määrällisessä tutkimuksessa menetelmäosuus yleensä edeltää empiriavaiheen lukuja. Tässä yhteydessä ei siis ole vakioratkaisua, mutta keskustele ohjaajasi kanssa aiheesta tai tee ratkaisusi esimerkiksi aiemman tutkimuksen pohjalta. Sinällään sisältöön tällaisten rakenteellisten vaihtoehtojen mahdollisuus ei vaikuta, mutta luettavuuden kannalta nämä kysymykset ovat avainasemassa.

Tutkimusmenetelmäosuudessa on selkeästi käytävä esille se, miten tutkimus on toteutettu. Kirjoita ihmisiksi! Älä pelkästään leikkaa ja liimaa erilaisia osioita, vaan tee tutkimuksen toteuttamisesta tarina esimerkiksi kertomalla seuraavasti: ”Tässä tutkimuksessa tarkastellaan puolustusvoimien yhteiskunnallistumista vuosina 1968–1975. Päättökysymysongelmana on, miten yhteiskunnallinen muutos, rakenne ja kulttuuri vaikuttivat puolustusvoimiin vuosina 1968–1975? Päättökysymysongelmaa on pyritty ratkaisemaan muun muassa seuraavilla keskeisillä alakysymyksillä...”. ”Tutkimusaineistona käytetään valmiita aineistoja, historian tutkimukselle ominaisesti alkuperäislähteitä, joista päälähteet muodostuvat lehdistöartikkeleista. Tutkimusaineistoa analysoidaan diskursiivisilla menetelmillä...”. ”Tutkimuksesta rajataan taloudellisten näkökulmien tarkastelu tiedostaen kuitenkin, että ne ovat olleet vaikuttamassa...”. Muodostamalla näin rungon koko-

naistekstille on helppo laajentaa sitä tarvittavilta osin. Esimerkiksi kuvaamalla enemmän käytettyä aineistoa (mitä lehtiä, miltä vuosilta ja kuinka tarkasti) tai kuvaamalla käytettävää aineistonanalyysimenetelmää (miten aiemmin käytetty, mitä erityispiirteitä jne).

Usein sanotaan, että johdantoluku kirjoitetaan viimeiseksi. Näin se varmaan onkin, mutta johdantoluku sisältää myös paljon tutkimuksen teossa tarvittavia kokonaisuuksia. Siksi on erittäin hyödyllistä kuvailla edellä mainittuja osakokonaisuuksia jo heti tutkimuksen alkuvaiheessa, jotta kalkkiviivoilla ei kangistu eikä jätä yhtä tärkeimmistä osista liian vähälle huomiolle.

7.4 Käsittelyluvut

Varsinaisten käsittelylukujen sisällöt ja järjestys ovat pitkälti riippuvaisia tutkimuksellisesta lähestymistavasta. Laadullisessa tutkimuksessa kerronta etenee yleensä näkökulman (teorian) kautta tutkimuskohteen aineistolliseen tarkasteluun. Laadullisessa tutkimuksessa kerronnan muodot vaihtelevat siten, että aineistosta tehtyä analyysiä värittävät tutkijan omat johtopäätökset ja jopa ajatukset tutkimusprosessin edetessä. Tämä ei tarkoita sitä, että käsittely voisi olla vapaata mielipidekirjoittelua. Myös omien ajatusten taustalla tulee olla riittävä dokumentointi esimerkiksi haastatteluihin tai suoraan havainnointiin perustuvissa tutkimuksissa.

Laadullisessa tutkimuksessa käsittelylukuja on yleensä vähemmän kuin määrällisessä tutkimuksessa. Samalla tavalla eri tieteenalojen välillä on eroja opinnäytteiden rakenteissa. Tässä yhteydessä esille tulee aiemmin mainittu tieteen määrittely. Tämä on esimerkiksi yksi muoto siitä, miten instituutiot vaikuttavat tutkimuksen tekemisessä. Johtamisen laitoksella lukujen määrää tai järjestystä ei ole määritetty. Ohjeeksi annan kuitenkin sen, että yhden tai edes kahden kappaleen lukuja ei tule olla. Ne ovat liian lyhyitä. Toisaalta lukujen tulee käsitellä yhtä asiakokonaisuutta, koska liiallinen asioiden yhdistäminen saman luvun alle vaikeuttaa huomattavasti luettavuutta.

Käytä alalukuja niin, että raportista tulee jäsenneily. Se ei saa kuitenkaan liiaksi pirstoutua. (kts. Nybergh 2005) Kaiken kaikkiaan käsittelylukujen tulisi vastata asettamiisi kysymyksiin vaiheittain. Näin voit yrittää muodostaa tutkimuksesi rakenteen siten, että teet sen alustavasti kysymyksiin muotoon. Jokaisella luvulla, oli sitten pää- tai alaluku, tulisi olla tarkoitus kokonaisuudessa. Tiivistä, ellei näin ole.

7.5 Tulosten kokoaminen ja esittäminen

Aiemmin menetelmäluvussa toin esille teorian ja menetelmien merkityksen tulosten esittämisessä. On siis kovin vaikeaa tuottaa hyviä tuloksia, mikäli et tutkimusprosessin aikana ole pystynyt jäsentämään teoriataustan merkitystä tutkimushankkeelle. Työtä tehdessäsi tutkimukseen liittyvää materiaalia alkaa kerääntyä huoneeseesi. Olet työssäsi

pystynyt jo esimerkiksi luokittelemaan ja teemoittelemaan asiakokonaisuuksia. Tässä vaiheessa tulisi mielestäni aloittaa myös aineiston analyysi ja syntetisointi niin, että pystyt kirjoittamaan omaa tekstiä kaiken muun ohessa.

Tärkeää tämä on siksi, että tulosten tuottamista ei ole syytä jättää viimeiseksi. Pelkkä asioiden luokittelu tai jakaminen kokonaisuuksiin ei vielä riitä tutkimuksellisten tavoitteiden saavuttamiseen. Tällainen työskentelytapa tuottaa helposti toisistaan irrallisia kappaleita, joista lopun kiireessä ei pysty johdattamaan kermaa kakun päälle. Toisin sanoen hyvässä kypsymisvaiheessa oleva kakkusi lässähtää.

Tutkimusprosessi on pitkäjänteisyyttä vaativaa, ja sitä on myös tulosten kirjaaminen. Tutkimusta tehdessäsi on sinun hyvä palata tutkimussuunnitelmassasi esittämiisi tutkimuskysymyksiin tai -hypoteeseihin. Miksi teen tutkimusta ja mitä haluan aiheesta tuoda kaikkien tiedettäväksi? Tutkimuksen raportissa on oltava punainen lanka alusta loppuun.

Johdannossa olet siis luvannut tutkia ja etsiä vastauksia tutkimuskysymyksiisi. Tulosten esittelyluvussa kokoat analyysisi tulokset miettiessäsi, mitä luokittelun lisäksi voin asiasta tuoda esille. Loppulukusi täytyy keskustella johdannon kanssa. Niitä voit loppusilasta tehdessäsi lukea rinnan ja tarkastella tekemääsi työtä kokonaisuutena.

Tulosten esittämisen yhteydessä ei ole syytä tuoda enää uutta tutkimusmateriaalia tulosten vahvistamiseksi. Tuon on pitänyt tapahtua jo varsinaisissa luvuissa. Varsin usein näkee myös, että aika alkaa olla vähissä. Tutkija on siis jättänyt viime tinkaan tärkeimmän vaiheen tekemisen. Sen huomaa siitä, että tutkija toistaa käsittelylukujen sisältöä sellaisenaan, tai tulosten käsittely on hyvin kaavamaisista.

Opiskelijat kysyvät varsin usein, mihin omia johtopäätöksiä sitten voi laittaa. Periaatteessa niitä voi laittaa mihin vain, koska lähteiden tutkimuksellinen käyttäminen edellyttää niiden käytön merkitsemistä hyväksytyillä tavoilla. Oman tekstin erottaa siis aina muusta tekstimassasta.

Maanpuolustuskorkeakoulun opinnäytteissä esiintyy monenlaisia tapoja esittää tutkimuksen tuloksia. Toisinaan ne on erotettu selvästi lopussa olevaan lukuun, jota on kutsuttu johtopäätösluvuksi, päätännäksi jne. (mikään ei taaskaan estä tutkijaa käyttämästä kuvailevampaa otsikointia). Toisinaan näkee sellaista tapaa, että johtopäätökset on esitetty jokaisen käsittelyluvun lopussa ja toistettu sitten raportin lopussa. Sitten on myös tutkimuksia, joissa on onnistuttu yhdistämään teorian, aineiston ja omien johtopäätöskien esittäminen saumattomaksi kokonaisuudeksi. Luonnollisesti viimeksi esitetyssä tavassa edellytetään tutkimuskokonaisuuden syvällistä ymmärtämistä, mutta tulee siitä sitten varmasti ehjempi kokonaisuuskin. Lienee edeltä todettavissa, mikä mielestäni olisi tavoiteltavin tilanne.

Tulosten esittämisen yhteydessä olet oikeutettu esittämään myös mahdollisen jatkotutkimuksen tarvetta. Sitä myös edellytetään siten, että esittämiäsi jatkotutkimusaiheiden

perustelut on laadittu riittävän syvällisesti. Jatkotutkimusaiheita ei ole syytä vain keksiä, todeta tai tehdä sellaisia esityksiä, jotka eivät ole edes toteutettavissa. Jatkotutkimusesityksillä toisaalta osoitat ymmärtäväsi, että olet ratkaissut vain pienen osan jostain aiheesta. Toisaalta osoitat ymmärtäväsi, että tutkimuksesi ja sen tulokset eivät todellakaan ole viimeinen sana käsiteltävästä asiasta. Tieteen ominaispiirteisiin kuuluu uusiutuvuus.

Esitipä tutkimuksesi tulokset millä tavalla tahansa, on niiden laatuun kiinnitettävä erityistä huomiota. Tehdessäsi opinnäytetyötä tutkimusmateriaalisi määrä on monessa mitakaavassa mitattuna varsin pieni. Et siis voi lähteä tekemään asiasta mitään tavattoman radikaaleja johtopäätöksiä. Tarkkana tulee myös olla kritiikin suhteen, jota tutkimuksessasi esität. Olethan vasta harjoittelemassa tutkimuksen tekoa – suutari siis pysyköön lestissään.

7.6 Raportin kirjoitusasun hiominen

Huolimatta siitä, että otan esille raportin kirjoittamisen vasta nyt, uskon kirjoittamisprosessin käynnistyneen muodossa tai toisessa. Muistutan siitä, että tutkimusraportin lopullinen kirjoittaminen on oma opinnäytteen laatimiseen kuuluva kokonaisuus. Pelkästään yhdistämällä työskentelyn aikana syntyneitä tekstejä ei pääse hyvään lopputulokseen. Jättämällä riittävästi aikaa käsikirjoituksen laadintaan ja kirjoittamiseen varmistut siitä, että raportistasi ei tule kaavamaista, asiat tulevat juuri niille tarkoitetuille kohdille ja työskentelysi aikana syntyvät ideat tulevat riittävän selvästi esille – puhumattakaan siitä, että raportista jäisi jotain olennaista pois tai siinä olisi päällekkäisyyksiä.

Yleisesti sanotaan, että johdanto kannattaa kirjoittaa viimeiseksi. Uskon, että sen viimeistely onkin viimeisiä asioita. Samalla väitän, että jokaisen luvun osalta kirjoittamisen viimeistely pitäisi tehdä samalla tavalla kuin johdannon. Tällä tarkoitan sitä, että jokainen osa tutkimusraportista pitäisi ”puhtaaksi kirjoittaa” tutkijan viimeisimmän aiheesta jäsenyneen käsityksen mukaisesti. Valitettavan usein saa lukea muuten ansiokkaita töitä, mutta viimeisin, yleensä pätevin, perustelluin ja tieteellisin ajatus ei seuraa alusta loppuun. Viime metreillä syntyvää halua ja ahdistusta työn jättämisestä tulisi kestää niin, että kovan työn jäljet saavat arvoisensa puitteet.

Miten sitten saa muodostettua tekstimassasta tieteellisen kirjoittamisen vaatimukset täyttävää tekstiä? Tieteelliset kriteerit ovat täytyneet monilta osin, jos olet noudattanut aikaisemmin annettuja ohjeita lähteiden käytöstä ja niihin liittyvistä viittauksista. Päinvastoin kuin usein ajatellaan, tieteellinen kirjoittaminen ei edellytä ikävyyttävään tekstin kirjoittamista. Toisin sanoen kirjoittamasi tekstin ei tarvitse olla yhtä puuduttavaa kuin esimerkiksi puolustusvoimien oppaissa. Asioita voi ilmaista kuvailevin verbein ja adjektiivein, eikä kaiken sanomasi tarvitse olla passiivissa. Tee tekstistä elävää!

Ensinnäkin tarkasta tekstistä, että isot kirjaimet, pisteet, pilkut ja yhdyssanat ovat oikeal-

la tavalla kirjoitettu. Vähättelemättä ketään tiedän, että kehnollakin äidinkielen taitamisella edellä mainitut perusasiat saa kuntoon. Tässä tapauksessa ei kannata aukottomasti luottaa Wordin kaikkitietäväisyyteen, koska tietojenkäsittelyohjelmalle sanat ovat peräkkäisiä koodeja tietyillä ehdoilla muodostettuina. Lauseessa sen sijaan ei tarvitse olla mitään järkeä.

Sitten tee tekstistä elävää rytmittämällä sitä. Pitkää ja puuduttavaa virkettä pitäisi seurata sellainen virke, joka lyhyesti ja ytimekkäästi rytmittää teksti. Tekstistä tulee luettavaa. Lyhyen virkkeen jälkeen voit jälleen päästää ajatuksesi valloilleen, niin että kuvaillet käsittelemääsi asiaa erilaisilla näkemyksillä. Rytmitys koskee myös kappalejakoa. Muista, että yhdessä kappaleessa käsitellään vain yhtä asiaa.

Huolimatta siitä, että edellä kehotin lisäämään adjektiiveja tekstiin, nyt kehotan niitä sieltä harkiten karsimaan pois. Liiallinen adjektiivin käyttö vähentää luotettavuutta, koska lukijan on vaikeaa käsittää kuvailemasi asiat samalla tavalla. ”Älyttömän paljon” on ehkä vähän enemmän kuin ”erittäin paljon”, mutta ei välttämättä yhtään enempää kuin ”melko runsaasti”. Samalla tavalla voit huomaamattasi tai jopa tarkoituksella käyttää ylisanoja, joilla liioittelet jonkin asian merkitystä. Toivottavasti ymmärsit, mitä tarkoitan.

Opinnäytteeseen liittyvät tietotekniset muutoseikat saat MPKK:n opinnäyteohjeesta tai kirjastosta. Tähän yhteyteen niitä on turha laittaa, koska niiden muutosnopeus edellyttäisi tämänkin ohjeen liki vuosittaista päivittämistä. Tekstiaineisto kannatta alusta alkaen kirjoittaa käskettyyn muotoon, jotta tekstien yhtenäistämiseen, tarkastamiseen ja muokkaamiseen ei mene turhaa viimeistely aikaa. Jos kuitenkin laistat tästä, niin opiskelijakaverieissa on melkoinen voimavara tässäkin suhteessa. Väärillä asetuksilla ja lyhyellä välittelusaatteella palautettu työ syö kovin paljon uskottavuutta myös itse opinnäytteestä. Haluan lopuksi korostaa sitä, että jokaisen tekstissä on aina tiivistämistä. Määrittele keskeiset käsitteet riittävän selkeästi jo raportin alkuvaiheessa, jottei niitä tarvitse eri vaiheissa enää selitellä. Pyri miettimään ensin, mitä haluat luvuissa ja alaluvuissa sanoa. Kirjoita tärkeimmät asiat ensin. Tällöin tekstistä ei tule puuduttavaa, eikä se ala toistaa itseään. Lause- ja virketasolla on helposti pudotettavissa pois useita sidossanoja, joita ei välttämättä tarvita.

8 OPINNÄYTTEEN ARVOSTELU

8.1 Yhteistyötä – yksin

Opinnäyteprosessissa olemme päässeet viimeiseen vaiheeseen, ”tuomion” julistamiseen. Tällaisena tapahtumana valitettavan usein opettajat ja opiskelijat asian kokevat. Onhan kysymys vuoden, jopa kahden, armottomasta tarpomisesta tutkimuksen suolla. Parhaassa tapauksessa on muodostunut toimiva ja vuorovaikutuksellinen ohjaussuhde, joka viimeistään nyt joutuu koetukselle. Opiskelijalle opinnäytteeseen liittyvät asiat ovat olleet päällimmäisinä pitkän aikaa, jolloin on luonnollista omaan tuotokseen sokeutuminen, jopa ihastuminen. Arvostelun lopputulos saattaakin sitten olla suurikin pettymys.

Opiskelijalle saattaa herätä kysymys, miksi et kertonut, jos nämä asiat olisivat kaivanneet kehittämistä. Tähänkään kysymykseen ei aina ole vastausta, ainakaan oikeaa. Muutamien vuosien kokemukseen perustuen syyt edellä mainittuun ovat yleensä ajankäytölliset. Tällä en tarkoita pelkästään sitä, että ohjaajilla ei ole muiden töiden ohella aikaa viimeisen kuukauden aikana lukea versioita 3–8. Varsinkin graduvaiheessa tekstiä alkaa viimeistelyvaiheessa olla niin paljon, että perehtyneisyys tehtyihin muutoksiin edellyttää tuntien, jopa päivän, työpanosta.

Kokemukseeni perustan sen, että suurimpana syynä näen opiskelijan ajankäytön. Varsin usein kokonaisuutena luettavaa tekstiä syntyy viimeisen kuukauden aikana ennen palauttamista. Siinä vaiheessa suurien muutoksien tekemiseen ei ole varaa, ellei opiskelija ole valmis lykkäämään valmistumistaan. Ohjaajana on oikeasti vaikeata arvioida ohjauksen vaikuttavuutta, jos ei opiskelija kirjaa ajatuksiaan tekstin muotoon. Tämä oli esillä jo ohjaukseen liittyvässä kappaleessa. Opinnäytteen osia voi lukea, mutta arvioinnin perustana on kokonaisuus. Opinnäytteestä on tultava osiensa summa, koska yksittäiset helmet raportissa nostavat arvosanaa, mutta eivät tee siitä hyväksyttävää. Niin moni arvostelussa esille otettavista asioista liittyy kokonaisuuteen, toisin sanoen raportin punaiseen lankaan.

Pystyessäsi toimittamaan raportin käsikirjoituksen 2–3 kuukautta ennen viimeistä palautuspäivää voit välttää suurimmat yllätykset arvostelussa. Tällä tarkoitan sitä, että opinnäyteraporttisi korjaamiseen hyväksyttävälle tasolle on riittävästi aikaa. Ohjaajan velvollisuuksiin kuuluu tällaisessa tilanteessa tuoda selvästi esille ne osakokonaisuudet, jotka eivät ole vielä hyväksyttävissä. Opinnäyteraportin palauttaminen ohjaajalle luettavaksi hyvissä ajoin ei kuitenkaan tarkoita sitä, että siitä tulisi kiitettävä arvosana. Ohjaajan tehtävä ei nimittäin ole sorvata tai hioa opinnäytteestäsi timanttia. Se on opiskelijan tehtävä.

Seuraavissa alaluvuissa käsittelen opinnäytteiden arvostelua ensin yleisesti ja sitten lyhyesti tutkintovaiheittain. Ohje Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytetöistä (luonnos 2006) ohjeistaa arvostelua samoin periaattein. Ohessa olevat asiakokonaisuudet tukevat MPKK:n ohjetta ja korostavat johtamisen laitoksen opinnäytteissä yleensä esille tulevia asioita.

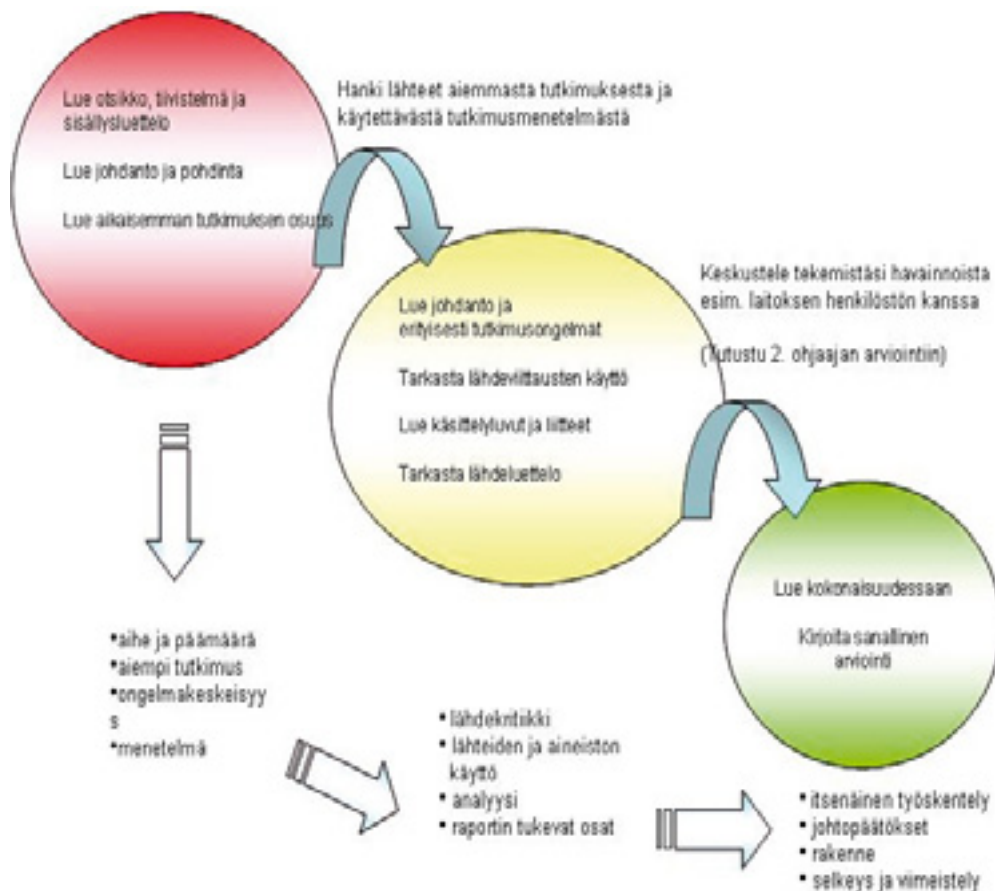
8.2 Aika antaa ajatteluaikaa

Opinnäytteiden arvostelussa käytetään yliopistoissa erilaisia lomakkeita tai taulukoita. Maanpuolustuskorkeakoulussakin on ollut erilaisia arvostelulomakkeita vuosien mitaan, joten en tässä yhteydessä esittelen arviointilomaketta tai vastaavaa. Sen sijaan kuvaan esimerkillä opinnäytteen arviointiprosessia ja toisaalta esittelen niitä kohtia, jotka arvostelussa tulisi ottaa tapauskohtaisesti huomioon. Tärkeintä on ymmärtää, mikä on opinnäytteen tavoite, ja toisaalta, kuinka raportti vastaa noihin tavoitteisiin.

Ennen kuin siirryn kuvaamaan yhtä vaihtoehtoa arviointiprosessista, haluan vaikuttaa yhteen ajatukseen, joka saattaa vaikeuttaa arviointia. Se on työn hyödynnettävyys. Onko tästä opinnäytteestä hyötyä? Varsinkin opiskelijat asettavat itsellensä opinnäytteen liittyen yleviä ja jaloja tavoitteita, mutta opinnäytteen hyödynnettävyydellä ei ole merkittävää asemaa arvostelussa. Hyödynnettävyyttä ei mainita tavoitteissa, ja arvostelukohdissakin se löytyy vasta laudatur-arvosanasta. Tunnetusti laudatur-arvosanoja ei yliopistoissa helposti anneta, ehkä yksi kymmenessä vuodessa. Näillä perusteilla, kun arvostelet opinnäytettä, anna toissijainen arvo työn hyödynnettävyydelle ja tarkastele sitä niillä perusteilla, jotka opinnäytteeltä vaaditaan.

Valmistaudu arviointiin varaamalla sille aikaa, ja mikäli olet arvostelemassa ensimmäistä kertaa, on sinun syytä perehtyä Johtamisen laitokselle tehtyjen opinnäytteiden aiempaan tasoon. Se onnistuu ottamalla yhteyttä laitoksen tutkimusvastaavaan tai menemällä MPKK:n kurssikirjastossa sijaitsevaan arkistoon. Tutkielmat löytyvät sieltä helposti numeroituna. Tunnin lueskelulla näet useita töitä vuosien varrelta arvosanoineen. Näin ovat opiskelijatkin toivottavasti tehneet.

Opinnäytteen arviointi ei ole kertasuoritus. Kertaluvulla työ tulee tehtyä, en sitä epäile. Mutta ei kannata myöskään epäillä minua sanoessani, että et tehnyt työtäsi kovin hyvin. Kertaluvun sijaan voit tehdä työn esimerkiksi kolmessa vaiheessa.

Kuva 6. Opinnäytteen arvostelun vaiheistus ja arvostelussa huomioon otettavat asiakokonaisuudet

Mallin esittämisessä on se huono puoli, että se aiheuttaa kriittisiä tuntemuksia. Kuvassa esitetty toimintatapamalli aiheuttanee kritiikkiä ainakin siinä suhteessa, että on myös perusteltua lukea ensin koko opinnäyte ja siirtyä sitten vasta vaiheittaiseen tarkasteluun. Ainakin opiskelijalle työn viimeistelyvaiheessa kuvan mukaisen toimintatavan noudattamisesta on hyötyä.

Kuvassa on esitetty myös Johtamisen laitoksen opinnäytteiden keskeisimpiä arviointikohteita. Yleisesti opinnäytteille asetetuista vaatimuksista on löydettävissä lisätietoa MPKK:n ohjeesta sekä myös muiden yliopistojen vastaavista arvosteluohjeista. Muistutan, että MPKK:n johtosäännön mukaisesti opinnäytetöiden arvosanat vahvistaa tutkinto-osaston opettajaneuvosto. Kehotan arvostelijoita muistuttamaan opiskelijaa tästä, jottei niin sanotusti viime metreillä tule pettymyksiä. Tarvittaessa MPKK:n tutkimusneuvosto käsittelee opinnäytetöiden arvostelusta tehdyt oikaisupyynnöt.

Eri tutkintotasojen vaatimukset vaihtelevat useasta syystä. Ensimmäkin ennalta annettujen viitteellisten sivumäärien puutteet vaikuttavat merkittävästi siihen, mitä tekstiin mahtuu kirjoittamaan. Toisaalta vaatimuksissa otetaan huomioon tutkintotason opiskelijalta keskimäärin edellytettävä kyky tieteellisen tutkimuksen tekemiseen. Seuraavassa esittelen keskeisimpiä arvosteluun vaikuttavia tekijöitä tutkintotasoittain lukuun ottamatta yleisesikuntaupseerikurssin diplomityötä.

8.3 Kandidaatin tutkielman arvostelu

Maanpuolustuskorkeakoulun ohjeistuksen mukaisesti *sotatieteiden kandidaatin tutkielman tarkoituksena on harjaannuttaa opiskelijaa tutkimustyön suunnitteluun, lähteiden käyttöön, rationaaliseen päättelyyn ja tieteelliseen esitystapaan. Kykyä luoda itsenäisesti tutkimuksen keinoin uutta tietoa ei vielä tässä vaiheessa edellytetä, vaan ensisijainen tarkoitus on osoittaa kykyä oivaltaa ja soveltaa tutkimuksen tekemisen peruslähtökohtia, erityisesti teorioita ja olemassa olevaa tutkimustietoa.*

Tutkielma arvostellaan 93. kadettikurssista lähtien viisiportaisella asteikolla 1–5. Numeeraalinen arvosana kirjataan kirjallisen arvioinnin loppuun esimerkiksi siten, että ”*Huolimatta arvostelussa esitetystä kritiikistä kadetti XX tutkielma täyttää kadettien sotatieteiden kandidaatin tutkielmalle asetettavat vaatimukset. Esitän tutkielman arvosanaksi Hyvät tiedot (3). Tutkielman 2. ohjaaja, majuri NN yhtyy arvioon. Käytettävät arvosanat ovat kokonaislukuja seuraavalla tavalla:*

- Välttävät tiedot (1)
- Tyydyttävät tiedot (2)
- Hyvät tiedot (3)
- Kiitettävät tiedot (4)
- Erinomaiset tiedot (5).

Aikaisemmin otin esille tutkielmien arvioinnissa olevan henkilökohtaisen aspektin. Mikäli kandidaattivaiheessa olevan opiskelijan tutkielma ei täytä asetettuja vaatimuksia, on arvostelijan velvollisuus esittää työstä hylättyä arvosanaa. Opinnäytetyö voidaan hylätä myös, mikäli sitä ei ole palautettu käskettyyn aikaan mennessä ilman pätevää syytä. Sanallisessa arvioinnissa sanamuotona voidaan käyttää esimerkiksi, että ”*Kadetti XX:n tutkielma ei täytä kadettien sotatieteiden kandidaatin tutkielmille asetettavia vaatimuksia. Esitän tutkielman arvosanaksi HYLÄTTY. Tutkielman 2. ohjaaja, majuri NN yhtyy arvioon*”.

Suurempaa karhunpalvelusta ei opiskelijalle voi tehdä kuin sen, että siirtää oppimisprosessissa esille tulleet puutteet seuraavalle tutkintotasolle. Kun opiskelija sitten laatii graduaan tiedostamatta, että on kandidaatin tutkielmassa tehnyt virheitä, tulee eteen merkittäviä esteitä tutkinnon suorittamisessa. Kandidatason puutteet ovat kohtuullisessa ajassa korjattavissa, siksi siihen yleensä annetaan kolme (3) kuukautta aikaa opiskelijan anomuksesta.

8.4 Pro gradu -tutkielman arvostelu

Pro gradu -tutkielmaa arvioitaessa on otettava huomioon, että opiskelija on harjaantunut tutkimusprosessiin kandidaatin tutkielmansa myötä. Vaatimustason myös sisällön osalta tulee olla korkea.

Maanpuolustuskorkeakoulun ohje edellyttää tutkielmalta riittävää perehtyneisyyttä tutkielman aihepiiriin ja valitun tutkimusmenetelmän hallintaa. Lisäksi opiskelijan tulee kyetä raportoimaan tutkimus itsenäisesti tieteellisen argumentoinnin periaatteita noudattaen. Pro gradu -tutkielmalta edellytetään monipuolista ja kriittistä lähdeaineiston käyttöä.

Tutkielma arvioidaan työn kokonaisharkintaan perustuvalla kirjallisella lausunnolla sekä eri osakokonaisuuksien arvioinnin perusteella annettavalla arvosanalla asteikolla approbatur–laudatur. Arvosanalauseiden luonnehdinnoista saa lisätietoa opinnäyteohjeesta ja käytännön linjauksista Johtamisen laitokselta.

Edelleen MPKK:n opinnäyteohjeessa todetaan, että *tutkielman arvosana ei ole välttämättä osakokonaisuuksien keskiarvo. Arvioinnissa kriteerejä sovelletaan kunkin tutkimustyyppin erityispiirteiden ja tutkimusotteen mukaisesti. Arvosanaa annettaessa tulee pohtia työn vahvuuksia ja heikkouksia kokonaisuuden kannalta. Opinnäytteen keskeiset elementit eivät erityyppisissä töissä ole yksiselitteisesti yhtä merkitseviä, ja yhden osa-alueen vahvuus voi kompensoida toisen heikkoutta. Ansioiden tai puutteiden mahdollinen painottaminen arvosanaa antaessa tulee ilmaista eksplisiittisesti lausunnossa. Arvosanaa antaessa on kiinnitettävä huomiota, että arvosana ja lausunnon sisältö vastaavat toisiaan.* Ohjaajia pyydetään kirjoittamaan riittävän kriittisesti opinnäytteen puutteellisuudet ja toisaalta korostamaan niitä vahvuuksia, jotka ovat esille tuomisen arvoisia. Näin välttytään edellä mainituilta tilanteilta, joissa opiskelijalle jää epäselvä käsitys arvioinnin sisällöstä suhteessa arvosanaan.

Opinnäytteen tarkastavat työn 1. ja 2. ohjaaja. Jos ohjaajien arvosanaehdotukset eroavat toisistaan yli numeron, ainelaitokset johtaja päättää arvosanan. MPKK:n ohjeessa todetaan, että *tarkastajilla on oikeus ja velvollisuus ehdottaa työhön muutoksia ennen lopullista arvostelua.* Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ohjaajilla on oikeus velvoittaa opiskelija tekemään muutoksia tarpeellisiksi katsomiinsa kohtiin. Tällä tavoin pystytään ennaltaehkäisemään hylättyjen töiden määriä. Mikäli työ ei täytä vaatimuksia, hylkäämismenettely on yhteneväinen kandidaatin tutkielman kanssa.

8.5 Esiupseerikurssin tutkielman arvostelu

Esiupseerikurssin tutkielmalle on asetettu tavoitteeksi tieteellisen tutkimusprosessin, tutkimuksen tekemisen ja tieteellisen kirjoittamisen mieleen palauttaminen. Tavoitteena on harjaannuttaa opiskelijaa ammatillisesti soveltavaan, työelämää kehittävään tutkimus-

työhön, sen suunnitteluun, lähteiden käyttöön, analyttiseen päättelyyn ja tieteelliseen esitystapaan.

Tutkinnon tavoitteiden täyttymiseksi esiupseerikurssin opiskelijalta edellytetään sellaista perehtyneisyyttä omaan tutkimusalaansa, että uutta tietoa luovan tutkimuksen tekeminen on mahdollista. Esiupseerikurssin tutkielma voi olla siis vallitsevan tutkimustilanteen ja siihen liittyvän tutkimusongelman kartoitus. Esiupseerikurssin tutkielman tulee olla itsenäinen kokonaisuus huolimatta siitä, että esiupseerikurssin tutkielma on mahdollista laajentaa yleisesikuntaupseerikurssin diplomityöksi.

Esiupseerikurssin tutkielman arvosteltavat osakokonaisuudet ovat kandidaatin tutkielman kanssa yhteneväiset. Numeraaliset arvosanat annetaan asteikolla 1–5 samoin perustein, mutta arvostelussa on otettava huomioon, että esiupseerikurssin opiskelijoilla on sekä aiempaa tutkimuskoulutusta että vuosien kokemus upseerin ammatissa. Tällä perusteella tutkielmalta voidaan edellyttää enemmän kuin kandidaatin tutkielmalta. Tutkielman tarkastavat työn 1. ja 2. ohjaaja.

8.6 Kypsyysnäyte

Kypsyysnäyteprosessi on nykyisellään sellainen, että sotatieteiden kandidaatin tutkielmaan liittyen jokainen opiskelija antaa valvotuissa olosuhteissa ilman käsillä olevaa lähdeaineistoa kirjallisen, esseemuotoisen kypsyysnäytteen. Kypsyysnäyte kirjoitetaan käsin konseptipaperille, ja sen tulee olla esseelle ominaista jäsenneltyä tekstiä. Kypsyysnäytteellä opiskelija osoittaa itse kirjoittaneensa tutkielmansa ja osoittaa riittävää äidinkielen taitoa.

Kypsyysnäytteessä opiskelija vastaa tutkielmassaan käsittelemäänsä keskeistä aihetta koskevaan kysymykseen, jonka laatii tutkielman ohjaaja. Vastauksen tulee olla esseemuotoinen, asiatyylinen ja sujuva kirjoitelma. Kysymystä laatiessaan ohjaajan tulee ottaa huomioon, että vastausaika on varattu neljä (4) tuntia. Kysymyksen tulee olla sellainen, että opiskelija kykenee vastaamaan siihen esseemuotoisesti. Hyvä kysymys edellyttää vastaajaltaan kykyä analysoida käyttämäänsä tutkimusmenetelmää suhteessa tehtyihin johtopäätöksiin. Tällöin voidaan kypsyysnäytteen perusteella tarkastaa opiskelijan riittävä perehtyneisyys tieteenalaansa ja samalla arvioida riittävä äidinkielen taito. Kypsyysnäytteen arvioivat tutkielman ohjaaja sekä äidinkielen opettaja hyväksyty/hylätty-periaatteella.

Kypsyysnäytteeseen liittyvät hallinnolliset toimenpiteet käsketään kandidaatin töiden palautuskäskyssä, jonka Kadettikoulun julkaisee kurssinjohtajan toimeenpanemana. Käytännössä opiskelijalta edellytetään, että hän palauttaessaan tutkielmansa ohjaajalleen ilmoittaa samalla kypsyysnäytteen postitusosoitteen ja suunnitellun ajankohdan kypsyysnäytetilaisuudelle. Tällöin varmistutaan siitä, että kypsyysnäyte ehtii ajoissa oikeaan osoitteeseen puolustushaara-, aselaji- ja toimialakouluille. Kypsyysnäytettä ei lähetetä opiskelijalle suoraan, vaan kyseisen PAT-koulun kurssin johtajalle.

Tulevaisuudessa perinteisen kypsyysnäytteen rinnalla, vaihtoehtoisena suoritustapana, voi olla pidemmälle aikajaksolle ulottuva sekä aiheeseen että kielelliseen osaamiseen liittyvä kypsyuden osoittaminen. Mikäli tällaisen kahden mallin toteuttamistapaan siirytään, tullaan ne ohjeistamaan myös Maanpuolustuskorkeakoulun tutkielmaohjeessa. Lyhykäisyydessään periaatteena pidemmän aikavälin tarkastelulla on se, että opiskelija tuottaa riittävästi omaa tekstiään proseminaarivaiheessa. Tällöin voidaan vaikuttaa äidinkielen osaamiseen niin, että kirjoittamisen kehittämisen voidaan todeta olevan riittävää kypsyysnäytteen tavoitteiden mukaisesti. Samalla tutkielman ohjaaja pystyy varmistumaan siitä, että opiskelija toteuttaa tutkimusprosessiaan itsenäisesti. Proseminaaritilaisuudet ovat tässä merkittävässä asemassa. Tärkeää on se, että opiskelija sopii ohjaajansa kanssa toimintatapamallin kypsyysnäytteen antamistavasta. Valittua vaihtoehtoa ei voi muuttaa enää prosessin aikana.

9 LOPPUSANAT

Tässä teoksessa on pyritty vastaamaan niihin haasteisiin, joita opiskelijat yleensä kohtaavat opinnäytettä laatiessaan. Tutkimuksen tekemisen perusteiden oppimisella on kuitenkin useita niin merkittäviä vaikutuksia, että niiden opetteluun varataan merkittävästi aikaa osana tutkintoa. Olen tutkimusohjeen eri vaiheissa korostanut osaamisen kasautumista osaamisen takeena. Eri tutkintotasojen yhteydessä laadittavilla opinnäytteillä on jokaisella oma itsenäinen osuutensa, mutta kokonaisuudessaan näillä kaikilla opinnäytteillä kehitetään tutkivan työotteen myötä osaamisen laatua. Tutkimukseen liittyviä asioita ei opi muutoin kuin tekemällä tutkimustyötä.

Tässä ohjeessa ei ole käsitelty tohtoritutkintoon liittyvän tutkimuksen tavoitteita tai vaatimuksia. Eri tutkintotasojen opinnäytteiden laatiminen antaa valmiudet sotatieteiden tohtorin tutkinnon suorittamiseen. Tämä Maanpuolustuskorkeakoulun tieteellinen jatkotutkinto edellyttää opiskelijalta tieteellisen jatkokoulutuksen opintojen lisäksi kykyä osoittaa tutkimusalallaan itsenäistä ja kriittistä ajattelua laatimalla väitöskirja ja puolustamalla sitä julkisesti. Sen voi suorittaa Maanpuolustuskorkeakoulussa niillä ainelaitoksilla, joilla on vahvistettu tieteellinen jatkokoulutusohjelma ja joihin on nimitetty professori.

Tieteellisen jatkotutkinnon merkittävänä osana on väitöskirja, joka on omaan itsenäiseen tutkimukseen perustuva, uutta tieteellistä tietoa luova opinnäyte. Väitöskirjaksi voidaan hyväksyä myös useita samaan aihepiiriin kuuluvia tieteellisiä julkaisuja tai julkaistavaksi hyväksytyjä käsikirjoituksia sekä näistä laadittu yhteenveto, jossa esitetään tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja tulokset, eli ns. artikkeliväitöskirja. Artikkeliväitöskirjan osajulkaisuihin voi kuulua myös yhteisjulkaisuja, jos väittelijän itsenäinen osuus on niissä osoitettavissa. Artikkeliväitöskirja ei kuitenkaan voi sisältää saman tekijän aikaisemman väitöskirjan osia. (MPKK:n ohje 2008, käsikirjoitus)

Huolimatta siitä, että tieteellisen pätevyyden avaimet saavutetaan tohtorin tutkinnon myötä, haluan lopuksi muistuttaa opinnäytteiden laatimisen vaikutuksesta käytännön työskentelyyn. Elinikäisen oppimisen tavoitteiden mukaisesti tulee pyrkiä päivittämään ja kehittämään niitä kokonaisuuksia, joita tutkintojen yhteydessä on opetettu asioiden ja käytäntöjen osalta. Tämä edelleen edellyttää jokaiselta kykyä seurata kehitystä, jota usein muuttuvat tehtävät edellyttävät. Asiakirjojen, sanomalehtien tai nettisivustojen käyttöä ei tällöin kutsuta lähdeaineistoksi, mutta silloinkin tulee osata tarkastella niitä kriittisesti, valikoiden ja perusteltuja johtopäätöksiä tehden. Juuri niin kuin edellä on käsitelty.

10 LÄHTEET

- Castren, Paavo (toim.): Viisas valta – johtamisen paradoksit. WS Bookwell Oy, Porvoo 2001.
- Hakala, Juha T.: Graduopas. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy, Tampere 1999.
- Hakkarainen Kai, Lonka Kirsti ja Lipponen Lasse: Tutkiva oppiminen. WS Bookwell Oy, Porvoo 2004.
- Heikkilä, Tarja: Tilastollinen tutkimus. Edita Prima Oy, Helsinki 2005.
- Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko ja Sajavaara Paula: Tutki ja kirjoita. Tammer-Paino Oy, Tampere 1998.
- Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin. PS-kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2001.
- Kuula, Arja: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2006.
- Lindblom-Ylänne Sari ja Nevgi Anne (toim.): Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Dark Oy, Vantaa 2003.
- Lonka, Kirsti: Syntynyt johtajaksi? Uusia oppimisen mahdollisuuksia. Teoksessa Castrén P. (toim.): Viisas valta. Johtamisen paradoksit. Ekonomia-sarja. WSOY.
- Metsämuuronen, Jari (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International methelky. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2006.
- Ohje Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytteistä (luonnos 2006).
- Ohje Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittavista opinnäytteistä (käsikirjoitus 2008).
- PEKOUL-OS PAK A 01:02.23 45/8/D/I/3.3.2000 Puolustusvoimissa palveleviin kohdistuvat tutkimukset.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004.
- Vilka, Hanna: Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Tammi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007.

TUTKIMUSOHJEESSA ESILLE TULEVIA KÄSITTEITÄ

Anastaminen

Alkuperäisen tutkimusidean, -suunnitelman tai -havaintojen anastaminen toiselta tutkijalta.

Luvaton lainaaminen

Toisen julkituoman tutkimussuunnitelman käsikirjoituksen, artikkelin tai muun tekstin tai sen osan esittäminen omanaan.

Metodologia

Menetelmäoppi, tieteen menetelmien tutkimus. Tutkimuksen rakentumista, perusteita ja välineitä koskeva teoreettinen tarkastelu.

Objektiivisuus

Tällä tarkoitetaan tutkimuksen laatimisen tai sen tulosten puolueettomuutta. Tutkimustehtävän suorittamiseen eivät saa vaikuttaa tutkijasta riippuvat tai ulkopuoliset tekijät. Määrällisissä tutkimuksissa objektiivisuus on helpommin todennettavissa kuin laadullisissa tutkimuksissa. Niissä tutkijan tulee erityisesti kiinnittää huomiota omaan asemaansa ja tekemiinsä valintoihin.

Ontologia

Olioiden ja ilmiöiden olemistapaa koskeva tiede. Oppi olevaisen perusominaisuudesta.

Primäärilähde

Esimerkiksi aineistoa, jonka tutkija kerää itse. Primäärilähteenä historiallisessa tutkimuksessa pidetään aikalaislähteitä (-arkistot) ja aikalaiskirjallisuutta. Lähteitä, joiden sisältöön eivät muut tutkijat tai aika ole vaikuttaneet.

Reliabiliteetti

Luotettavuus, todennäköisyys ja varmuus. Miten hyvin samasta asiasta saadaan eri testaus- tai tutkimuserroilla samat tulokset. Tutkimuksen reliaabelius on hyvä, kun toistettussa tutkimuksessa saadaan sama tulos tutkijasta riippumatta.

Sepittäminen

Keksittyjen havaintojen tai tulosten esittämistä tiedeyhteisölle.

Sekundäärilähde

Sekundäärilähteitä lähteitä ovat esimerkiksi aineistot, jotka eivät perustu omakohtaiseen kokemukseen, itsenäiseen tutkimukseen tai aikalaisasiakirjoihin perehtymiseen. Sekundäärilähteiden totuusarvo voi olla kyseenalainen oman tutkimuksen kannalta.

Teema

Tarkoittaa ajatusta, jonka tutkija ottaa aineistonsa lukutavassa johtavaksi. Johtoajatus, josta muotoutuu tutkimuksen kysymys ja tutkimusasetelma.

Tutkimushypoteesi

Tutkimukselle asetettu, tulosta ennakoiva oletus tai ilmiön selitys, joka ilmaisee tutkijan odotuksia. Tutkimuksella testataan hypoteesin paikkansa pitävyyttä. Hypoteeseja asetetaan ominaisesti selittävässä ja vertailevissa määrällisissä tutkimuksissa.

Tutkimusongelma

Tutkimustehtävän ratkaisemiseksi asetetaan tutkimukselle tutkimusongelmat: pää- ja alaongelmat. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelmat voivat muuttua tutkimuksen kuluessa. Tutkimustehtävän suorittaminen edellyttää ongelmanasettelua ja -ratkaisua.

Validiteetti

Oikea, luotettava ja todenmukainen. Ilmaisee sen, kuinka hyvin tutkimus mittaa juuri sitä, mitä sen halutaan mittaavan. Tutkimus on validi, kun siihen ei sisälly systemaattisia virheitä.

Viitekehys

Kokonaiskuva, jossa tutkittava ilmiö sijoitetaan laajempaan kokonaisuuteen, teoriasuuntaukseen. Määrittellään keskeiset käsitteet ja niiden suhteet toisiinsa sekä asetetaan tutkimusongelmat tai -hypoteesit. Viitekehysten tarkoituksena on esittää jäsennellysti tutkijan tutkimustehtävää ja sen liittymistä laajempaan ilmiöön. Viitekehys voi olla kuva, kaavio, taulukko, tekstiä ja niiden yhdistelmää.

Vääristely

Alkuperäisten havaintojen tarkoituksellista muokkausta tai esittämistä niin, että havaintoihin perustuva tulos muuttuu.

Maanpuolustuskorkeakoulu
PL 7
00861 Helsinki
Suomi ▶ Finland

Puh. (09) 181 44811
Fax (09) 181 46459
etunimi.sukunimi@mil.fi
www.mil.fi/mpkk

▶ www.mil.fi